

Kieli ja poliittinen manipulaatio
George Orwellin teoksessa *Nineteen Eighty-Four*

Pro gradu
Jyväskylän yliopisto
TAIKU/Kirjallisuus
Kevät 2004
Maarit Kainulainen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta	Humanistinen tiedekunta
Laitos	Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos/Kirjallisuus
Tekijä	Kainulainen, Maarit Anne Johanna
Työn nimi	<i>Kieli ja poliittinen manipulaatio George Orwellin teoksessa Nineteen Eighty-Four</i>
Oppiaine	Yleinen kirjallisuus
Työn laji	Pro gradu
Aika	Kevät 2004
Sivumäärä	83

TIIVISTELMÄ

Tutkimukseni käsittelee Puolueen vaikutuskeinoja George Orwellin luomassa Big Brotherin yhteiskunnassa. Tutkimuksen taustalla kulkevat vertailu Stalinin ja Hitlerin yhteiskuntiin sekä Orwellin kehittämän *Uudiskielen* merkitys. Lähtökohta ei ole ongelmalähtöinen, vaan pikemminkin vertaileva ja analysoiva. Tämän analysoinnin ja vertailun avulla teen huomioita kielellisestä ja poliittisesta manipulaatiosta Orwellin luomassa yhteiskunnassa ja todellisuudessa.

Stalinin Neuvostoliitto ja Hitlerin natsi-Saksa muistuttavat suuresti Orwellin Oseaniaa. Yhteiskuntarakenteen noudattelee näitä todellisia totalitaarisia yhteiskuntia ja myös tyypillisen dystopian rakennetta. Yhteiskunnan tarkastelu tuo tärkeän perspektiivin itse manipulaation tutkimiseen. Jukka Paastelan huomiot niin yhteiskunnasta kuin politiikan kielestäkin toimivat pohjana useiden asioiden tarkastelussa.

Tiedottamisen ja poliittisen kielenkäytön teorioita käytän tutkimuksessa monipuolisesti. Hitlerin käyttämä vaikuttamistyyli toistuu Puolueen johtohahmojen puheissa. Tiedottamisen vaikutuskeinoja tutkittaessa taustalla ovat erityisesti Pertti Hemánuksen teoriat joukkotiedotuksesta. Tiedottamisen teoriat eivät kuitenkaan anna aukotonta pohjaa tutkimukselle, sillä Puolueen tiedottaminen rakentuu pitkälti *kaksoisajattelun* varaan. Kaksoisajattelu mahdollistaa Puolueelle sellaisten keinojen käyttämisen, jotka eivät sellaisinaan toimisi todellisessa yhteiskunnassa. Puolueen kannalta erityisen tärkeää on Puolueen erehtymättömyyden takaaminen, mikä mahdollistetaan väärentämällä dokumentteja aina uudelleen vastaamaan nykytilannetta.

Tutkimuksen avainsanat: Orwell, Hitler, Stalin, Big Brother, Uudiskieli, kaksoisajattelu, dystopia, totalitarismi, valta, politiikka, propaganda, manipulaatio, tiedotus, vaikuttaminen

Säilytyspaikka	Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos/Kirjallisuus
-----------------------	---

SISÄLLYS

1. Johdanto	2
1.1. George Orwellin <i>Nineteen Eighty-Four</i>	2
1.2. Tutkimuksen tavoitteet	6
2. Poliittisen vaikuttamisen keinot	10
2.1. Poliitiikan kieli	10
2.2. Tiedottaminen	15
3. Yhteiskunnan rakentuminen todellisuudessa ja fiktiossa	21
3.1. Totalitaarinen yhteiskunta	21
3.2. Utopia ja dystopia	24
4. <i>Nineteen Eighty-Fourin</i> yhteiskunta	29
4.1. <i>Nineteen Eighty-Fourin</i> maailma ja Oseanian yhteiskuntajärjestelmä	29
4.2. Big Brotherin yhteiskunnan luokkajako	38
4.3. Orwellin luoman yhteiskunnan lait ja arvot	42
5. Kieli Puolueen luomuksena – Newspeak	46
5.1. Sanaston muodostuminen	46
5.2. Kieli vallan välineenä	49
5.3. Kielen vaikutus ajatteluun	53
6. Joukkotiedotuksen vaikuttamisen keinot	60
6.1. Big Brother ja Puolue tiedottajina	60
6.2. Dokumenttien tuottaminen ja väärentäminen	63
6.3. Joukkokokoukset	70
7. Päätäntö	76
Lähteet	80

1. Johdanto

1.1. George Orwellin *Nineteen Eighty-Four*

George Orwell, oikealta nimeltään Eric Arthur Blair, syntyi vuonna 1903. Hän kävi koulua sisäoppilaitoksessa ja valmistui Etonista vuonna 1921. Nuoruudessaan hän vietti kiertolaiselämää, jota kuvaa myös hänen ensimmäinen teoksensa *Down and Out in Paris and London* (1933). Tätä teosta seurasi köyhyyttä käsittelevä teos *Burmese Days* (1934). Vuonna 1938 ilmestynyt teos *Homage to Catalonia* perustuu Orwellin kokemuksiin Espanjan sisällissodasta. Tunnetuimpia George Orwellin teoksista ovat kuitenkin poliittinen satiiri *Animal Farm* (1946) ja dystopia *Nineteen Eighty-Four* (1949). Orwell kuoli vuonna 1950.

Orwell tunnetaan paitsi romaaneistaan myös loistavana esseistinä ja journalistina. Orwellin romaaneja onkin arvosteltu siitä, että ne eivät kaunokirjallisilta ansioiltaan nouse kovin korkealle. Monet ovat pitäneet hänen teoksiaan enemmän raporteina ja poliittisten näkemysten esille tuomisena kuin puhtaana kaunokirjallisuutena. B. T. Oxley kirjoittaa *George Orwell* -teoksessaan, että Orwellin teoksissa tarina voi pysähtyä ja muuttua esseeksi, kuten käy esimerkiksi *Nineteen Eighty-Four*issa, kun väliin tulee Goldsteinin kirja oligarkiasta (Oxley 1967: 15). Orwell on itse kommentoinut, että *Animal Farm* oli ensimmäinen teos, jossa hän tietoisesti pyrki yhdistämään poliittisen ja taiteellisen tarkoituksensa (Pynchon 2003: 8).

Orwellista ei, muutamia lehtiartikkeleita ja esseitä, sekä lukemattomia kirja-arvosteluja lukuun ottamatta, kirjoitettu paljon hänen elinaikanaan (Meyers 1975: 155). Hän oli jopa itse toivonut, että hänestä ei kirjoitettaisi elämäkertaa. Orwellin kuoleman jälkeen hänestä ja hänen teoksistaan on kuitenkin kirjoitettu monia tutkimuksia. Jeffrey Meyers kirjoittaa kirjassaan *A Reader's Guide to George Orwell*, että paras Orwellista kirjoitettu teos on George Woodcockin *The Cristal Spirit*, joka sisältää niin kattavaa elämäkerrallista tietoa kuin analyysia hänen teoksistaan ja ideologiastaankin. (Meyers 1975: 156.)

Orwellin poliittinen suuntautuminen on noussut suureen osaan hänen teoksiaan tutkittaessa ja tulkittaessa. Simon Beesley ja Sheena Joughin kirjoittavat kirjassaan

1900-luvun kirjallisuus, että anarkistina itseään pitänyt Orwell hylkäsi yläluokkaisen taustansa ja siirtyi vasemmistoon (Beesley, Joughin 2001: 82-83). ”Hän ajatteli sosiaalidemokraattisesti, mutta torjui kaikki puolueleimat. Suuri osa hänen teoksistaan kritisoikin terävästi olemassa olevia sosialistisia liikkeitä. Hän itse sanoi vastustavansa ”ihmisen valtaa ihmiseen” kaikissa muodoissa.” (ibid.: 82.) Thomas Pynchon väittää *Nineteen Eighty-Four*in uuden painoksen esipuheessa, että ”Orwell’s politics were not on the Left, but to the left of Left” (Pynchon 2003: 9). Hän tunsi olevansa toisinajatteleva vasemmistolainen eikä tuntenut kuuluvansa the British Labour Partyyn (ibid.). Hän huomasi puolueessa monia yhdenmukaisuuksia Stalinin kommunistiseen puolueeseen (ibid.: 9-11). George Woodcock kirjoittaa Orwellista kertovassa teoksessaan *The Cristal Spirit* Orwellin sanoneen, että hänen vuoden 1936 jälkeen kirjoittamat teoksensa ovat kaikki jollakin tavalla totalitarismia vastaan ja demokratian puolesta (Woodcock 1967: 128). Suurena vaikuttajana Orwellin asenteisiin ja poliittiseen suuntautumiseen oli myös Espanjan sisällissota, jossa Orwell taisteli Francoa ja hänen fasistejaan vastaan (Pynchon 2003: 9).

Nineteen Eighty-Four jäi Orwellin viimeiseksi teokseksi. Se sisältää paljon sellaisia aineksia, joita Orwell oli hahmotellut jo pitkän aikaa. Thomas Pynchon kirjoittaa Orwellin saaneen inspiraation teoksen kolmeen osaan jakaantuneesta maailmasta vuonna 1943 pidetystä Teheranin konferenssista, jossa Roosevelt, Churchill ja Stalin keskustelivat alueiden jakamisesta vyöhykkeiksi (Pynchon 2003: 13-14). Orwellin teoksessa maailma on jakaantunut Oseaniaan, Euraasiaan ja Itäaasiaan. Teos on kirjoitettu vuonna 1948. Orwellin luoma yhteiskunta on dystopia vuodesta 1984. Sen voi myös katsoa olevan jonkinlainen allegoria 1940-luvun yhteiskunnista.

Tutkimukseni kohteena oleva teos *Nineteen Eighty-Four* on säilynyt ajankohtaisena ja puhuttavana ilmestymisestään lähtien aina tähän päivään saakka. Nyt, kun George Orwellin syntymästä on kulunut sata vuotta ja teoksen ilmestymisestä yli viisikymmentä vuotta, on *Nineteen Eighty-Four* noussut yhä enemmän pinnalle tiedotusvälineiden uutisoinnissa. Maailman tilanne tuntuu taaskin olevan otollinen vertailulle. Yleisin tapa käyttää tätä Orwellin teosta hyväksi uutisoinnissa on suora vertaaminen: Mikä Orwellin teoksen ”ennustuksista” on käynyt toteen? Tällainen lukutapa on tietysti mahdollinen ja antaa joka aikakaudella erilaisen näkökulman teokseen (ja vastaavasti teos antaa uuden näkökulman vallitsevaan

maailmantilanteeseen). Yhtäläisyyksien toteaminen ei kuitenkaan anna vielä mitään. Parhaimmillaan teos avaa silmät yhteiskunnassa tapahtuvalle vaikuttamiselle, oli se sitten samanlaista tai erilaista kuin kirjassa esitetty vaikuttaminen.

Thomas Pynchon kirjoittaa *Nineteen Eighty-Four* -teoksen uuden painoksen esipuheessa siitä, miten monet lukevat teosta vain vertaillen, minkä asian Orwell ”ennusti” oikein, minkä väärin. Hän korostaa sitä, että erinäiset ennustukset, jotka sattuvat toteutumaan todellisessa yhteiskunnassa, ovat kuitenkin vain yksityiskohtia. Teoksessa on tärkeämpää Orwellin kyky nähdä syvälle ihmisen sieluun. (Pynchon 2003: 15-16.)

Orwellin dystopiasta löytyy paljon yhtymäkohtia muihin, jo aikaisemmin kirjoitettuihin dystopioihin, kuten Zamyatinin *We* -teokseen ja Huxleyn *Brave New World* -teokseen. George Woodcock huomauttaa teoksessaan *The Cristal Spirit*, että George Orwellin dystopia on vaikuttavampi kuin aikaisemmat vastaavat kauhukuvat, koska se sijoittuu vain 38 vuotta, ei siis vuosisatoja, kirjoitusajankohdasta eteenpäin. Tapahtumapaikkana on kaikille lukijoille tuttu Lontoo, eikä mikään kuvitteellinen kaupunki. (Woodcock 1967: 172.) Teos vaikuttaa lukijaansa enemmän, jos lukija voi nähdä kuvatus maailman mahdollisena jopa hänen elinaikanaan, tai ainakin lapsiansa elinaikana.

Nineteen Eighty-Four -teoksen päähenkilö on Winston Smith. Thomas Pynchon on myös esittänyt arvelun, että Winston Smithiä voisi pitää Orwellin omana poikana – Richard Blair oli syntynyt vuonna 1944 ja teoksen Winston Smith vuonna 1944 tai 1945 – ja teosta Orwellin kuvitelmana poikansa tulevaisuudesta (Pynchon 2003: 25). Winston Smith on tavallinen rivikansalainen ja kuuluu Puolueen Ulkopiiriin. Kuten monissa dystopioissa, päähenkilö on yhteisön sisällä oleva jäsen, joka tekee havaintoja yhteiskunnasta. Winston on tavallinen yhteiskunnan edustaja, ja tämä herättää helposti sen mielikuvan, että Winstonin kaltaisia epäilijöitä täytyy olla enemmänkin. Winston on kuitenkin siinä mielessä erityisessä asemassa, että hän työnsä puolesta näkee Puolueen vaikuttamiskeinoja hyvinkin läheltä. Tämä mahdollistaa muita paremmin hänen epäilynsä Puoluetta kohtaan.

Teoksessa on käytetty sisäistä fokalisoitua. Välillä kertojana toimii Winston itse, välillä kertoja on tarinan ulkopuolinen kertoja. Ulkopuolinen kertoja on välillä hyvin havaittava, mutta teoksessa lähes kaikki kerronta suodattuu Winstonin fokalisaation läpi. Kaiken kerrotun pitäisi siis olla sellaista tietoa, jota tämä kyseinen yksilö on voinut yhteiskunnastaan saada. Välillä lukijalle voi kuitenkin tulla vaikutelma, että asioita ei käsitellä vain Winstonin ajatusmaailman mukaan, vaan halutaan erityisesti saada lukijan tietoon jokin asia tai huomio kiinnittymään johonkin tiettyyn seikkaan. Esimerkiksi Winstonin ja hänen tovereidensa ruokalassa käymä keskustelu Uudiskielen periaatteista kuulostaa siltä, että asia on käsitelty jo kauan aikaa sitten, mutta keskustelu käydään, jotta periaatteet on saadaan myös lukijan tietoon.

Teoksen juoni rakentuu Winstonin ja Julian rakkaustarinalle, joka on rakkauden osoittamisen lisäksi myös osoitus kapinasta Puoluetta vastaan. Thomas Pynchon huomauttaa Winstonin ja Julian rakkaustarinan olevan kuin Totuusministeriön romaani-koneen kirjoittama kaavamainen roskatarina, vain ilman onnellista loppua (Pynchon 2003: 22). Winston ja Julia alkavat tapailla ja hankkivat itselleen piilopaikan prole-alueelta. Toinen tärkeä sivuhenkilö, Julian lisäksi, on O'Brien, joka kuuluu Sisäpiiriin ja on Winstonin ”seducer and betrayer, protector and destroyer” (Pynchon 2003: 22).

Nineteen Eighty-Four sisältää kolme jaksoa ja liitteen Uuskielestä. Teoksen ensimmäinen jakso esittelee päähenkilön, tärkeimmät sivuhenkilöt ja miljöön. Jo ensimmäisessä jaksossa päähenkilö Winston osoittautuu Puolueen epäilijäksi. Teoksen ensimmäisessä jaksossa epäily jää, päiväkirjan kirjoittamista lukuun ottamatta, toteamisen tasolle. Toinen jakso on omistettu Winstonin kapinalle Puoluetta vastaan. Hän tekee konkreettisia ratkaisuja, jotka ovat Puoluetta vastaan, ja jotka koituvat hänen kohtalokseen. Toiseen lukuun sisältyy myös Emmanuel Goldsteinin kirja; *The Theory and Practice of Oligarchial Collectivism*. Toinen luku on toivon luku – yksilö voi toimia yhteiskuntaa vastaan. Tämä kaikki kuitenkin murentuu kolmannessa luvussa, joka käsittelee Winstonin ”parantamista” Rakkausministeriössä. Teos kuvaa yksityiskohtaisesti menetelmiä, joilla Winstonia aivopestään. Häntä kidutetaan samoin menetelmin, joita käytettiin ja toisen maailmansodan aikoihin ja myös menetelmin, jotka tulivat todellisuudessa käyttöön vasta myöhemmin esimerkiksi Pohjois-Koreassa. Yhteisö murtaa lopulta kaiken

toivon sekä yksilön oman tahdon ja halun. Teos päättyy siihen, kun Winston on parantunut ja oppinut rakastamaan Big Brotheria. Varsinaisen tarinan perässä seuraa kuitenkin vielä Uudiskielen periaatteet -liite. Goldsteinin *kirja* ja Uudiskieli-liite ovat herättäneet myös kritiikkiä. The American Book-of-the-Month Club vaati Orwellia poistamaan nämä osiot, jotta hänen teoksensa julkaistaisiin, mutta Orwell ei siihen suostunut (Pynchon 2003: 24).

1.2. Tutkimuksen tavoitteet

George Orwellin teoksia ja erityisesti *Nineteen Eighty-Four* -teosta on tutkittu hyvin paljon. Yleisimmät näkökulmat tutkimuksessa ovat olleet teoksen suhde Stalinin Neuvostoliittoon ja Hitlerin natsi-Saksaan, Orwellin teos ”ennustuksena”, sekä teoksessa esitellyn Uudiskielen analysointi. Aion seurata perinteistä tutkimuslinjaa siten, että historiallinen ja kielellinen näkökanta pysyvät olennaisina tekijöinä tutkimukseni taustalla.

Puolueen tiedottamista ja sen vaikutuskeinoja ei kuitenkaan ole juuri tutkittu. Pääpaino tutkimuksessani tulee siis olemaan monimuotoisessa manipulaatiossa, jota Puolue harjoittaa. Kielellinen vaikuttaminen toimii pohjana lähes kaikessa manipulaatiossa. Puolueen tiedottamisen tutkimiseen liitän varsinaisen viestintätutkimuksen lisäksi myös poliittisen retoriikan tutkimuksen. Kielellisen vaikuttamisen lisäksi myös monet muut vaikuttamiskeinot ovat olennaisia Puolueen tiedottamisessa, joten esittelen pro gradu -työssäni myös yhteiskunnan rakenteeseen ja psykologiseen vaikuttamiseen liittyviä keinoja.

Työni luonne ei ole ongelmalähtöinen, vaan pikemminkin analysoiva ja vertaileva. Lähtökohtani tutkimustyön alussa on siis oletus, että Big Brother ja Puolue käyttävät vaikuttamisessaan aivan samoja keinoja kuin Hitler ja Stalin aikoinaan käyttivät. Tarkoitukseni on tutkia, kuinka hyvin tämä oletus pitää paikkansa ja kiinnittää huomiota sellaiseen vaikuttamiseen, jota tavallinen kansalainen ei nyky-yhteiskunnassakaan usein huomaa.

Kuten yleensä hermeneuttisessa tutkimuksessa, käytän tutkimuksessani paljon fiktiivisen ja todellisen maailman vertailua. Orwellin kuvaamassa yhteiskunnassa sotatila on normaali tila yhteiskunnassa, mutta tutkimuksessa käytän kirjallisuutta, joka käsittelee todellisen maailman poikkeavaa tilaa – sotatilaa. Tutkittaessa kuvitteellista yhteiskuntaa, ja etenkin dystopiaa, on kuitenkin muistettava, että kirjailija vie monesti fiktiivisen maailman keinot todellista maailmaa pidemmälle. Tiedottamisen vaikutuskeinoja ja yhteiskuntia tutkiva kirjallisuus ei siis tarjoa suoria vastauksia tai tutkimusavaimia Big Brotherin yhteiskunnan ja sen vaikutuskeinojen tulkintaan, vaikka se antaakin siihen hyvän pohjan.

Tutkimukseni teoriapohja koostuu kahdesta jaksosta. Ensimmäisessä keskityn poliittisen vaikuttamisen keinoihin. Poliitiikan kielen tutkimuksista käytän Georg Klausin ehkä hieman asenteellisesti ja poliittisestikin värittyä teosta *Politiikan kieli*. Se tarjoaa hieman rajoittuneesta näkökannastaan huolimatta antoisia näkökulmia politiikan kielenkäytöstä tämän teoksen tutkimukselle. Poliitiikan retoriikkaa ovat tutkineet myös Daniel Heradstveit ja Tore Bjørgo, joiden teosta *Politisk kommunikation* käytän myös hyväkseni tutkimuksessa. Poliitiikan kielestä ja vaikuttamisesta puhuttaessa olennaisiksi asioiksi nousevat muun muassa sanaston muokkaus, sanojen merkitykset, valhe ja retoriikka. Kielellisen vaikuttamisen keinoista olen kerännyt huomioita muun muassa Jan Anderssonilta ja Mats Furbergilta sekä Pertti Hemánukselta. Hemánuksen teorit ovat tutkimuksessani tärkeässä osassa tiedottamista tutkittaessa. Erityisesti käytän hyväkseni hänen teoriaansa piilovaikuttamisesta. Tiedottamisen teoriaosuudessa esittelen myös eri näkemyksiä propagandasta ja sen keinoista.

Teoriapohjan toinen jakso jakautuu ensimmäisen jakson tavoin kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa esittelen totalitaarisen yhteiskunnan määritelmiä ja todellisia totalitaarisia yhteiskuntia (Stalinin Neuvostoliitto ja Hitlerin natsi-Saksa), jotka ovat toimineet Orwellin luoman yhteiskunnan esikuvina. Totalitaarisen yhteiskunnan olojen ja sääntöjen hahmottaminen on tärkeää, jotta voisi ymmärtää Orwellin luoman yhteiskunnan elämää. Myös tiedottaminen on tiukasti sidoksissa vallitsevaan yhteiskuntajärjestelmään. Teoriapohjan toisessa jaksossa esittelen myös fiktiivisen yhteiskunnan, utopian tai dystopian, rakentumista, koska kirjallisuudenlajin merkitystä tulkinnalle ei pidä unohtaa. *Nineteen Eighty-Four* on kuuluisa dystopia,

joka noudattelee lajinsa keinoja ollen samalla kenties kuitenkin vaikuttavampi kuin muut kaltaisensa.

Tutkimukseni analyysiosuus alkaa Orwellin rakentaman yhteiskunnan, Oseanian, hahmottamisella. Vertaan tätä fiktiivistä yhteiskuntaa teoriaosuudessa esittelemiini todellisiin yhteiskuntiin ja pyrin erittelemään näiden yhteiskuntien yhtäläisyyksiä ja eroja. Oseanian yhteiskunnan rakentumista ja maailmaa voi todellisten yhteiskuntien lisäksi selittää myös kirjallisuudenlajin mukanaan tuomin elementein. Tämä yhteiskunnan rakenteen ja arvomaailman tarkastelu on välttämätöntä, jotta voisi ymmärtää Orwellin luomassa yhteiskunnassa tapahtuvan vaikuttamisen.

Pohjana lähes kaikelle vaikuttamiselle on yhteiskuntarakenteen lisäksi kieli, jota Puolue muokkaa omiin tarkoituksiinsa sopivaksi. Puolueen luoma Uudiskieli (*Newspeak*) on avainasemassa Puolueen vaikuttamiskeinoissa ja vallan kahvassa pysymisessä. Uudiskielen nousu tarkoittaa samalla puoluelaiisten oman ajattelun ja entisajan muistamisen tuhoa. Uudiskielen muodostumista tarkastelen tutkimukseni kolmannessa pääluvussa. Samassa luvussa käsittelen myös sitä, miten kieltä käytetään vallan välineenä ja miten nämä kielelliset vaikutuskeinot vaikuttavat puoluelaiisten ajatteluun – onhan Puolueen lähtökohtana mitä ilmeisemmin sanonta ”kieleni rajat ovat ajatteluni rajat”.

Kielen vaikuttamiskeinot sekoittuvat paljon tiedottamisen keinoihin. Neljännessä luvussa keskityn joukkotiedotukseen ja sen keinoihin. Joukkotiedotuksella tarkoitetaan perinteisesti sellaista viestintää, joka tapahtuu suurelle joukolle joukkoviestimien avulla. Laajennan käsitettä koskemaan myös joukkokokouksissa tapahtuvaa viestintää – vaikka siinä ei aina välttämättä käytetä erityisiä joukkoviestimiä, vaan vain puhetta – sillä nämä puheet ovat yhtä lailla massoille kohdistettua viestintää. Joukkotiedotuksen yhteydessä on mielenkiintoista pohtia muun muassa sitä, onko tiedottaminen manipulaatiota, indoktrinaatiota vai propagandaa. Romaanin fiktiivisessä maailmassa ihmisten käyttäytymistä ohjailaan häikäilemättömästi tiedottamisen avulla. Tutkin, mitä keinoja Puolue joukkoviestinnässä käyttää ja millaisesta tiedottamisesta on kyse. Käsittelen vaikuttajana toimivan henkilön ja ryhmän keinoja vaikuttaa puoluelaisiin, dokumenttien tuottamista ja väärentämistä sekä joukkokokouksissa tapahtuvaa

vaikuttamista. Tarkastelen myös sitä, miten Puolue onnistuu tarkoitusperissään ja miten se reagoi epäonnistumisiinsa.

2. Poliittisen vaikuttamisen keinot

2.1. Poliitiikan kieli

Politiikan kieli poikkeaa monin tavoin tavallisesta arkikielestä. Georg Klausin mukaan politiikan kieli on ”se kielen alue, jolla sanaa käyttävä agitaattori liikkuu” (Klaus 1975: 9). Hän kirjoittaa, että ”[p]olitiikan kielen päämääränä on lopultakin ihmisten käyttäytymistapoihin vaikuttaminen (niiden vakiinnuttaminen tai muuttaminen)” (ibid.: 91). Agitaation tarkoituksena on muuttaa ihmisten arvojärjestelmää muuttamalla sekä ajatus- että elintapoja (ibid.: 93).

Georg Klaus pohtii kirjassaan *Politiikan kieli* agitaattoreiden käyttämää kieltä. Eräs konkreettinen tutkimuksen kohde Klausilla oli lauseiden pituus. Hän huomauttaa, että lyhyet lauseet toimivat vaikuttamisessa paljon paremmin kuin pitkät lauseet. Pitkät lauseet tekevät tekstistä pitkäväteisen ja väsyttävän. Lyhyet lauseet taas mahdollistavat vaikeidenkin poliittisten asioiden käsittelyn ymmärrettävästi ja sopivat hyvin manipulaatioon. Lyhyet lauseet sopivat pitkiä lauseita paremmin huijaamiseen, koska ”[p]itkistä lyhyisiin lauseisiin siirtymiseen liittyy aina semanttinen informaatiokato”. (Klaus 1975: 272-273.)

Georg Klaus nostaa myös vertauksen tärkeäksi politiikan kielen vaikuttamiskeinoksi. Hän painottaa, että kärjistetyt ja ristiriitaiset vertaukset voivat agitaattorin käytössä olla hyvin tehokkaita, koska ne herättävät vastaanottajan mielenkiinnon. Monissa muissa tapauksissa ylikärjistetyt vertaukset synnyttävät epäilyä, mutta agitaattorin käyttäessä vertauksia tärkeintä onkin emootioiden herättäminen. (Klaus 1975: 318-319.)

Klaus kirjoittaa, että yksi Buddhan tärkeimmistä keinoista, kun hän opetti oppiaan seuraajilleen, oli toisto. Tämä keino on tärkeä myös poliittiselle kielelle ja agitaatiolle. Georg Klausin mukaan ”jatkuva toisto on tärkeimpiä apuvälineitä vaikutettaessa kansanjoukkojen tietoisuuteen tai kulloiseenkin lukijaan/kuulijaan”. Toistoa pitää kuitenkin käyttää oikein, että sen vaikutus olisi toivottu, eikä se käänny esittäjäänsä vastaan. Jos toistoa käyttää väärin, se saa tekstin kuulostamaan pitkäväteiseltä ja mielenkiinnottomalta. (Klaus 1975: 321.) Toiston merkityksestä

vaikuttamiseen puhuu myös Adolf Hitler pohtiessaan propagandan vaikutuskeinoja. Hänen mukaansa propagandan sisältöä ei sinänsä pidä muuttaa, vaan tarkoitus on aina sanoa sama asia. ”Niinpä täytyy samaa iskusanaa tietenkin valaista usealta eri puolelta, mutta aina pitää jokaisen katsauksen lopun päättyä itse iskusanaan.” (Hitler 1941a: 215.)

Klaus esittelee teoksessaan politiikan kielen vaikuttamiskeinona myös puhuttelun. Se millä tavalla agitaattori puhuttelee vastaanottajaa, on oikein käytettynä tyyllinen apukeino. Puhuttelua, kuten toistoakin, pitää kuitenkin käyttää varovasti ja taitavasti, ettei sen vaikutus ole aivan päinvastainen kuin on tarkoitus. Agitaattorin puheita analysoitaessa on huomioitava käyttäkö agitaattori puhuttelussa muotoa (esimerkiksi) ”sinä työtätekevä”, ”me työtätekevät”, ”te työtätekevät” vai pelkkää ”työtätekevät”. Me-muodossa puhuttaessa vastaanottajalle välitetään tunne, että jos hän ei yhdy agitaattorin mielipiteeseen, hän eriytyy mielipiteineen kaikista muistakin kansalaisista. Tällainen puhuttelu saa myös aikaan sen, että vastaanottaja ei huomaa agitaattorin opettavan tai suggeroivan, vaan vastaanottaja ja agitaattori ikään kuin työstävät asiaa yhdessä ja päätyvät yhteiseen ratkaisuun. (Klaus 1975: 322-323.)

Samanlaista yhteisöllisyyden ja yhtenäisyyden tunnetta agitaattori voi tavoitella, kun hän poimii esimerkiksi haastatteluihin muutaman oman mallinsa mukaisen mielipiteen, ja yleistää heidän mielipiteensä koko kansan mielipiteeksi. Tällaiset valemiepidetiedustelut vaikuttavat uskottavammilta, jos agitaattori päästää joukkoon myös muutaman vastakkaisen, joskin kömpelösti tai vastenmielisesti esitetyn, mielipiteen. (Klaus 1975:258-259.)

Myös Andersson ja Furberg pohtivat kirjassaan *Kieli ja vaikuttaminen* kielenkäytön eri vaikuttamiskeinoja. Eräs näistä keinoista on vastaanottajan asenteisiin vaikuttaminen. Se voi tapahtua esimerkiksi valinnan periaatteen avulla, mistä Klausin esittämät valemiepidetiedustelut ovat yksi esimerkki. Viestin lähettäjällä on mahdollisuus valita millaisia asioita hän tuo esitettävästä kokonaisuudesta esille. Lähettäjä voi kertoa pelkkiä kielteisiä asioita (miinusfaktoja), eikä hänen tarvitse valehdella sanaakaan. Jos hän taas haluaa puhua jonkun asian puolesta, hän voi esittää vain myönteisiä puolia (plusfaktoja) asiasta. Lähettäjä voi kuitenkin yrittää herättää vastaanottajassa objektiivisuuden tunteen kertomalla joitakin kevyitä

argumentteja vastapuolelta. Näin vastaanottaja voi erehtyä luulemaan, että lähettäjä todella pyrkii olemaan asiassa puolueeton, vaikka itse asiassa lähettäjä on valinnut vastapuolelta tosiasioita, jotka eivät ole kovin painavia eivätkä siten uhkaa lähettäjän sanoman toivottua vaikutusta. Eikä lähettäjä joudu sanomaan sanaakaan, joka ei pitäisi paikkansa. (Andersson, Furberg 1974: 20-21.)

Politiikan kielestä ja vaikuttamisesta puhuttaessa tärkeitä ovat myös retoriikan vaikuttamiskeinot. Heradstveit ja Bjørgo määrittelevät teoksessaan *Politisk kommunikation* retoriikan sellaiseksi viestinnäksi, jonka on tarkoitus vakuuttaa (Heradstveit, Bjørgo 1996: 11). Retoriikan vaikutukset voivat olla hyviä tai pahoja. He ottavat esimerkeiksi Hitlerin ja Martin Luther Kingin. Molemmat olivat hyviä retorikkoja, mutta toisen retoriikan vaikutukset olivat pahoja, toisen hyviä. Retoriikan avulla voidaan kertoa totuus, tai sitä voidaan vääristellä. Propaganda on niin sanottua huonoa retoriikkaa, vaikka se voikin olla hyvin tehokasta. (ibid.: 11-12.) He myös huomauttavat, että joskus retoriikka voi aiheuttaa seurauksia, joita puhuja ei ollut ajatellut tai hakenut (ibid.: 16). Sanotulla voi siis olla kuulijoiden mielessä olla erilainen konnotaatio kuin mitä retorikko oli ajatellut (ibid.: 103).

Retorikko voi käyttää vaikuttamisessaan eufemismeja. Heradstveit ja Bjørgo jakavat eufemismit kuuteen kategoriaan. Ensimmäiset eufemismin lajit ovat metaforisointi, metonymisointi ja toisesta kielestä lainatut sanat. Abstrahoinnista he antavat esimerkkinä, että ilmaus ”antipersonellt vapen [--] är effektivt mot soft targets” tarkoittaa itse asiassa sitä, että aseet ovat tehokkaita tappamaan ihmisiä. Lyhentäminen (”D.O.A., Dead On Arrival”) ja kilpailevan käsityksen esittäminen (”terroristi/vapaustaistelija”) ovat myös eufemismin lajeja. (Heradstveit, Bjørgo 1996: 80-81.) He huomauttavat, että eufemismien käytön ei pitäisi väittää olevan kielen väärinkäyttöä, sillä ne elävöittävät kieltä (ibid.: 82).

Heradstveit ja Bjørgo esittävät, että hyvä retorikko osaa myös yllättää ja kertoa vanhat totuudet uudella ja yllättävällä tavalla. Tällainen yllättävä keino voi olla esimerkiksi uusi *muoto*, esimerkiksi vastakohta-asettelu. Toinen keino on tietoinen kaksimerkityksisesti puhuminen. Kolmanneksi keinoksi he nimeävät tautologian, mikä tarkoittaa saman asian toistamista. Tähän samaan keinoon sisältyy myös esimerkiksi sanojen ’välttämätön’ ja ’riittävä’ käyttäminen. Hyvä retorikko voi

käyttää yllättämiseen myös metaforisointia, joka on siis yksi eufemismin laji. (Heradstveit, Bjørge 1996: 100-101.)

Vuortama ja Kerosuo kirjoittavat kirjassaan *Viestinnän lait ja säännöt*, että ”julkisessa poliittisessa keskustelussa voidaan käyttää normaalikielestä poikkeavia, kärjistettyjä ilmaisuja ja vetää yksipuolisia johtopäätöksiä” (Vuortama, Kerosuo 1994: 169). Poliitiikan kieli on siis muodoltaan ja säännöiltään poikkeavaa, eikä ole epätavallista yhdistää politiikkaan myös valhetta. Kuten Jukka Paastela toteaa, ”politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan ei tunneta erityistä luottamusta” (Paastela 1995: 18). Totuudellisuutta ei ole pidetty politiikalle välttämättömänä hyveenä (ibid.: 19).

Jukka Paastela pohtii teoksessaan *Valhe ja politiikka* juuri politiikan ja valheen suhdetta. Hän esittää politiikan valheita olevan 12 erilaista. Ensimmäinen valhe on yksinkertaisin, yksilön toteuttama valhe. Toinen ja kolmas valhe liittyvät *sensaatioihin* ja *skandaaleihin*. Myös niiden aiheuttaja on yleensä yksilö. Neljäs valhe on *korruptio*. ”Se määritellään hallinnolliseen päätöksentekoon kohdistuvaksi epäasianmukaiseksi vaikuttamiseksi ja sen salaamiseksi.” Tämä neljäs valhe on yhteisöllinen, mutta se voi kohdistua myös yksilöön. Viides politiikan valhe on *valheellinen lupaus* eli lupauksen antaja tietää, ettei hänen lupaamansa asia voi toteutua. Kuudes valhe on *kieli*, jolla Paastela tarkoittaa epämääräisyyttä tai kaksimielisyyttä politiikan kielessä. (Paastela 1995: 15-17.) Tästä hän käyttää esimerkkinä George Orwellin *Nineteen Eighty-Four* -romaanin ”uuskieltä” ja ”kaksoispuhetta”¹ (ibid.: 96).

Paastela nimeää politiikan seitsemänneksi valheeksi *hypokrisian* eli teeskentelyn, tekopyhyyden tai kaunistelun. Tämä valhe on melkein samanlainen kuin valhe kuusi, mutta ei välttämättä liity kieleen, vaan pikemminkin valtaa tukeviin lavastuksiin ja kulissemiin. Valhetta kahdeksan, joka on *numerot*, voidaan käyttää kaikissa valhekatgorioissa. Valhe yhdeksän on *järjestelmävalhe*, joka ”on poliittisesta järjestelmästä ja kulttuurista johtuva tilanne, jota voidaan väittää paheelliseksi tai ainakin moraalisisessa katsannossa epäilyttäväksi, koska jotkut arvot, kuten

¹ Orwellin romaanissa ”uuskieli” on *Newspeak*. Paastelan mainitsemia ”kaksoispuhetta” on lähellä myös termi ”kaksoisajattelu” (*doublethink*). Paastelan tarkoittaman monimerkityksisyyden romaanissa täyttää myös termi ”ankkapuhe” (*duckspeak*), jolla voi olla kaksi aivan päinvastaista merkitystä riippuen siitä, käytetäänkö termiä puhuttaessa toverista vai vihollisesta.

enemmistön tahto, ei toteudu”. *Propaganda* ja siihen liittyvä valheellisuus on Paastelan kategorisoinnissa valhe kymmenen. Valhe 11 on *organisoitu valhe*, mikä tarkoittaa sitä, että asioiden tilasta ja menneisyydestä on puhuttava tietyllä tavalla – ja vain sillä tavalla. ”Valhe 12 on tilanne, jossa suuri joukko ihmisiä, ehkäpä kokonainen kansakunta elää tai joutuu elämään *itsepetoksen* tilassa.” (Paastela 1995: 17-18.)

Rein Raud pohtii kirjoituksessaan *Valta ja kieli* uudelleen nimeämisen merkitystä kielellisenä vaikutuskeinona. Hänen mukaansa uuden nimen antaminen vapauttaa käsitteen sen ei-toivotuista piirteistä, tai se muuttaa käsitteen myönteisestä kielteiseksi tai päinvastoin. Hän kirjoittaa myös, että uudelleen nimeämistä käytetään usein juuri poliittisista syistä. (Raud 1992: 71.)

Sanojen poistamista Rein Raud pitää tavallisena toimenä silloin kun jotkut käsitteet ovat uhkana vallalle (Raud 1992: 76). Hän kirjoittaa artikkelissaan, että ”käsitteiden poistaminen synnyttää konteksteihin aukkoja ja tyhjiöitä, jotka sijoittavat koko kontekstin samalle kielen tasolle, johon poistettu käsite on siirretty” (Raud 1992: 76). Uudelleen nimeämisessä konteksti säilyy samana. Vastakohtaisen toiminnon, eli keinotekoisien käsitteiden luomisen, Raud esittelee myös kielellisen vallankäytön keinona (Raud 1992: 76-78.)

Pertti Hemánus kirjoittaa kirjassaan *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*, että nimenomaan kielenkäyttö, ei niinkään kieli, vaikuttaa yksilöön tapaan havaita todellisuutta ja ajatella (Hemánus 1976: 63). Ihmisiin voitaisiin siis tämän mukaan vaikuttaa juuri kielenkäytöllä eikä sanakirjassa olevalla kielellä. Kieli ja kielenkäyttö eroavat toisistaan siten, että kielenkäyttö on yhteiskunnallisen todellisuuden säätelemä ilmiö ja kieli sovittu symbolijärjestelmä (Hemánus 1976: 63).

Hemánus kirjoittaa kielellisestä vaikuttamisesta, ja erityisesti piilovaikuttamisesta eli indoktrinaatiosta, sanaston avulla. Tällaista vaikuttamista on esimerkiksi sanojen denotatiivisilla ja konnotatiivisilla merkityksillä pelaaminen. Hemánus on myös sitä mieltä, että kielellinen indoktrinaatio saattaa joissakin tapauksissa olla vastaanottajalle helpompi huomata kuin muita keinoja käyttävä piilovaikuttaminen. (Hemánus 1976: 67-68.)

2.2. Tiedottaminen

Pertti Hemánus kirjoittaa teoksessaan *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*, että joukkotiedotuksen merkitystä vallankäytön välineenä on vähitellen alettu ottaa yhä paremmin huomioon, vaikka joukkotiedotusta tarkastellaankin yhä melko harvoin vallankäytön näkökulmasta. Jos tiedottamista tarkastellaan vallankäytön näkökulmasta, on edellytyksenä, ”että joukkotiedotusta hallitseva eliitti tietyissä olosuhteissa pystyy välineitään hyväksi käyttäen voittamaan vastaanottajien kehittämän vastustuksen”. (Hemánus 1976: 11-12.) Hemánuksen mukaan valta tarkoittaa sitä, että henkilöllä tai instituutiolla on omien tarkoitustensa mukaista vaikutusta ihmiseen tai ihmisiin. Tätä vaikutusta voidaan tarkastella käyttäytymiseen sekä mielipiteisiin ja asenteisiin vaikuttamisena. Vanhan behavioristisen käsityksen mukaan vaikutusta voidaan tarkastella myös erikseen tiedolliseen maailmaan vaikuttamisena. (Hemánus, 1976: 12-17.) Hemánus kirjoittaa, että suurin joukkotiedotuksen vaikutus olisi, että eliitti pitäisi sen avulla yllä talous- ja yhteiskuntajärjestelmää. Tämä ”edellyttäisi että joukkotiedotus olisi yhteiskunnan primääri elämänalue johon muut toiminnot olisivat riippuvuussuhteessa”. (ibid.: 13.)

Hemánus esittelee kirjassaan Goldhamerin ja Shilsin käsityksen siitä, että vallankäyttöä on olemassa kolmenlaista: vallankäyttäjä voi käyttää voimaa, dominaatiota tai manipulaatiota (ibid.: 16²). Kun vallankäyttäjä käyttää voimaa, hän vaikuttaa yksilöön fyysisesti. Dominaatio tarkoittaa sitä, että vallankäyttäjä tekee selväksi miten yksilöiden odotetaan käyttäytyvän. Manipulaatio voidaan terminä käsittää hyvin monella tavalla, mutta pääasiassa se tarkoittaa vaikuttamista toisten käyttäytymiseen ilman, että ilmoitetaan tarkasti mitä tämä haluttu käytös on. Indoktrinaatio, piilovaikuttaminen, voi olla joukkotiedotuksen lähettäjän tiedostamaa tai tiedostamatonta. Propaganda tarkoittaa avointa vaikuttamista tai sen yrittämistä ja liittyy usein juuri dominaatioon. Tällöin myös vastaanottaja huomaa, että häneen halutaan vaikuttaa tietyllä tavalla. (Hemánus 1976: 16-17.) Kaikki nämä vaikuttamisen termit herättävät miltei poikkeuksetta negatiivisen assosiaation. Kuten Hemánuskin toteaa; ”vastapuoli” harjoittaa propagandaa ja indoktrinaatiota, mutta ”oma puoli” vain levittää oikeaa ja totuudenmukaista tietoa (ibid.: 18).

---

² Alkuperäislähde: Goldhamer, Herbert; Shils, Edward A.: ”Power and Status”, teoksessa Coser, Lewis A.; Rosenberg, Bernard (eds.): *Sociological Theory: A book of readings*. New York 1964.

Garth S. Jowettin ja Victoria O'Donnellin kirjassa *Propaganda and Persuasion* O'Donnell määrittelee propagandan seuraavasti: ”*Propaganda is the deliberate and systematic attempt to shape perceptions, manipulate cognitions, and direct behavior to achieve a response that furthers the desired intent of the propagandist*” (O'Donnell 1986: 16). Myös O'Donnell toteaa propagandaan liitettävän usein hyvin negatiivisia ja epärehellisiä asioita, kuten valheet, vääristely, petos, manipulaatio, psykologinen sodankäynti ja aivopesu (ibid.: 15). O'Donnell esittelee propagandan jaon valkoiseen, harmaaseen ja mustaan propagandaan. Valkoisessa propagandassa lähde on määritelty, tieto pyrkii olemaan tarkkaa ja lähettäjä pyrkii luomaan luotettavuutta vastaanottajan silmissä. Harmaata propaganda on, kun lähteestä tai tiedon paikkansapitävyydestä ei välttämättä ole tietoa. Musta propaganda taas levittää valheita väärän lähteen nimissä. (ibid.: 17-18.)

Jowett kirjoittaa, että massamedian kasvu on lisännyt propagandan levittämistä ja sen vaikutuksia. Uusi teknologia tuo mukanaan sen, että jokaisella tiedotusvälineellä on oma keinonsa vaikuttaa. (Jowett 1986a: 63.) Sanomalehdet ovat levittäneet propagandaa suurille joukoille jo hyvin pitkän aikaa. Maailmansotien aikaan sanomalehdet olivatkin suurin tiedonlähde ja siten myös tärkein vaikuttamiskeino. (Jowett 1986a: 70.) Kaunokirjallisuudella ei ole ollut suurta propagandistista vaikutusta massoihin, mutta pieneen lukijakuntaansa sillä on varsin tehokas vaikutus (ibid.: 71). Elokuvilla on suuri vaikutusmahdollisuus, sillä se vetoaa yleisön tunteisiin paremmin kuin muut massamedian välineet (ibid.: 72). Propaganda-tarkoituksessa valmistettiin muun muassa toisen maailmansodan aikaan niin piirrettyjä, mainoksia kuin sotaelokuvia.

Radion keksiminen 1800-luvun lopulla mullisti propagandan käytön. Radio mahdollisti propagandan levittämisen yli rajojen ja ilman fyysistä läsnäoloa. Radiosta tuli valkoisen propagandan tärkeä levittäjä. (Jowett 1986a: 82.) Radio on koettu myös suurena uhkana, sillä esimerkiksi Neuvostoliitto häiritsi ulkomaisia radiolähetyskeskuksia, jolloin kansalaiset eivät niin helposti päässeet kuulemaan ulkomaiden oloista suoraan, vaan saivat vain Neuvostoliiton kontrolloimaa ja muokkaamaa tietoa (Paastela 2000: 395). Television suurin propagandan käyttö tapahtuu Jowettin mukaan uutisten raportoinnissa. Hänen mukaansa televisiota ei juurikaan käytetä kansainvälisen propagandan levittämiseen, vaan suuri määrä

television lähettämästä propagandasta on epäsuoraa propagandaa, jota levitetään viihteen varjolla. (Jowett 1986a: 91-92.) Radio ja televisio ovat kuitenkin mahdollistaneet laajamittaisen vaikuttamisen myös lukutaidottoman kansan parissa.

Propagandaa on tutkittu monella tieteenalalla, kuten historian ja politiikan tutkimuksessa, sosiologiassa, psykologiassa ja viestintätutkimuksessa. Propagandan käsitteeseen ja luonteeseen ovat kirjoituksissaan puuttuneet niin monet tutkijat, politiikan henkilöt kuin kaunokirjailijatkin.

Aldous Huxley esittää kirjassaan *Sääli uutta sukupolvea*, että käsitellessään propagandaa Hitler kirjoittaa hyvin terävästi ja esittäen järkeviä ja kypsiä perusteluita (Huxley 1961: 63). Historia on osoittanut, että Hitlerin huomiot propagandasta ja joukkojen ohjailusta ovat toimineet myös käytännössä. *Taisteluni* -teoksessaan Hitler painottaa, että propagandan vaikutus kohdistuu aina enemmän tunteeseen kuin ymmärrykseen (Hitler 1941a: 208). Propagandan ei myöskään ole tarkoitus ei ole olla objektiivinen vaan sen tehtävänä on korostaa edustamaansa asiaa taukoamatta (ibid.: 212). Propaganda on siis keino, jonka ”muodon täytyy siis olla tarkoituksenmukaisesti sovellettu tukemaan sitä päämäärää, jota sen on määrä palvella” (ibid.: 205).

Hitler kirjoittaa myös propagandan ja organisaation suhteesta. Hän luokittelee liikkeen kannattajiksi ne, joka hyväksyvät liikkeen päämäärät ja jäseniksi ne, jotka taistelevat liikkeen puolesta. Propagandalla liikkeelle saadaan kannattajia ja organisaatiolla jäseniä. (Hitler 1941b: 253.) Hitler kirjoittaa, että "[p]ropaganda yrittää saada koko kansan omaksumaan jonkin opin, organisaation puitteisiin kuuluvat ainoastaan ne, joiden ei tarvitse pelätä psykologisista syistä koituvan esteeksi aatteen levittämiselle edelleen" (Hitler 1941b: 254). Hän esittää myös mielipiteensä propagandan, organisaation, kannattajien ja jäsenmäärän toimivasta suhteesta. Jos propaganda toimii hyvin, on liikkeellä menestyäkseen oltava pienempi organisaatio, suuri kannattajajoukko ja pieni jäsenmäärä. Jos taas propaganda toimii huonosti, on liikkeellä oltava suurempi organisaatio, pieni kannattajajoukko ja suuri jäsenmäärä, jotta liike voi menestyä. (ibid.: 255.)

Myös Hannah Arendt pohtii propagandaa teoksessaan *The Origins of Totalitarianism*. Myös hänen mukaansa suuret kansanjoukot pitää voittaa liikkeen puolelle propagandan avulla (Arendt 1967: 341). Propagandan tarve riippuu siitä minkälaiset paineet liikkeelle asetetaan ulkopuolelta. Suuri liike saa vastaansa paljon ulkopuolisia paineita ja painostusta, jolloin sen on käytettävä myös paljon propagandaa. (Arendt 1967: 343-344.) Totalitaarinen propaganda toimii parhaiten silloin, kun liikkeen johto on "salainen/kätkeyty". Arendt painottaa, että totalitaarinen propaganda käyttää propagandassaan paljon valheita ja sekoittaa toden ja fiktion. (ibid.: 353.) Hänen mukaansa ihmeellistä ei ollut se, että Hitler ja Stalin osasivat valehdella niin hyvin, vaan se, että he saivat valtavat massat näiden valheidensa taakse (ibid.: 333). Valheiden taakse saatiin kuitenkin massojen lisäksi myös älymystöä.

Pertti Hemánus keskittyy teoksessaan *Joukkotiedotus piilovaikuttajana* nimenomaan indoktrinaatioon. Joukkotiedotuksen lähettäjä voi siis joko tiedostaa tai olla tiedostamatta tiedottamisen indoktrinaation. Vastaanottaja sen sijaan ei voi tiedostaa vaikuttamista – jos näin käy, ei kyse ole enää indoktrinaatiosta. (Hemánus 1976: 19.) Indoktrinaation ja propagandan raja ei kuitenkaan ole selkeä, sillä toiselle joukkotiedotus voi edustaa indoktrinaatiota ja toiselle propagandaa. Samoin lähettäjä voi uskoa tekevänsä propagandaa, mutta harjoittaakin indoktrinaatiota, jos vastaanottajalle ei käy selväksi mitä lähettäjä häneltä odottaa. (ibid.: 19-20.) Hemánus toteaa, että väestön valistuneisuus aiheuttaa sen, että aiemmin indoktrinaationa toiminut vaikuttaminen muuttuukin propagandaksi. Piilovaikuttaminen ei kuitenkaan välttämättä vähene, sillä uusia indoktrinaation muotoja saattaa syntyä vastapainoksi. (ibid.: 19.)

Pertti Hemánus huomauttaa, että ”indoktrinaatiolla on mahdollista vaikuttaa vain vallitsevan hegemonian suuntaan, ei sitä vastaan” (Hemánus 1976: 23). Tämä tarkoittaa siis sitä, että indoktrinaatiota ei voi käyttää vaikutuskeinona esimerkiksi silloin, kun joku uusi puolue pyrkii valtaan. Nousuvaiheessa puolueen on käytettävä propagandaa, mutta päästyään valtaan se voi valta-asemansa säilyttämiseksi käyttää myös piilovaikuttamista. Hemánuksen mukaan joukkotiedotuksen on tarkoitus *aktivoida* ihmisiä pohtimaan joukkotiedotuksessa käsiteltyjä yhteiskunnallisia asioita (ibid.: 23). Hemánuksen teoksessa tämä aktivoituminen ei ole edellytyksenä, sillä

hänen mukaansa indoktrinaatio, toisin kuin propaganda, ”ei voi saada vastaanottajaa aktivoitumaan, ei tekemään kysymyksiä, esittämään vastaväitteitä eikä muuten ottamaan kantaa asiaan” (ibid.: 24). Aldous Huxley toteaa myös pohtiessaan propagandaa, että ihmisten ei haluta olevan liian valveutuneita ja kyynisiä. Tämä näkyi muun muassa Englannissa sijainneen Propagandantutkimuslaitoksen lyhyenä elämänkaarena (1937-1941). Ihmisten ei haluttu oppivan tunnistamaan propagandan keinoja, koska kaikki harjoittivat propagandaa täydellä teholla. Huxley huomauttaa, että ”[y]hteiskunnan järjestyksen säilyminen nykyisessä muodossaan riippuu siitä, että vallanpitäjien harjoittama propaganda hyväksytään ilman liian kiusallisia kysymyksiä.” (Huxley 1961: 157.)

Piilovaikuttamiseen liittyy olennaisesti joukkotiedotuksen objektiivisuus. Hemánus käsittelee teemaa yhdessä Ilkka Tervosen kanssa teoksessa *Objektiivinen joukkotiedotus*. He kirjoittavat, että objektiivisuudella voidaan tarkoittaa ”tekojemme objektiivisuutta”, ”erilaisten asioiden ja ilmiöiden olemassaolon objektiivisuutta” ja ”tietojemme objektiivisuutta”. (Hemánus, Tervonen 1980: 15-16.) Puhuttaessa joukkotiedotuksen objektiivisuudesta he painottavat, että yksittäisten sanomien objektiivisuus ei vielä tarkoita tiedottamisen olevan objektiivista. Sanomien välittämän kokonaisuuden pitää vastata todellisuutta – vain siten voidaan sanoa joukkotiedotuksen olevan objektiivista. (ibid.: 50-52.)

Hemánus ja Tervonen nostavat esille myös objektiivisuuden yhteiskuntateoreettisen jaon ontologiseen, funktionaaliseen ja historialliseen objektiivisuuteen. Näistä olennaisimmaksi nousee funktionaalinen näkökulma. Pertti Hemánus ja Ilkka Tervonen käyttävät Marxin ja Engelsin termejä yhteiskunnan jakaantumisen ”perustaan” ja ”ylärakenteeseen”. Ylärakenteen instituutiot voivat säädellä yhteiskunnallista tajuntaa säätelemällä joko ihmisten fyysistä ympäristöä tai verbaalista symboliympäristöä. Valtio on ylärakenteen instituutioista tärkein. Diktatuurissa ”se voi pyrkiä turvaamaan järjestelmän jatkuvuuden *repressiivisen alistamisen* avulla”. Demokratioissa valtio käyttää *ideologista legitimoitua*. Väestön manipulointi ei kuitenkaan ole sidottu yhteen yhteiskuntajärjestelmään, vaan sitä voi tapahtua erilaisten yhteiskuntajärjestelmien vallitessa. (Hemánus, Tervonen 1980: 45-46.) Ei siis pidä erehtyä luulemaan, että manipulointi olisi esimerkiksi vain totalitaaristen yhteiskuntien ongelma.

Yhteiskuntajärjestelmä ja vallitsevat olot vaikuttavat kuitenkin joukkotiedotuksen objektiivisuuteen. Sananvapauden tarkoituksena on turvata joukkotiedotuksen objektiivisyys. Suomessa viranomaiset eivät voi ennakolta puuttua julkaisutoimintaan ja sensuuri on kielletty (Vuortama, Kerosuo 1994: 9). Painettu sana on rikosoikeudellisesti epätavallisessa asemassa, sillä viralliset syyttäjät eivät voi nostaa painokannetta, vaan sen tekee oikeusministeriö. Tässä kohden poiketaan siis vallan kolmijako-opista³. (Vuortama, Kerosuo 1994: 11.) Lakien ja sopimusten ohella journalisteille on laadittu myös eettiset säännöt, joissa keskeisenä asiana on totuudenmukaisen tiedon kertominen⁴.

Myös Heradstveit ja Bjørgo toteavat kirjassaan *Politisk kommunikation*, että journalistien pitäisi välittää 'totuus'. He eivät saisi liioitella, valehdella tai olla puolueellisia. Katsojista tai kuuntelijoista ei saa tuntua siltä että heitä manipuloidaan vaan heidän pitää olla varmoja tiedottamisen objektiivisuudesta. (Heradstveit, Bjørgo 1996: 111-112.) Yhteiskunnallisten olojen vaikutus tiedottamiseen tulee esiin, kun kyse on kansallisesta turvallisuudesta. Sotatilalla vallitessa demokraattinenkin yhteiskunta voi ottaa sensuurin käyttöön. Etenkin monissa totalitaarisissa valtioissa tällaista sananvapautta ja tiedottamisen objektiivisuutta ei tunneta ”normaalioloissakaan”, vaan valtio säätelee jatkuvasti julkaisutoimintaa, harjoittaa ankaraa sensuuria sekä vastaavasti myös propagandaa.

---

³ Vallan kolmijako-opista luvussa 3.1.

⁴ Suomessa eettiset normit sisältyvät *Journalistin ohjeisiin*, jonka on laatinut Suomen Journalistiliitto. *Journalismin ammattietikan kansainväliset periaatteet* (liitteenä teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.), 1992, *Kansainvälinen journalistietikka*, Helsinki: Yliopistopaino.) on laadittu Pariisissa 1983. Periaatteet sisältävät yhteisen eettisen pohjan journalisteille ja heidän ammattijärjestöilleen. Nämä eettiset säännöt on laadittu siten, että ne edustavat ja ovat tarkoitettu edistämään demokraattista yhteiskuntaa. Epädemokraattisissa yhteiskunnissa nämä eettiset säännöt eivät varmasti päde. Yhteiskuntajärjestelmä vaikuttaa siis näin suoraan myös tiedottamiseen.

3. Yhteiskunnan rakentuminen todellisuudessa ja fiktiossa

3.1. Totalitaarinen yhteiskunta

Totalitaarisen yhteiskunnan käsite on hyvin laaja. Jukka Paastela kirjoittaa teoksessaan *Yksin- ja harvainvallasta*, että totalitaarisen yhteiskunnan käsitettä on arvosteltu, koska se yhdistää natsismin ja stalinismin, jotka ovat nousseet aivan eri juurilta. Paastelan mielestä järjestelmät ovat kuitenkin "funktionaalisesti samankaltaisia", joten niitä molempia voi nimittää totalitaristisiksi. (Paastela 2000: 379.) Totalitarismin käsite on ilmeisesti peräisin Italiasta, missä sitä käytettiin luonnehtimaan fasismin ideologiaa (ibid.: 380). Siitä, oliko sanan lanseeraaja Mussolini vai ei, on esitetty monia mielipiteitä. Käsitehistoriallisesti toisena vaiheena Paastela pitää 1930-luvulla tapahtunutta muutosta, kun totalitarismi sai "kielteisen arvovärytyksen [--] kommunistisen liikkeen ja renegaattien kirjoituksissa" (ibid.: 380-381). Kolmantena, filosofisena vaiheena Paastela pitää 1900-luvun alkupuolta ja puoliväliä, kun aiheesta kirjoittivat esimerkiksi George Orwell ja Hannah Arendt (ibid.: 381). Neljättä vaihetta voidaan kutsua politologiseksi ja sen aloittivat kirjoituksillaan Merle Faisond, sekä Carl J. Friedrich ja Zbigniew Brzezinski Yhdysvalloissa ja Raymond Aron Ranskassa (ibid.).

Paastela painottaa totalitaarisen ja autoritaarisen yhteiskunnan välistä suhdetta: totalitaariset yhteiskunnat ovat autoritaarisia, mutta kaikki autoritaariset yhteiskunnat eivät ole totalitaristisia (ibid.: 380). Autoritaarisen ja totalitaarisen yhteiskunnan ero näkyy Paastelan mukaan esimerkiksi armeijan ja sotilaitten asemassa (ibid.: 399). Monet autoritaariset yhteiskunnat ovat sotilasdiktatuureja tai armeijalla on ""autonominen"" asema. Siviilihallitsijoiden on kuitenkin aina otettava armeija huomioon. Vaikka armeijan merkitys totalitaarisessa yhteiskunnassa olisikin suuri, armeija on aina alisteinen puolueelle ja sen johtajalle. (ibid..)

Paastela vertaa totalitaarista yhteiskuntaa myös perinteiseen despotiaan ja sanoo eron olevan "siinä, että kun despotian dominoiva piirre on pelko, niin totalitarismissa vallitsee yleisen pelon lisäksi virallinen, monoliittinen ideologia [-- ja] kaikenkattava teoria yhteiskunnasta ja sen historiallisesta kehityksestä" (ibid.: 392).

Paastela esittää teoksessaan totalitaarisen yhteiskunnan määritelmän. Ensimmäinen ehto on, että totalitaarisella yhteiskunnalla on populaaris-egalitaristinen perusta (Paastela 2000: 396). Toiseksi yhteiskunnassa "pyritään kansalaisten poliittiselta näyttävään mobilisaatioon. Kansalaisten näkyvää ja kontrolloitavaa toimeliaisuutta, puuhastelua pidetään toivottavana ja siitä palkitaan, mutta kontrolloimattomasta toiminnasta rangaistaan" (ibid.). Jotta yhteiskunta voidaan määritellä totalitaariseksi on sen valtiomuodon oltava tyrannia, oligarkia tai näiden yhdistelmä (ibid.: 397). Neljäntenä ehtona on vallan keskittyminen yhdelle puolueelle, joka ei vastaa toimistaan kenellekään, eikä sitä voi syöstä vallasta esimerkiksi vaaleilla (ibid.). Paastela kirjoittaa, että tämä puolue "pitää yllä virallista ideologiaa, joka suuresti vaikuttaa sen toimintaan, ja jolla sen politiikka legitimoidaan ja johon väestö pyritään indoktrinoimaan. Puolue johtaa valtiollisia elimiä, tiedotusvälineitä sekä joukkomobilisaatio-organisaatioita, itsenäisiä kansalaisjärjestöjä ei sallita, ei myöskään minkäänlaista itsenäistä tiedonvälitystä" (ibid.: 397-398). Viidentenä kohtana Paastelan määritelmässä on, että kaikkien näiden neljän mainitun kriteerin on toteuduttava, jotta yhteiskunta on totalitaarinen (ibid.: 398).

Länsimaisissa valtioissa on pitkään ollut periaatteena niin sanottu vallan kolmijako-oppi, jonka kehittänyt ranskalainen Montesquieu valistuksen aikakaudella. Oppi oli kehitetty yksinvaltiutta vastaan. Kolme valtiomahtia olivat Montesquieun mukaan lainsäädäntövalta, hallitusvalta ja tuomiovalta. Lakeja säättävän vallan piti hänen mukaansa olla eri käsissä kuin lakeja toimeenpanevan vallan. Näiden lisäksi tarvitaan siis vielä edellisistä riippumaton tuomiovalta, joka myös valvoo niiden toimintaa. Neljäntenä valtiomahtina pidetään nykyään tiedotusvälineitä. Myös tiedotusvälineiden katsotaan olevan riippumaton valtiovallasta. Tällainen vallan jako toimii demokraattisessa yhteiskunnassa, mutta epädemokraattisissa yhteiskunnissa tätä vallan kolmijakoa ei käytännössä toteuteta, vaikka sitä nimellisesti saatettaisiinkin noudattaa.

Totalitaarisessa yhteiskunnassa ei siis noudateta vallan kolmijako-oppia, vaan kaikki valta on keskittyneenä yksiin käsiin – diktaattorille ja hänen johtamalleen puolueelle/järjestölle. Yksi diktatuurin tunnusmerkeistä on vapaan poliittisen keskustelun ja toiminnan sekä vapaiden vaalien puuttuminen. Kansalaisia valvotaan tarkasti ja vastustajia voidaan vainota ankarastikin. Diktatuuri voi olla yhden

kaikkivaltiaan hallitsijan valta, mutta se voi toimia myös useasta henkilöstä koostuvan ryhmän johdolla. Ryhmä voi olla esimerkiksi puolue tai muutaman vahvan johtajan muodostama ryhmä. Nämä diktatuurin tunnusmerkit pätevät hyvin niin natsi-Saksaan, Stalinin Neuvostoliittoon kuin Orwellin fiktiiviseen yhteiskuntaankin. Kaikissa näissä yhteiskunnissa vallitsi henkilökeskeinen diktatuuri, jonka pohjana oli tiukka aatteellinen oppirakennelma.

Totalitaarinen valtio voi syntyä vallankumouksen tuloksena, mutta myös hitaammalla tavalla. Hitler pohjusti valtaan nousuaan pitkään ja Stalin peri valta-asemansa Leniniltä. Sekä Stalinin että Hitlerin asema on kyseenalaistettu; Hitleriä on pidetty teollisuuden agenttina, koska osasy sotiin saattoi olla työllisyystilanteen kohentaminen sotateollisuuden kasvulla, ja Stalinia salaliiton kautta valtaan nousseena hahmona (Arendt 1967: 306). Jo Leninin aikana oli Neuvostoliittoon syntynyt johtajan palvonta -kultti. Diktatuurisen valtion huonona puolena on usein pidetty sitä, että kun puolueen johtohahmo, diktaattori kuolee, häntä ei ole helppo korvata. Massojen henkilöpalvontaa ei ole yksinkertaista siirtää toiseen henkilöön. Tämä ei ole kuitenkaan mahdotonta, sillä esimerkiksi Leniniin kohdistunut palvonta onnistuttiin kääntämään Staliniin.

Hannah Arendt kirjoittaa teoksessaan *The Origins of Totalitarianism*, että totalitaariset liikkeet menestyvät massojen, ei luokkien, organisoinnilla (Arendt 1967: 308). Luokkajaon murtaminen johtaa myös puoluejärjestelmän murtumiseen (ibid.: 314). Natsiliike Saksassa sekä kommunistiset liikkeet Euroopassa värväsivät kannattajansa siitä massasta, jonka monet muut puolueet olivat ohittaneet liian tyhjänä ja apaattisena (ibid.: 311). Nämä totalitaariset liikkeet kuitenkin huomasivat sen, että suuri kannatus on liikkeelle tärkeää, oli kannattajien yhteiskuntaluokka mikä tahansa. Totalitaarisille liikkeille voi olla jopa eduksi, että kannattajien älykkyys ei ole huippuluokkaa, koska silloin he ovat alttiimpia propagandan vaikutuksille ja helpommin liikkeen johdateltavissa. Hitler toteaaakin kirjassaan *Taisteluni*, että liikkeelle tärkeää on suuren kannattajajoukon saavuttaminen, sillä liian suuri jäsenmäärän ja yläluokan kasvu ei ole liikkeelle hyväksi, vaan voi pikemminkin koitua sen kohtaloksi. (Hitler 1941b: 257).

Molemmat diktaattorit, sekä Hitler että Stalin, pitivät asemaansa yllä myös terrorin ja väkivallan keinoin. Paastelan mukaan totalitaarisen yhteiskuntaan ei välttämättä kuulu terrori, ainakaan sellaisessa muodossa kuin esimerkiksi Hitler sitä keskitysleireillä harjoitti (Paastela 2000: 398). Monissa totalitaristisissa valtioissa terrori oli kuitenkin suuressa osassa.

Stalin pelkäsi valtansa puolesta ja alkoi vastustajiensa raivaamisen 1930-luvulla. Nämä Stalinin puhdistukset kohdistuivat myös tavallisiin kansalaisiin, mutta erityisesti Stalin raivasi tieltään korkeissa viroissa vaikuttavia henkilöitä, myös entisiä työtovereitaan ja korkeita sotilashenkilöitä. Näytösoikeudenkäynneissä ihmiset joutuivat tunnustamaan tekoja, joista heillä ei ollut mitään tietoa. Monet näistä tunnustuksista saatiin kiduttamalla (Paastela 2000: 449). Stalinin puhdistuksissa arvioidaan tuomitun ja kuolleen miljoonia ihmisiä. Monet tuomitut olivat vanhoja bolševikkeja ja puna-armeijan upseereita.

Myös Hitler käytti terrorin keinoja pysyäkseen vallassa. Antisemitismi johti vainoihin ja joukkotuhoamisiin. SS-joukot (Schutzstaffel) tuhosivat systemaattisesti Euroopan juutalaisia ja toisinajatteliijoita. Juutalaiset menettivät kansalaisoikeutensa ja heidän omistamansa yritykset tuhottiin. Kirjassaan *Taisteluni* Hitler esittelee ideologiansa keskeiset periaatteet, jotka olivat kommunismin vastaisuus, isänmaallisuus, demokratian halveksunta, johtajaperiaate, väkivallan ihannointi ja rotuoppi. Ideologiaa levitettiin natsi-Saksassa muun muassa Joseph Goebbelsin johtaman kansanvalistus- ja propagandaministeriön avulla, joka valvoi myös mediaa.

3.2. Utopia ja dystopia

Yhteiskunnan rakentumiseen liittyvät olennaisesti myös termit *utopia* ja *dystopia*, jotka tunnetaan pääasiassa kaunokirjallisuuden termeinä, mutta joita on käytetty kuvaamaan myös muita kuvitteellisia yhteiskuntia. Termi *utopia* tulee Thomas Morelta, joka julkaisi *Utopia*-nimisen romaaninsa 1516. Nimitys utopia tulee sanoista *eutopia* (kreikk. *eu topos*), hyvä paikka, ja *outopia* (kreikk. *ou topos*), paikka jota ei ole (Kumar 1991: 1). Ihanneyhteiskuntia oli kuitenkin kirjoitettu muistiin jo kauan ennen Moreakin, aina antiikin Kreikassa kirjoitetusta Platonin *Valtiosta*

lähtien (Kumar 1991: 4). Utopia on usein kuvitelma ihanne-kaupungista (*ideal city*), ihanne-yhteiskunnasta (*ideal society*) (Kumar 1991:17) tai ihanne-valtiosta (*ideal state*). Dystopiat (/antiutopiat) ovat utopioiden vastakohtia. Ne ovat kauhukuvia tulevaisuudesta, sellaisia yhteiskuntia, joita ei voi toivoa näkevänsä, vaan toivoo, ettei koskaan joudu kokemaan sellaista todellisuudessa. Kuitenkin dystopiat välittävät usein avuttoman tunnelman siitä, että tällainen yhteiskunta on väistämättä edessä.

Utopian ja dystopian erottelu voi joskus olla vaikeaa. Naisten ja miesten kirjoittamat utopiat eroavat selvästi toisistaan. Miesten kirjoittamissa utopioissa täydellisyys saavutetaan sääntöjen ja rajoitusten avulla. Täydellinen yhteiskunta on siis täydellinen valtio. Naisen rooli on kuitenkin perinteinen eikä suinkaan vastaa naisten käsitystä täydellisyydestä. Naiset taas hylkäävät utopioissaan valtiollisuuden ja hierarkian ja nais – mies -roolit. (Baruch 1984a: 7.) Baruch onkin sanonut: ”If utopias for men are often dystopias for women, might it be that dystopias for men are utopias for women?” (Baruch 1984b: 215). Tätä miesten ja naisten välistä eroa utopiasta ja dystopiasta Baruch soveltaa esimerkiksi Orwellin ja Huxleyn dystopioihin (Baruch 1984b: 215). Tarkoittaako Baruch siis, että Orwellin luoma yhteiskunta, jossa ihmiset ovat jyrkästi seksiä vastaan tai Huxleyn maailma, jossa ihmiset kannattavat irtosuhteita eivätkä tunne käsitettä ’perhe’, olisivat ihanteellisia naisille? Jos näin on, ajatuksen takana ei ehkä kuitenkaan ole kuva siitä, että naiset olisivat joko täysin seksinvastaisia tai täysin tunteettomia halujensa perässä juoksevia eläimiä, vaan käsitys perustuu varmasti pitkälti siihen, ettei nainen ole näissä yhteiskunnissa vain vaimon tai äidin roolissa, vaan voi toimia oman tahtonsa mukaan, ilman siteitä.

Ihanne-kaupunki on useimmissa utopioissa hyvin organisoitunut. Platonin *Valtiossa* kansa on jaettu kolmeen osaan: *vartijat, apujoukot ja tuottajat*. H. G. Wellsin dystopiassa *A Modern Utopia* (1905) vastaava jaottelu on *Poietic, Kinetic* ja *Base*. (Kumar 1991: 13.) H. G. Wells innoitti teoksellaan muitakin kirjailijoita anti-utopioiden kirjoittamiseen. Evgeny Zamyatin (*We*, 1924), Aldous Huxley (*Brave New World*, 1932) ja George Orwell (*Nineteen Eighty-Four*, 1949) seurasivat dystopioillaan Wellsin esimerkkiä. (Kumar 1991: 47.) George Orwellin dystopiassa *Nineteen Eighty-Four* on myös samanlainen yhteiskunnan jako kolmeen luokkaan:

Inner Party, Outer Party ja *Proles*. Näissä teoksissa kansa jakaantuu siis hallitsevaan yläluokkaan, yläluokkaa kannattavaan keskiluokkaan sekä alaluokkaan, joka toimii lähinnä työvoimana. Aldous Huxleyn dystopiassa *Brave New World* parodioi tätä luokkiin jakamista siten, että ihmiset tuotetaan ja *oloutetaan* edustamaan omaa luokkaansa, jotka ovat *Alpha, Beta, Gamma* ja *Epsilon* (Kumar 1991: 13). Kansan jakaantuminen eri luokkiin on siis kuitenkin tyypillinen piirre sekä utopioille että dystopioille. Dystopioissa yhteiskunta on kuitenkin usein totalitaarinen. Moderni utopia taas ei ole hierarkkinen, vaan demokraattinen ja avoin kaikille (Kumar 1991: 50).

Utopiat ja dystopiat kuvaavat erilaisia yhteiskuntia, ja näiden yhteiskuntien lait ja toimintamallit ovat tässä kirjallisuudenlajissa olennaisia. Utopioiden ja dystopioiden maailmat poikkeavat olennaisesti muista fiktiivisistä maailmoista. Kaikissa fiktiivisissä maailmoissa pätevät omat lakinsa, mutta utopioissa ja dystopioissa juuri nämä lait ovat pääosassa. Kuvauksen kohteena on erityisesti se, millä laeilla tämä fiktiivinen yhteiskunta toimii ja miten ne vaikuttavat. Lukijan kiinnostuksen kohteena on varsinaisen tarinan lisäksi ihanne- tai kauhuyhteiskunnan lait ja niiden mahdollisuus toimia todellisessa maailmassa. Lain ja määräysten vastakohtana olennaiseksi nousee myös vapaus. Aikaisemmin totesin sen eron, joka vallitsee miesten ja naisten kirjoittamien utopioiden välillä. Miehille ihanneyhteiskunta on ihannevaltio. Tuija Pulkkinen mukaan mm. Hegel ja Snellman ovat sanoneet, että valtio on siveellisen vapauden huipentuma (Pulkkinen 1989: 25). Naisille valtiottomuus ja hierarkioiden vastustaminen taas on edellytys hyvälle yhteiskunnalle. Tämä ero saattaa johtua myös siitä, että 'vapaus' voidaan käsittää monella tavalla.

Vapaus on määritelty (muun muassa englantilainen poliittisen teorian mukaan) kahdenlaiseksi vapaudeksi: negatiiviseksi vapaudeksi ja positiiviseksi vapaudeksi. Ensimmäinen tarkoittaa vapautta jostakin, jälkimmäinen vapautta johonkin. (Pulkkinen 1989: 117.) Tämän luokittelun mukaan saattavat jakautua myös sukupuoliset erot vapauden käsitteen ymmärtämisessä. Mikä toiselle sukupuolelle on negatiivista vapautta, voikin olla toiselle positiivista vapautta. Dystopioissa olennaisessa osassa on vapauden puuttuminen.

Pohjana monissa dystopioissa on totalitaarinen yhteiskuntajärjestelmä. Totalitarismi vaikuttaa sekä yhteisöön että yksilöön kaikilla elämänalueilla. Lukijalle tämä taustalla oleva järjestelmä vaikuttaa olennaisesti maailman rakentumiseen. Kirjailijan ei tarvitse selittää erikseen kaikkia niitä sääntöjä, jotka tällaisen järjestelmän mukaan rakentuneessa yhteiskunnassa ovat voimassa. Lukija yhdistää näitä sääntöjä dystopian maailmaan automaattisesti oman kokemuksensa ja tietämyksensä pohjalta. Lukuajankohta muuttaa siis siten olennaisesti sitä maailmaa, joka lukijan mieleen rakentuu.

Utopian/dystopian maailman rakentuminen tehdään paljon juuri selittämällä yhteiskuntaa, koska siinä on paljon sellaisia elementtejä, joita nykyisessä maailmassa ei ole olemassa/käytössä. Teoksissa kuvataan paljon (joko suorasti tai epäsuorasti) yhteiskuntajärjestelmää, kokoontumisia, sääntöjä, sääntöjen rikkomista ja sen seurauksia. Monesti tämä kuvaaminen tapahtuu jonkun yksilön tajunnan kautta. Tämä edellyttää sitä, että tämä valittu yksilö, jonka kautta maailma fokalisoituu, on jotenkin valveutunut, mutta kuitenkin aivan tavallinen yksilö. Yksilö nostetaan toisaalta tärkeään asemaan, toisaalta hän on vain yksi osa yhteisöä. Yksilön ajattelun avulla pääsemme rakentamaan maailmaa entistä kattavammaksi. Muu kerronta ja oma tietomme tarjoaa suurempaa näkökantaa ja yksilön ajatukset tekevät siitä elävän maailman, sillä mikä olisi maailma, jollemme tietäisi, miten se koetaan. Kaikki säännöt, joiden mukaan tämä keksitty yhteiskunta toimii, eivät voi tulla selville vain näyttämällä. Suorat selitykset ovatkin tälle kirjallisuudenlajille tyypillisiä. Muun muassa *Nineteen Eighty-Four*issa selitetään tarkasti kielen periaatteita erillisessä liitteessä sekä yhteiskuntajärjestelmää teoksen sisällä olevassa *Goldsteinin* kirjassa *The Theory and Practice of Oligarchial Collectivism*⁵.

Henkilöt jakautuvat utopioissa ja dystopioissa sankareihin, järjestelmän ylläpitäjiin ja massaan. Utopioissa sankari on yleensä vierailija, joka tekee havaintoja yhteiskunnasta, kun taas dystopioissa sankari on yhteisön jäsen, joka vastustaa yhteiskuntaa, perhettä tai ryhmää (Ruppert 1986: 101). Dystopian päähenkilö on

---

⁵ Goldsteinin teos tunnetaan Oseanissa nimellä *kirja* (*the book*), joka kiertää Puolueen vastaisen järjestön, Veljeskunnan (*Brotherhood*) jäsenillä. *Kirja* sisältää Oseanian yhteiskunnan oikean luonteen ja strategian tuon yhteiskunnan tuhoamiseksi. Koko *kirjaa Nineteen Eighty-Four* ei sisällä, mutta pitkiä pätkiä kuitenkin, yhteensä noin parikymmentä sivua. *Kirjaa* voi myös pitää Orwellin teoriana totalitaarisesta yhteiskunnasta.

kuitenkin usein aivan tavallinen henkilö, joka ei juurikaan erotu massasta. Hänen asemansa on sellainen, että hän pystyy tekemään havaintoja yhteiskunnan eri puolista. Kun päähenkilö on aivan tavallinen kansalainen, herää lukijalle mielikuva, että monella muullakin yhteiskuntalaisella on varmasti samanlaisia ajatuksia eli moni muukin näkee yhteiskunnan läpi.

Utopioiden ja dystopioiden suhde todellisuuteen onkin hyvin erityinen. Utopioita ja dystopioita tarkastellessa nousee monesti esille kysymys siitä, kuvitteliko kirjoittaja kirjoittaessaan, että yhteiskunta voisi muuttua sellaiseksi, kuin hän sitä kuvaa. Kuvitteliko More kirjoittaessaan *Utopian*, että Englanti todella voisi jonain päivänä olla sellainen kuin hänen teoksessaan. (Kumar 1991: 2.) Yhtä lailla voidaan kysyä, ajatteliko Orwell kirjoittaessaan *Nineteen Eighty-Fourin*, että tämä kauhukuva tulisi todella joskus olemaan todellisuutta. Kumar kirjoittaa teoksessaan: ”Utopian painoarvo ei kuitenkaan ole sen suhteessa tämänhetkiseen todellisuuteen vaan sen suhde mahdolliseen tulevaisuuteen (Kumar 1991: 3). Hänen mukaansa utopiat eivät ole pelkkää unelmointia, vaan ne ovat aina kosketuksissa todellisuuteen (Kumar 1991: 2). Irving Howe lainaa artikkelissaan *1984: Enigmas of Power* Orwellin kirjettä amerikkalaiselle kirjeenvaihtotoverille/toimittajalle (*correspondent*). Siinä Orwell kirjoittaa: "I do not believe that the kind of society I describe *necessarily* will arrive, but I believe (allowing of course for the fact that the book is a satire) that something resembling it *could* arrive..." (Orwell, Howe 1983: 17-18 mukaan.)

Myös tässä tutkimuksessa olennaista on se, kuinka paljon *Nineteen Eighty-Four* jäljittelee todellisuutta, kuinka paljon sen voi katsoa ennustavan sitä ja mikä osuus teoksessa on liioittelulla ja parodiolla. Teos jäljittelee todellisuutta siten, että sen kuvaamassa yhteiskunnassa käytetään paljon sellaisia keinoja, joita 1900-luvun alkupuolella muun muassa Hitler ja Stalin käyttivät. Nämä todelliset yhteiskunnat tarjoavat hyvän vertailukohtan Orwellin fiktiiviselle maailmalle. Teos voi olla varoittava esimerkki tuleville sukupolville. Orwellin teoksen ei varmasti ole tarkoituskaan olla mikään profetia tulevaisuudesta, mutta siinä on varmasti paljon sellaista, joka (ainakin jossakin muodossa/jollakin asteella) tapahtuu jo nyt tai tulee joskus tapahtumaan.

4. *Nineteen Eighty-Four*in yhteiskunta

4.1. *Nineteen Eighty-Four*in maailma ja Oseanian yhteiskuntajärjestelmä

George Orwellin teoksessa *Nineteen Eighty-Four* maailma on jakautunut kolmeen suurvalttaan, jotka ovat Oseania (*Oceania*), Itäaasia (*Eastasia*) ja Euraasia (*Eurasia*). Oseania käsittää entisen Britannian ja muut Atlantin saaret, Amerikat, Australaasian ja Afrikan eteläosan. Nämä alueet ovat Oseanian provinssseja. Britanniaa kutsutaan nimellä Laskeutumispaikka Yksi (*Airstrip One*), mutta Lontoon, joka on teoksen tapahtumapaikkana, nimi on yhä Lontoo⁶. Euraasiaan kuuluvat koko Euroopan ja Aasian pohjoiset maa-alueet. Itäaasia on supervalloista pienin, ja siihen kuuluvat Japanin saaret, Kiina ja sen eteläpuoliset maat sekä joitakin osia Mantšuriaa, Mongoliaa ja Tiibetiä.

Teoksen maailmassa on jatkuva sotatila, sillä suurvallat taistelevat jatkuvasti keskenään. Välillä Oseanian liittolainen on Itäaasia välillä Euraasia. Vihollisen vaihtuminen voi käydä aivan yhtäkkiä ja kun se tapahtuu, ei kukaan puoluelainen saa enää muistaa toisin olleenkaan. Kaikki dokumentit muutetaan todistamaan vihollisen olleen sama koko ajan. Puoluelaiden ainakin annetaan ymmärtää, että sotatila on todellinen. Julia kertoo Winstonille epäilynsä siitä, että koko sotaa ei ole lainkaan olemassa ja että kaikki uutiset sotarintamalta ovat täysin keksittyjä. Winston ei taas ollut aikaisemmin osannut epäillä lainkaan, etteikö sotaa todella olisi olemassa, vaikka hän kirjoittaa työkseen vanhoihin lehtiin keksittyjä totuuksia.

In some ways she [Julia] was far more acute than Winston, and far less susceptible to Party propaganda. Once when he happened in some connexion to mention the war against Eurasia, she startled him by saying casually that in her opinion the war was not happening. The rocket bombs which fell daily on London were probably fired by the

---

⁶ Orwell on vaihtanut joitakin Englannin mitta- ynnä muita yksiköitä. Oseanian rahayksikkö on punnan sijasta dollari, painoa mitataan anglosaksisten tilavuusyksikköjen (pauna) sijasta SI-yksiköillä kilogrammoissa ja tilavuutta gallonien sijasta litroissa. Kello on 24-tuntinen (ennen sanottiin siis 11p.m., nyt 23.00).

Government of Oceania itself, 'just to keep people frightened'. This was an idea that had literally never occurred to him. (NE: 125.)⁷

Tämä katkelma osoittaa, että Puolueen vaikuttaminen tehoaa eri tavalla eri ihmisiin. Edes Winstonin työ ”väärentämisen eturintamassa” ei laittanut häntä epäilemään sodan todellisuutta. Winston tuntuu ymmärtävän pienten valheiden rakentamisen ja pienten asioiden muuttamisen, mutta hän ei silti pysty hahmottamaan koko järjestelmän valheellisuutta. Julia epäilee sodan todellisuuden osalta koko vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää, mutta ei kiinnitä huomiota pieniin valheisiin, joita oseanialaisille syötetään totuuksina. Hänen mielestään pienillä asioilla, ainakaan jos ne eivät kosketa suoraan hänen elämäänsä, ei ole merkitystä.

Julian valveutuneisuus kokonaisuuden kannalta rajoittuu kuitenkin hyvin pitkälle sotaa koskevaan kommenttiin, muuten hän ei juuri jaksaa välittää asioiden oikeasta tolasta. Useimmat hahmottavat vain yksityiskohdat, eivät koko kokonaisuutta. Winston edustaa juuri tätä ihmisryhmää, joka huomaa pienet epäoikeudenmukaisuudet, mutta ei pysty käsittämään niitä kokonaisuutena. Monet puoluelaiset ohittavat nämä pienet seikat *rikosstopin* (*crimestop*) ja *kaksoisajattelun* (*doublethink*) avulla. Puolueen valta perustuukin pitkälti siihen, että vaikka puoluelainen silloin tällöin huomaisi, että jokin asia ei ole kohdallaan, hän ohittaa sen kaksoisajattelun avulla, eikä ehdi ajatella yksityiskohtien muodostamaa valheellista kokonaisuutta.

Orwellin luomaa yhteiskuntaa tarkastellessa on todellakin muistettava, että yhteiskunnan oloihin vaikuttaa koko ajan käynnissä oleva sota. Oletetun sodan takia yhteiskunnan olot saattavat kuitenkin olla hieman erilaiset kuin ne olisivat, jos sotaa ei olisi. Jos sotaa ei ole oikeasti olemassa, kuten Julia epäili, Puolue käyttää sotautisia vain propagandana. Samalla sotautiset oikeuttavat yhteiskunnassa

---

⁷ Tässä tutkimuksessa käytän primaarilähteestä otettujen lainausten perässä viitettä NE. Tällä viitataan siis lähteissä olevaan George Orwellin teokseen *Nineteen Eighty-Four*, vuoden 1988 painokseen. Kirjassa käytetyt termit esittelen niiden ensimmäistä kertaa esiintyessä sekä suomeksi että englanniksi, mutta pääasiallisesti käytän vuoden 1999 suomennoksen *Vuonna 1984* mukaisia suomenkielisiä termejä tekstin sujuvuuden takaamiseksi. Olen ottanut vapauden muuttaa suomenkielisiä termejä siten, että tarvittaessa käytän termissä isoa alkukirjainta (englanninkielisen termin tavoin), jotta tulee selväksi, että puhun juuri teoksessa käytetystä termistä teoksen sisältämin merkityksin (esimerkiksi Puolue). Kuitenkin esimerkiksi termi *Big Brother* on suomalaisillekin niin tuttu, että pitäydyn alkukielisessä termissä.

vallitsevan puutteen ja säännöstelyn. Sotatilaa pitää kuitenkin käsitellä normaalina yhteiskunnan tilana, koska muunlaista tilannetta ei ole.

Oseaniaa hallitsee Puolue (*Party*), jonka johtohahmo on Big Brother. Winston Smith muistelee, että Puolue oli aloittanut vallankaappauksen joskus kuusikymmentäluvun puolivälissä. Aluksi Puolueen johtohahmoja oli Big Brotherin lisäksi myös muita – muun muassa Jones, Aaronson, Rutherford ja Goldstein. Vuoteen 1970 mennessä nämä miehet oli paljastettu/leimattu vastavallankumouksellisiksi, ja jäljelle jäi vain Big Brother. Petturit tekivät julkisia tunnustuksia tai heidät teloitettiin. He saattoivat myös vain yksinkertaisesti hävitä. Suurimmaksi petturiksi on nostettu Goldstein, joka on jokapäiväisten *Kahden Minuutin Vihojen* (*Two Minutes Hate*) pääkohteena. Orwellin teosta on pidetty myös Neuvostoliiton vallankumouksen satiirina ja Goldsteinia on verrattu Neuvostoliiton vallankumouksen petturiin Trotskiin (Pynchon 2003: 8). Trotskin oikea nimi olikin Bronstein. Myös Goldsteinin kuvattu ulkonäkö vastaa Trotskia. Big Brotheria taas on verrattu niin Staliniin kuin Hitleriinkin. Big Brotherin kasvojen kuvaus vastaa kummankin hallitsevia kasvopiiirteitä.

Big Brotherin ja Puolueen johtama yhteiskunta on totalitaarinen yhteiskunta. Paastelan mukaan totalitaarinen valtio eroaa autoritaarisesta valtiosta siten, että totalitaarisessa yhteiskunnassa myös armeija on alisteinen hallitsijalle ja johtavalle puolueelle. Autoritaarisessa yhteiskunnassa armeijalla on itsenäinen asema. Orwellin teoksessa armeija, sikäli kuin mitään armeijaa edes on olemassa, on täysin Puolueen hallinnassa ja käskyjen alainen. Paastela vertaa totalitaarista yhteiskuntaa myös despotiaan.

Despotiassa vallitsevan pelon lisäksi Big Brotherin yhteiskunnassa vallitsee myös totalitaariselle yhteiskunnalle tyypillinen yhtenäinen virallinen ideologia. Teoksessa Puolue on historian muuntelun myötä saanut aikaan – Jukka Paastelan määritelmää lainaten – ”kaikenkattava[n] teoria[n] yhteiskunnasta ja sen historiallisesta kehityksestä” (Paastela 2000: 392). Big Brother ja Puolue muuttavat ihmisten käsitystä historiasta muuntamalla vaivihkaa dokumentteja. Näin Puolue saa aikaan mielikuvan siitä, että Puolue on ollut yhteiskunnan kehityksessä mukana paljon kauemmin, kuin se itse asiassa onkaan. Tämä käy ilmi esimerkiksi kohtauksesta,

jossa Winston ja Julia puhuvat sodan totuudellisuudesta ja myös Puolueen osallisuudesta historiaan ja keksintöihin.

She believed for instance, having learnt it at school, that the Party had invented aeroplanes. (In his own schooldays, Winston remembered, in the late Fifties, it was only the helicopter that the Party claimed to have invented; a dozen years later, when Julia was at school, it was already claiming the aeroplane; one generation more, and it would be claiming the steam engine.) (NE: 125.)

Puolue hävittää todisteet keksintöjen oikeista keksijöistä ja ulottaa vuosi vuodelta hallintaansa historiassa taaksepäin. Puolueelle ei riitä nykyhetken hallinta, vaan se haluaa osoittaa olevansa vallassa ikuisesti, tästä hetkestä niin eteen kuin taaksepäinkin.

Jukka Paastelan esittämät totalitaarisen yhteiskunnan kriteerit (Paastela 2000: 396-398) täyttyvät Oseaniaa tarkastellessa lähes täysin. Paastelan mukaan totalitaarisen yhteiskunnan on oltava populaaris-egalitaristinen. Big Brotherin yhteiskunnassa kansalaisten tasa-arvoisuuteen pyritään kyllä jossakin määrin, mutta silti yhteiskuntaluokat ovat olemassa. Luokkien sisällä kansalaisten eriarvoisuutta ei kuitenkaan pysty muodostumaan esimerkiksi varallisuuden perusteella. Rodut ja uskonnot eivät aiheuta teoksen maailmassa epätasa-arvoa – sisäpiiriläinen voi olla yhtä hyvin niin valko- tai mustaihoinen kuin juutalainenkin. Tasa-arvoisuus on kuitenkin näennäistä, sillä Winston huomaa, että vaikka sisäpiiriläisillä ei ole paljon näkyviä etuisuuksia, on heillä paljon sellaisia etuja, joista ulkopiiriläiset eivät tiedä eivätkä osaisi uneksiakaan.

Yhtenäisyyttä ja tasa-arvoa haetaan muun muassa puoluelaisien yhtenäisillä asuilla. Sisäpiiriläisillä yhteinen asu on musta haalari. Ulkopiiriläisillä, siis tavallisilla puoluelaisilla on sininen haalari. Prolet saavat kuitenkin kulkea vapaasti valittavissa asuissa. Myös lapsilla on olemassa yhtenäinen asu. Heidän univormunsa on Vakoojien asu: siniset shortsit, harmaa paita ja punainen liina. Eräs yhtenäisyyden tunnus on kirkkaanpunainen vyö, jota monet nuoret naiset kantavat lanteillaan *Junior Anti-Sex Leaguen*, Nuorten Seksinvastaisuusliiton merkinä. Hitler kirjoitti, että yhtenäinen tunnus on merkittävä liikkeen kannalta (Hitler 1941b: 150). Marxilaiset

käyttivät yhteisenä tunnuksenaan punaisia nauhoja ja kukkia. Natsien yhteinen tunnus taas oli punaisella pohjalla oleva valkoinen ympyrä, jonka keskellä on hakaristi. Punainen on siis yleinen väri yhteisissä tunnuksissa. Suuri Symbolikirja määrittelee, että ”[T]yöväenliikkeen värinä se [punainen] kuvaa liikkeen alkuperäistä taisteluluonnetta” (Biedermann 2002: punainen). Punainen väri onkin liitetty erityisesti sosialistisiin liikkeisiin.

Paastelan kuuluttamaa kansalaisten poliittiselta näyttävää mobilisaatiota harjoitetaan yhteiskunnassa paljon. Nimenomaan kontrolloitu puuhastelu on toivottavaa. Puolueen jäsenille on järjestettyä toimintaa, esimerkiksi shakkia ja pöytätennistä kerhotiloissa, järjestettyjä vaelluksia, vapaaehtoista työtä, elokuvia ja Puolueen omien järjestöjen kokoontumisia ja luentoja. Winston esittää arvelunsa, että illanviettoihin osallistumiset varmasti valvotaan ja kirjataan, vaikka mitään virallista nimenhuutoa illoissa ei pidetäkään. Totalitaarisessa yhteiskunnassa vapaa kansalaistoiminta ei ole mahdollista. Kontrolloimaton toiminta, *omaelo (ownlife)* kuten teoksen maailmassa itsenäistä tekemistä nimitetään, ei ole lainkaan toivottavaa ja siitä voidaan myös rangaista. Asuntoloiden valot sammutetaan tiettyihin aikoihin, jolloin puoluelaisten on viimeistään oltava omissa asunnoissaan. Winstonin ja Julian on järjesteltävä salaiset tapaamisensa todella huolellisesti, jotta he eivät paljastuisi. Teoksen lopussa käy ilmi, että he eivät ole pystyneet tapaamaan Puolueelta salassa, vaan Puolue on voinut seurata heidän tapaamisiaan piilotetuilla mikrofoneilla ja teleruudulla.

Kansalaisten kontrolloitu puuhastelu alkaa jo lapsena. Kaikki lapset kuuluvat *Vakoojiin*. Tässä järjestössä heille opetetaan Puolueen periaatteita ja erilaisia vakoilutekniikoita. Lapset laulavat teleruudun syyttämiä lauluja. Malli tähän toimintaan on otettu natsi-Saksasta, missä kaikkien poikien oli kuuluttava Hitlerjugend-nimiseen nuorisjärjestöön. Neuvostoliitossa lapset kuuluivat lokakuun lapsiin, pioneerijärjestöön, Komsomoliin ja sen jälkeen itse puolueeseen. Marxismin leninismin oppeja opetettiin myös koulussa (Paastela 2000: 378). Kansalaiset saadaan lapsesta asti mukaan liikkeen toimintaan ja heille saadaan iskostettua liikkeen toivoma arvomaailma. Teoksessa lasten uskollisuus Puoluetta kohtaan tulee esille kirjan jokaisessa jaksossa. Orwell on voinut ottaa lasten roolin esille myös siksi, että lukija ymmärtäisi, että hänen valvutuneisuutensa vaikuttamisen suhteen ei

välttämättä ole tarpeeksi, vaan hänen pitäisi osata välittää kriittisyytensä myös lapsilleen, jotka eivät osaa varoa heihin kohdistuvaa vaikuttamista.

Paastela esittää totalitaarisen yhteiskunnan kriteereissään, että totalitaarisen valtion valtiomuodon on oltava tyrannia, oligarkia tai näiden yhdistelmä. Paastela esittää Martin Drahtin käsityksen siitä, että autoritaarinen ja totalitaarinen yhteiskunta eroavat toisistaan muun muassa sillä perusteella, että totalitaarinen valtio pyrkii korvaamaan edellisen yhteiskunnan arvot kokonaan toisilla arvoilla, autoritaarinen yhteiskunta ei yritä tehdä tällaista muutosta (Martin Greiffenhagen, *The Concept of Totalitarianism in Political Theory*, ss. 48-49, Paastela 2000: 399 mukaan). Oseaniassa tällainen arvojen muutos on toteutettu vähitellen. Yhteiskunnan poliittinen järjestelmä, *Engsos* (entiskielellä Englantilainen sosialismi) on muuttunut Puolueen vallan mukana.

Kuten Jukka Paastela on todennut, totalitaariseen valtioon ei välttämättä liity terrori, vaikka usein näin onkin. Terroria harjoitettiin kuitenkin niin Neuvostoliitossa kuin natsi-Saksassa. Terroria tapahtuu myös Oseaniassa. Neuvostoliiton ja Oseanian terrorille on yhteistä se, että siitä ei juurikaan jätetä todisteita. Stéphane Courtois kirjoittaa, että kommunismin rikokset ovat jäänet suurelta osalta hämärän peittoon, koska terrorista on olemassa vain harvoja kuvallisia tai kirjallisia todisteita (Courtois 2000: 51). Natsi-Saksassa sen sijaan kuvattiin paljon terroritekoja ja terrorin uhreja (ibid.). Oseania noudattaa terrorissaan samaa tyyliä kuin Neuvostoliitto – terrorista ei jätetä mitään todisteita. Tämä koskee siis Puolueen omiin jäseniin kohdistunutta terroria. Muun muassa ajatusrikoksiin syyllistyneet henkilöt viedään kidutettaviksi ja mahdollisesti surmattaviksi. Heidän olemassaolostaan ei jätetä mitään todisteita, heidät siis *häivytetään (vaporize)*. Heidät poistetaan kaikista listoista ja dokumenteista, jotka voisivat todistaa, että henkilö on joskus ollut olemassa. Vastustajaan kohdistuvaa terroria näytetään kuitenkin estoitta. Elokuviissa näytetään filmejä vihollisten tappamisesta ja hirttäjäiset ovat kansalle suurta viihdettä.

Neljäs totalitaarisen yhteiskunnan kriteeri on Paastelan mukaan vallan keskittyminen yhdelle puolueelle. Orwellin teoksessa valtaa pitää yksi puolue. Muita puolueita yhteiskunnassa ei ole enää olemassa, eikä Puoluetta voi syöstä vallasta vaaleilla, sillä

mitään vaaleja ei järjestetä. Puolueen toimintaa ei myöskään valvo mikään ulkopuolinen taho. Puolueen valta ulottuu siis yli lainsäädäntö-, hallitus- ja tuomiovallan, jotka ovat vallan kolmijako-opin kolme valtiomahtia. Demokraattisessa yhteiskunnassa kaikkien näiden kolmen vallan pitäisi olla valtiovallasta riippumattomia. Orwellin luomassa yhteiskunnassa Puolue säätää itse lait, toimeenpanee ne ja valvoo itse niiden säätämistä ja toimeenpanemista.

Puolue hallitsee myös neljättä valtiomahtia, tiedotusvälineitä, mikä Paastelan mukaan on totalitaarisen yhteiskunnan olennainen piirre. Hän lainaa Bertrand Russelin huomiota propagandasta: ”[T]otalitaristinen on sellainen valtio, jolla erityisesti mainonnan, elokuvan, radion ja koulutuksen kautta on kansalaisiin nähden ennennäkemätön valta (Paastela 2000: 383 mukaan, alkuperäislähde ”Totalitarianism in 1984”, teoksessa *Between Totalitarianism and Pluralism*, ss. 3-4). Demokraattisessa yhteiskunnassa myös tiedotusvälineiden pitäisi olla riippumattomia valtiovallasta, mutta Big Brotherin totalitaarisessa yhteiskunnassa myös tiedotusvälineet on valjastettu ajamaan Puolueen tarkoitusperiä. Kyseisessä yhteiskunnassa tiedotusvälineiden osuus Puolueen vallan säilyttämisessä on erityisen suuri, koska tiedottaminen on yhteiskunnassa erittäin tärkeässä asemassa. Tiedottamisen avulla Puolue ”pitää yllä virallista ideologiaa”, indoktrinoi puoluelaiset ajattelemaan oppiensa mukaisesti ja valvoo kansalaisten käyttäytymistä. Minkäänlaista itsenäistä tiedonvälitystä tai itsenäisiä kansalaisjärjestöjä ei sallita. Koska kaikki Paastelan mainitseman totalitaarisen mainitseman kriteerit täyttyvät, voi Oseaniaa pitää totalitaarisena yhteiskuntana.

Totalitarismissa tärkeässä osassa ovat tiedotusvälineet (Paastela 2000: 395). Paastelan mukaan Neuvosto-Venäjä on ensimmäinen maa, jota voi kutsua ”propagandavaltioksi” (Paastela 2000: 392). Propaganda käytti hyväkseen kaikkia keinoja; ideologiaa julistettiin niin junissa, laivoissa, autoissa, lehdistössä, radiossa, kouluissa kuin julisteissakin (ibid.: 391). Myös Oseania voidaan julistaa propagandavaltioksi. Puolue levittää ideologiaansa erityisesti katkeamattomissa teluruutulähetyksissä. Neuvostoliitossa 1920- ja 30-luvuilla käytettiin samaa periaatetta, tosin kehittymättömämmällä tekniikalla – käytössä olivat kovaääniset, jotka lähettivät radio-ohjelmaa tai propagandapuheita kaikkien kuuluville (Paastela 2000: 395). Puolueen ideologia ja Big Brotherin kasvot tulevat puoluelaisia vastaan

ympäri Lontoota ripustetuissa julisteissa ja teleruudussa. Kolikoissakin on Big Brotherin kuva, samoin postimerkeissä, kirjankansissa, viireissä ja jopa tupakka-askin kääreissä.

Tiedotusvälineet voivat olla myös uhka totalitarismille. Neuvostoliitossa kirjoituskoneita pidettiin niin suurena uhkana, että niiden ostamiseen tarvittiin erityinen lupa. Myöhemmin kopiokoneet muodostuivat uhaksi totalitaariselle vallalle, koska niiden yleistyttyä käyttöä oli vaikea valvoa. (Paastela 2000: 395.) Oseaniassa kirjoitusvälineitä tai muita tiedon välittämiseen tarvittavia välineitä ei ole puoluelainen saatavilla. Winston on saanut hankittua itselleen tyhjän päiväkirjan ja mustekynän prolealueelta. Niiden omistamista ei ole kielletty, mutta jos se huomattaisiin, se voisi herättää suuria epäilyksiä. Käytettyään mustekynää Winston pesee kätensä huolellisesti, ettei joutuisi selittelemään mustetahroja ja oikean kynän käyttämistä. Kirjoittaminen on Oseaniassa korvattu pääasiassa puhekirjoittimiin sanelulla.

”Juuri ideologian asemasta sekä myös joukkojen osallistumisen imperatiivista totalitaarisissa yhteiskunnissa seuraa se, että koulutuksella ja tiedonvälityksellä ja näin ollen intelligentsialla on yhteiskunnassa erittäin tärkeä merkitys” (Paastela 2000: 393). Totalitaarisessa yhteiskunnassa ideologialla on merkittävämpi asema kuin autoritaarisessa yhteiskunnassa (ibid.: 394).

Totalitaarisesta valtiota johtaa usein diktaattori, jonka käsiin kaikki valta on keskittynyt. Valta voi myös olla useasta henkilöstä koostuvalla ryhmällä. Oseaniassa Big Brotheria voidaan pitää diktaattorina, mutta koska hän on olemassa vain valtavana julisteina ja teleruudun kuvina, voi hänen olemassaoloon epäillä. Valtaa pitää siis pieni joukko Sisäpiiriläisiä. Kukaan puoluelainen ei saa/voi epäillä Big Brotherin olemassaoloa, joten käytännössä hän on diktaattorin asemassa. Winston kuitenkin pohtii Big Brotherin olemassaoloa ollessaan ”parannettavana” Rakkausministeriössä:

’Does Big Brother exist?’

’Of course he exists. The Party exists. Big Brother is the embodiment of the Party.’

’Does he exist in the same way as I exist?’

'You do not exist,' said O'Brien. [--]
 'I think I exist,' he said wearily. 'I am conscious of my own identity. I was born, and I shall die. I have arms and legs. I occupy a particular point in space. No other solid object can occupy same point simultaneously. In that sense, does Big Brother exist?'
 'It is of no importance. He exists.'
 'Will Big Brother ever die?'
 'Of course not. How could he die? Next question.' (NE: 206.)

Todelliseen yhteiskuntaan verrattuna Orwellin luomassa yhteiskunnassa on mahdollisuus epäillä – jos kaksoisajattelu unohdetaan – johtajan olemassaoloa. Staliniin ja Hitleriin Big Brotherin asemaa voi kuitenkin verrata, sillä kaikissa kolmessa yhteiskunnassa oli vallalla henkilökeskeinen diktatuuri, johon liittyi vahvasti myös henkilöpalvonta. Oseaniassa tämän henkilöpalvonnan voi parhaiten havaita Kahden Minuutin Vihan lopussa, kun puoluelaiten pettureihin kohdistunut viha muuttuu palvonnaksi Big Brotheria kohtaan.

But the face of Big Brother seemed to persist for several seconds on the screen, as though the impact that it had made on everyone's eyeballs was too vivid to wear off immediately. The little sandyhaired woman had flung herself forward over the back of chair in front of her. With a tremulous murmur that sounded like 'My Saviour!' she extended her arms towards the screen. Then she buried her face in her hands. It was apparent that she was uttering a prayer.
 At this moment the entire group of people broke into a deep, slow, rhythmical chant of 'B-B! ... B-B!' – over and over again. [--] It was refrain that was often heard in moments of overwhelming emotion. Partly it was a sort of hymn to the wisdom and majesty of Big Brother [...] (NE: 16-17.)

Vaikka kirjan alkupuolella Winston ei ole koko sydämeästään ja mieleltään mukana henkilöpalvonnassa, tapahtuu teoksen kuluessa merkittävä muutos. Winston, jonka lukija tuntee sinä ainoana järkevänä ihmisenä Big Brotherin yhteiskunnassa, joka huomaa vaikuttamisen eikä uppoa siihen mukaan, parannetaan Rakkausministeriössä. Teoksen lopussa hän toteaa kyynel silmässä, että hän rakastaa Big Brotheria. Puolue onnistuu lopulta vaikuttamaan myös kirjan sankariin niin, että hän alkaa palvoa Puolueen johtajaa ja siten siis kohdistaa positiiviset tunteensa Puoluetta ja Big Brotheria, ei toisia ihmisiä kohtaan. Henkilöpalvonnan suurinta ongelmaa – palvonnan siirtämistä toiseen henkilöön johtajan kuoltua – Puolueen ei tarvitse murehtia, koska Big Brother on kuolematon.

Jukka Paastela kirjoittaa, että ”demokraattinen puolue ei voi olla salainen” (Paastela 2000: 426). Kuitenkin muun muassa Neuvostoliiton johto oli varsin salainen ja joitakin kokouksia ja asiakirjoja pidettiin salassa (ibid.: 426-427). Hannah Arendt kirjoittaa myös, että totalitaarinen liike toimii parhaiten, kun sen johto on salainen/kätkeyty (Arendt 1967: 353). Oseaniassa kaikki päätökset tehdään salassa, ja ne tekee salainen Sisäpiirin joukko Big Brotherin nimissä. Paastela kirjoittaa, että poliitikkojen toiminnan epäkohdat ja henkilökohtaiset skandaalit eivät kuitenkaan olleet salaisia (Paastela 2000: 428). Lehdistö toi julki puoluevirkailijoiden toilailuja, mutta itse puolueeseen kohdistuvista epäkohdista ei kirjoitettu (ibid.). Tämä sama toimituspolitiikka toimii myös Oseaniassa. Puolueen johtohahmoja on leimattu pettureiksi ja heitä on nöyryytetty julkisesti teleruudussa. Tämä epäkohtien osoittaminen ei kuitenkaan ikinä kohdistu itse Puolueeseen, vaan nöyryytetyt ihmiset leimataan Goldsteinin agenteiksi. Harhaoppinen henkilö, Puolueen petturi, ei ole koskaan ollutkaan puoluelainen, vaan hän on koko ajan edustanut Goldsteinia. Epäkohdat ovat aina henkilökohtaisia – ne eivät johdu Puolueesta tai vaikuta siihen negatiivisesti.

4.2. Big Brotherin yhteiskunnan luokkajako

Oseaniassa kolme yhteiskuntaluokkaa ovat Sisäpiiri (*Inner Party*), Ulkopiiri (*Outer Party*) ja prolet (*proles*). Yläluokkaa voidaan kutsua myös eliitiksi, joka hallitsee yhteiskuntaa. Eliitti voi olla kollektiivinen tai sen sisällä voi olla myös selvä johtaja tai tyranni (ibid.). *Nineteen Eighty-Four*issa Puolueen Sisäpiiri on eliittiä ja johtohahmona on Big Brother. Paastelan mukaan eliitille kuuluu usein tiettyjä etuja, kuten erityisiä palveluja tai kauppoja (ibid.). Puolueen sisäpiiriläisillä on Orwellin teoksessa omia etuja. He saavat teleruudun pois päältä joksikin aikaa ja heidän saatavillaan on harvinaisia elintarvikkeita, kuten oikeaa kahvia, teetä, sokeria, vaaleaa leipää sekä viiniä. Ulkopiiriläiset saavat tyytyä Voittokahviin, vadelmanlehtiin, sakariiniin ja tummaan leipään. Voittogini on ainoa heidän saatavillaan oleva alkoholijuoma.

Hannah Arendt huomauttaa totalitarismia pohtivassa teoksessaan, että eliitin tuntema vetovoima liikettä kohtaan on erityisen tärkeää (Arendt 1967: 326). Orwellin teoksessa eliitti, siis Sisäpiiri, tuntee suurta vetovoimaa liikettä kohtaan. Sisäpiiriin ei pääse sukutaustan perusteella, vaan sisäpiiriläiset valitaan kuudentoista vuoden iässä suoritettuna tutkinnon avulla. Näin Sisäpiiriin valikoituvat Puolueen uskollisimmat kannattajat. Juuri Sisäpiiristä löytyvät Puolueen fanaattisimmat kannattajat. Tämä tuntuu kovin ristiriitaiselta, sillä juuri Sisäpiiri on mukana luomassa Puolueen levittämiä valheita ja parhaiten selvillä Puolueen tekemisistä. Sisäpiiriläisiltä tarvitaan siis erityistä kykyä kaksoisajatteluun, koska he valheet itse luotuaan pystyvät heti pitämään niitä tosina.

Ulkopiirin muodostavat tavalliset keskiluokan kansalaiset – puoluelaiset. He työskentelevät pääosin Puolueen virastoissa. Kirjan päähenkilö Winston Smith kuuluu Ulkopiiriin. Hän edustaa siten tyypillistä kansalaista⁸. Lukija samastuu helposti Winstoniin, koska hän edustaa keskiluokan kansalaista. Orwellin tarkoitus on kuitenkin varmasti ollut herätellä lukijaa samastumaan proleihin, jotka eivät kiinnitä mitään huomiota yhteiskunnassa vallitsevaan tilaan.

Alin yhteiskuntaluokka Orwellin luomassa yhteiskunnassa on prole-luokka. Oseanian väestöstä 85 prosenttia on proleja. Puolue väittää vapauttaneensa prolet kapitalistien hirmuvallan alta. Kuitenkin Puolue opettaa myös, että prolet ovat alempiarvoisia. ”The proles are not human beings” (NE: 45) toteaa Winstonin työtoveri Symes. Puolue ei siis pidä proleja ihmisinä, vaan eläiminä. Stéphane Courtois muistuttaa artikkelissaan ”Kommunismen rikokset”, että Lenin ja Stalin ovat sanoneet, että kulakit eivät ole ihmisiä (Courtois 2000: 35). Tällainen provosointi edelsi kulakkien karkottamista ja hävittämistä. Stalinin mukaan kulakit oli tuhottava luokkana. (ibid.) Samoin toimittiin natsi-Saksassa; juutalaisilla ei ollut oikeutta elää, koska he olivat juutalaisia (ibid.). Oseaniassa ei ole kuitenkaan ryhdytty prole-luokan hävittämiseen, vaikka heitä ei pidetäkään ihmisinä. He elävät omissa oloissaan, tekevät työtä ja lisääntyvät. Puolue ei pidä proleja uhkana, eikä heitä ole vaikea pitää aisoissa. Heitä ei valvota niin tiukasti kuin ulkopiiriläisiä.

---

⁸ Tyypillinen ei siis tarkoita samaa kuin enemmistöön kuuluva. Vaikka ulkopiiriläisiä ei ole läheskään niin paljon kuin alimpaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvia proleja, on ulkopiiriläinen tyypillinen keskiluokan kansalainen ja Puolueen kannattaja. Myös useimpien lukijoiden on helppo samaistua keskiluokan edustajaan.

Teleruudut ovat prole-alueilla harvinaisia. Muutamat ajatuspoliisin agentit eliminoivat ne yksilöt, joista voisi koitua ongelmia Puolueelle. Prolet elävät pitkälti vanhan maailman sääntöjen mukaan. Heille irralliset suhteet ja avioerot ovat sallittuja. He saisivat jopa harjoittaa uskontoa jos haluaisivat. Puolueen yksi iskulause sanookin: ”Proles and animals are free” (NE: 60).

Yhteiskunnan luokkajako noudattelee myös utopioille ja dystopioille tyypillistä jakoa – niin Platonin *Valtiossa* kuin H. G. Wellsin dystopiassa *A Modern Utopia* yhteiskunta on jaettu kolmeen luokkaan. Aldous Huxleyn teoksessa *Brave New World* yhteiskuntaluokkia on neljä. Kansan jakaantuminen yhteiskuntaluokkiin on tyypillistä sekä utopioille että dystopioille. Dystopioissa yhteiskunta on usein totalitaarinen, kun taas utopioiden yhteiskunta on demokraattinen. *Nineteen Eighty-Four* sisältää otteita kirjasta *The Theory and Practice of Oligarchical Collectivism*, jonka uskotaan olevan Emmanuel Goldsteinin, Puolueen suurimman petturin kirjoittama. Todellisuudessa *kirjan* ovat kirjoittaneet jotkut Sisäpiiriläiset. *Kirjaa* voidaan pitää myös George Orwellin teoriana totalitaarisesta yhteiskunnasta. Kirja alkaa luokkajaon pohdinnalla.

Throughout recorded time, and probably since the end of the Neolithic Age, there have been three kinds of people in the world, the High, the Middle, and the Low. They have been subdivided in many ways, they have borne countless different names, and their attitude toward one another, have varied from age to age: but the essential structure of society has never altered. [--] The aims of these three groups are entirely irreconcilable. The aim of the High is to remain where they are. The aim of the Middle is to change places with the High. The aim of the Low, when they have an aim – for it is an abiding characteristic of the Low that they are too much crushed by drudgery to be more than intermittently conscious of anything outside their daily lives – is to abolish all distinctions and create a society in which all men shall be equal. Thus throughout history a struggle which is the same in its main outlines recurs over and over again. (NE: 160-161.)

Big Brotherin yhteiskunnassa yläluokka pitää yllä niin tiukkaa kontrollia, että keskiluokka ei pysty nousemaan kapinaan. Puoluelaiden keskuudessa kiertää huhu Puolueen vastaisesta salaisesta järjestöstä, Veljeskunnasta (*Brotherhood*), johon Winston ja Juliakin kuvittelevat liittyvänsä. Goldsteinin *kirja* on tämän salajärjestön ohjekirja, sillä se paljastaa kääntöpuolen Puolueen toiminnasta. Tällaista järjestöä ei

kuitenkaan ole olemassa. Tekninen valvonta (teleruudut ja piilotetut mikrofonit) mahdollistavat sen, että Puolue pystyy valvomaan puoluelaisia niin, että mitään Puolueen vastaista liikettä ei pysty syntymään. Vasta tekninen kehitys on mahdollistanut totalitaarisen valtion, jonka olennainen osa on kansalaisten tiukka valvonta.

Kirjan mukaan alaluokka on ainoa, joka ei pysty edes tilapäisesti saavuttamaan tavoitteitaan. Todellisissa yhteiskunnissa ja myös teoksen maailmassa (aikana ennen Puoluetta) yläluokan ja keskiluokan tavoitteet täyttyvät aina hetkellisesti. Yläluokka voi pitää valtaa pitkänkin aikaa, mutta jossakin vaiheessa keskiluokka vahvistuu ja ottaa vallan. Se voi myös voittaa alaluokan puolelleen, mutta tiputtaa sen myöhemmin takaisin vanhalle paikalleen. Orwellin luoman yhteiskunnan valvonta aiheuttaa sen, että keskiluokalla ei ole valvonnan takia juuri mahdollisuuksia kapinointiin. Siksi Winston pitää alaluokkaa, proleja ainoina mahdollisina Puolueen kaatajina. Winston Smith pohtii proleluokan mahdollisuuksia nousta Puoluetta vastaan:

"If there is hope, wrote Winston, it lies in the proles. [--] If they chose they could blow the Party to pieces tomorrow morning. Surely sooner or later it must occur to them to do it? [--] Until they become conscious they will never rebel, and until after they have rebelled they cannot become conscious." (NE: 58-59)

Proleilla ei siis ole mahdollisuutta kapinaan. Lukija saattaa pitää ihmeellisenä, miksi niin suuri osa väestöstä ei pystyisi nousemaan ylivoiman avulla valtaapitäviä vastaan. Orwellin ajatuksena saattaa tässä olla ollut osoittaa, että suurin osa lukijoista on todellisuudessa proleja, jotka elävät elämäänsä ympäröivän yhteiskunnan epäkohdista välittämättä. He eivät tee mitään parantaakseen yhteiskunnan oloja, vaikka heillä olisi siihen yhdessä mahdollisuus, koska he ovat ainakin päällisin puolin tyytyväisiä omaan elämäänsä. Orwellin teosta ei siis pidä lukea niinkään ennustuksena, vaan varoituksena siitä, kuinka voi käydä, jos ihmiset eivät välitä oman yhteiskuntansa asioista. Alaluokka unohtaa helposti oman vaikutusvoimansa.

Yläluokka ei kuitenkaan usein tunnu pitävän alinta luokkaa uhkana vallalleen. Puolue ei pidä proleja uhkana, vaikka prolet muodostavat ylivoimaisesti suurimman osan Oseanian väestöstä. Myöskään kulakkeja tai juutalaisia ei pidetty Neuvostoliitossa ja natsi-Saksassa uhkina, vaikka heidät yritettiinkin hävittää. Hallitseva valta uskoo alaluokan keskittyvän vain omiin oloihinsa eikä niinkään yleiseen vallitsevaan tilanteeseen. Useimmat alaluokat ovatkin tyytyväisiä asemaansa, jos he saavat säilyttää omissa oloissaan jonkinlaiset vapauden ja totutut elämäntavat. Heille merkittävää ovat omat olosuhteet, ei yhteiskunnallinen kokonaistilanne. Alin yhteiskuntaluokka ei olekaan se, joka nousee hallitsevaa valtaa vastaan. Keskiluokka on tavallisesti se, joka kapinoi. Puolueen valta on hyvin vahvalla pohjalla, koska alaluokasta ei helposti ole kapinoimaan ja keskiluokalle ei anneta siihen pienintäkään mahdollisuutta.

Adolf Hitler jakoi kansalaiset liikkeen jäseniin ja kannattajiin. Hannah Arendt kirjoittaa teoksessaan *The Origins of Totalitarianism* Hitlerin esittämästä jaottelusta. Arendt selventää, että kannattajat uskovat johtajan sanat täysin, mutta jäsenet voivat tietää, että kyseessä voi olla myös valhe. (Arendt 1967: 383.) Hitler luokittelee, että ”[I]iikkeen kannattaja on jokainen, joka selittää hyväksyvänsä sen päämäärät, jäseniä taas ne, jotka taistelevat sen puolesta” (Hitler 1941b: 253). Oseaniassa Puolueen sisäpiiriläiset ovat liikkeen jäseniä. Jotkut ulkopiiriläiset voidaan myös laskea jäseniksi, sillä he voivat työnsä puolesta tietää esitettyjen asioiden olevan valheita. Kannattajia ovat prolet ja suurin osa ulkopiiriläisistä.

4.3. Orwellin luoman yhteiskunnan lait ja arvot

Utopioissa ja dystopioissa fiktiivisen maailman lait⁹ ja toimintamallit ovat suuren huomion kohteena. Teoksissa kuvataan, miten nämä yhteiskunnan lait toimivat ja vaikuttavat. Fiktiivisissä maailmoissa pätevät aina omat lait, mutta erityisesti utopioita ja dystopioita lukiessa lukija joutuu pohtimaan myös sitä, miten nämä lait suhteutuvat todellisuuteen. Kirjallisuudenlaji houkuttelee myös vertailemaan kuvitteellista yhteiskuntaa todellisiin yhteiskuntiin.

---

⁹ Laki tarkoittaa tässä sekä fiktiivisen maailman lakeja, joiden mukaan maailma rakentuu ja toimii, että konkreettisia lakipykälää.

Orwellin teokseen osittain sisältyvä *The Theory and Practice of Oligarchical Collectivism* kertoo, että 1800-luvun alkupuolella esille tullut sosialismi korvaantui 1900-luvulla liikkeillä, jotka luopuivat yhä avoimemmin vapaudesta ja tasa-arvosta. Nämä liikkeet olivat Engsos Oseaniassa, uusbolsevismi Euraasiassa ja kuolemanpalvelonta Itäaasiassa. Puoluelaiset kunnioittavat Engsosin periaatteita ja pitävät niitä yhteiskunnan lakeina. *Nineteen Eighty-Fourin* yhteiskunnassa ei ole virallisia lakeja. Ei siis ole mitään kirjoitettua lakia ja lakikirjaa, josta voisi tarkistaa, onko jokin asia sallittua vai ei. Puolueen tiedottaminen, indoktrinaatio ja teluruudun välittämät käskyt ovat tehneet kaikille puoluelaisille selväksi, mikä on sallittua ja mikä ei. Periaatteessa mikään ei ole kiellettyä, mutta käytännössä on.

Tärkeimmät Puolueen käskyt ja arvot on tiivistetty iskulauseisiin ja oppilauseisiin. Kolme tärkeintä iskulausetta ovat: WAR IS PEACE, FREEDOM IS SLAVERY, IGNORANCE IS STRENGTH. Tiedottamista tarkasteltaessa tärkeä iskulause on myös WHO CONTROLS THE PAST CONTROLS THE FUTURE: WHO CONTROLS THE PRESENT CONTROLS THE PAST ja ajatus siitä, että menneisyys on mahdollista muuttaa. Iskulauseiden ymmärtämiseen tarvitaan Puolueen politiikan mukaista kaksoisajattelua. Iskulauseet kääntyvät myös toisin päin: 'sota on rauhaa' tarkoittaa siis myös, että 'rauha on sotaa'.

Eräs keskeinen piirre Big Brotherin yhteiskunnassa on perhe- ja ihmissuhteiden merkitys, tai lähinnä näiden suhteiden olemattomuus. Hannah Arendt kirjoittaa, että perhesiteet ja sosiaaliset siteet eivät sovi totalitaariseen järjestelmään (Arendt 1967: 322). Oseaniassa pari ei voi mennä keskenään naimisiin, jos he tuntevat fyysistä vetovoimaa. Naimisiin mennään vain perheenperustamistarkoituksessa. Seksiä harrastetaan vain siinä tarkoituksessa, että pari tuottaisi Puolueelle uusia jäseniä. Winston on ollut naimisissa ja on yhä, mutta Winston ja hänen vaimonsa asuvat erillään, koska he eivät voineet saada lapsia. Avioerot eivät ole sallittuja.

Winstonille perhe edustaa menneisyyttä. Hän näkee unia ja päiväunia perheestään. Lähes kaikki hänen muistonsa menneisyydestä liittyvät jotenkin hänen perheeseensä. Vaikka perhe on Winstonin mielessä positiivinen asia, eivät hänen muistonsa perheestä ole kovin positiiviset, koska hän kokee oman roolinsa perheessä olleen negatiivinen. Winston muistelee paitsi lapsuuden perhettään, myös joskus vaimoaan

Katharinea. Nämäkään muistot perheestä eivät ole Winstonille lainkaan positiivisia. Hän kuitenkin ajattelee jollakin tasolla, että vaikka hänen muistonsa ovat sävyiltään negatiivisia, perhe on jollakin tavalla positiivinen instituutio ja asia, ja on sääli, että perhettä ei enää pidetä arvossa. Kirjassa Winston näkee unta äidistään ja siskostaan. Hän toteaa, että perheellä ei ole enää sellaista merkitystä kuin joskus ennen.

He could not remember what had happened, but he knew in his dream that in some way the lives of his mother and sister had been sacrificed to his own. [- -] [H]is mother's death, nearly thirty years ago, had been tragic and sorrowful in a way that was no longer possible. Tragedy, he perceived, belonged to the ancient time, to a time when the members of a family stood by one another without needing to know the reason. His mother's memory tore at his heart because she had died loving him, when he was too young and selfish to love her return, and because somehow, he did not remember how, she had sacrificed herself to a conception of loyalty that was private and unalterable. Such things, he saw, could not happen today. Today there were fear, hatred, and pain, but no dignity of emotion, no deep or complex sorrows. (NE: 27.)

Teoksen aikana Winstonin käsitys perheestä muuttuu. Aluksi perhesiteet ovat paljon hänen ajatuksissaan. Hän kokee perhesiteet tärkeiksi ja Puolueen rajoittavan niitä todella paljon ja haitallisesti. Tämä perheen kaipuu yhdistyy teoksen alkupuolella Puolueen vastustamiseen. Kun Winston ”parannetaan” Rakkausministeriössä, katoavat hänen mielestään niin viha Isoveljeä kohtaan kuin kaipuu perheeseenkin. Winston tyytyy perheettömyyteen ja yksinäisyyteen ja kohdistaa rakkautensa perheenjäsenten sijasta Big Brotheriin. Tällainen ajatusmalli on Puolueen tavoittelema ja Puolueen edun mukainen.

Yhteiskunnan muutosta tuodaan teoksessa esille kaikille konkreettisen ja läheisen asian, perheen, muodossa. Oseaniassa perheenjäsenet ilmiantavat toisensa armotta ajatusrikoksista. Winston ymmärtää, että entisessä yhteiskunnassa sellainen ei olisi ollut suotavaa tai mahdollista. Pilkahduksia tästä entisenlaisesta perhe-elämästä Winston näkee prolealueella. Nykyisessä yhteiskunnassa ei myöskään ole varsinaisia ystäviä, sillä kaikki ovat vain tovereita. Toveritkin ilmiannetaan surutta, mikäli he osoittavat merkkejä vääraoppisuudesta. Lojaalisuutta ei tunneta perhettä tai tovereita kohtaan.

Hannah Arendt kertoo, että Neuvostoliitossa pidettiin tärkeänä tuhota läheisten perhe- ja ystävyysuhteiden merkitys. Kansalaiset saatiin ilmiantamaan perheenjäseniään ja ystäviään. He kääntyivät toisiaan vastaan ja ilmiantoivat läheisiään jopa väärin perustein pelastaakseen oman nahkansa. Lojaalisuus perhettä ja ystäviä kohtaan käännettiin lojaalisuudeksi hallitsevaa liikettä kohtaan. ”Totalitarian movements are mass organizations of atomized, isolated individuals. Compared with all other parties and movements, their most conspicuous external characteristic is their demand for total, unrestricted, unconditional, and unalterable loyalty of the individual member”, tähdentää Arendt. Tavoitteena on siis saada yksilö ajattelemaan siten, että hänen olemassaolonsa on tärkeää vain liikkeen, ei muiden sosiaalisten siteiden kannalta. (Arendt 1967: 323-324.)

Yhtenä olennaisena piirteenä yhteiskunnan hahmottamisessa pidetään yhteiskunnan omaa kulttuuria. Kulttuuri voidaan määritellä monella tavalla. Suomen kielen perussanakirja kertoo kulttuurin olevan ”yhteisön t[ai] koko ihmiskunnan henkisten ja aineellisten saavutusten kokonaisuus; sivistys” (*Suomen kielen perussanakirja* 2001: kulttuuri). Mikko Lehtonen määrittelee kirjassaan *Merkitysten maailma* kulttuuria seuraavasti:

Merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettiset hahmonsäädönsä instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja tottumuksissa, materiaalsen maailman ja sen esineiden käyttötavoissa. Kaikki nämä muodostavat yhdessä kulttuureja. (Lehtonen 1996: 17.)

Kun tarkastelee Lehtosen kirjaamia kulttuurin osa-alueita, voi todeta, että Puolue rajoittaa kaikkia näitä kulttuurin muotoja ja ilmenemistapoja. Hieman kärjistettynä voisi jopa ajatella, että Puolue haluaa poistaa kaiken, ainakin entisen, kulttuurin, ei vain rajoittaa sitä. Vaikka alun perin kulttuuri tulee latinankielisestä asutusta tai viljelystä tarkoittavasta sanasta, monesti kulttuurilla tarkoitetaan vain tieteitä ja taiteita. Puolue haluaakin erityisesti nämä osa-alueet kokonaan hallintaansa. Jos Puolue ei pysty poistamaan sanoja kokonaan, se tuhoaa sanojen positiivisen merkityksen.

5. Kieli Puolueen luomuksena –Newspeak

5.1. Sanaston muodostuminen

Oseanian virallinen kieli on *Uudiskieli (Newspeak)*. *Nineteen Eighty-Four* on kuitenkin kirjoitettu *Entiskielellä (Oldspeak)*, ja se sisältää vain harvoja näytteitä oikeaoppisesta Uudiskielestä. Seuraavat kielestä tehdyt havainnot perustuvat siis pitkälti siihen, mitä teoksen henkilöt Uudiskielestä keskustelevat, ja ennen kaikkea Orwellin laatimaan liitteeseen *The Principles of Newspeak*, joka on teoksen lopussa.

Vuonna 1984 Uudiskieltä eivät osaa käyttää täydellisesti kuin harvat johtohahmot, mutta Puolueen tavoitteena on, että kaikki käyttävät vain Uudiskieltä vuoteen 2050 mennessä. Uudiskieltä kehitetään koko ajan. Tämä kehittäminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sanastoon lisättäisiin sanoja, kuten tapahtuu monissa kielissä todellisuudessa, kun tekniikka ja muu kehitys tuovat mukanaan uutta terminologiaa. Uudiskielen uudistaminen on supistamista. Sanoja poistetaan koko ajan ja kieliopillisia sääntöjä yhdenmukaistetaan koskemaan melkein kaikkia sanoja. Yhdenmukaistaminen menee jopa niin pitkälle, että sanaluokkien rajat unohdetaan, kuten seuraavassa Uudiskielen periaatteet –liitteestä lainatussa tekstikatkelmassa kerrotaan:

The grammar of Newspeak had two outstanding peculiarities. The first of these was an almost complete interchangeability between different parts of speech. Any word in the language (in principle this applied even to very abstract words such as *if* or *when*) could be used either as verb, noun, adjective, or adverb. (NE: 238.)

Olennaista Uudiskielessä ei ole sanan sanaluokka vaan se, että sanalla on vain yksi tarkka merkitys. Tämä seikka on ristiriidassa sen kanssa, että sanat voivat toimia eri sanaluokan sanoina. Yksi tarkka merkitys tarkoittaa siis tässä tapauksessa sitä, että esimerkiksi *kettu* tarkoittaa substantiivina vain eläintä, ei viekasta henkilöä. Kuitenkin esimerkiksi sana *duckspeak* on vihollisesta puhuttaessa loukkaava sana, mutta jos puhutaan henkilöstä, jonka kanssa on samaa mieltä, se on myönteinen sana.

Uudiskielessä pyritään yksinkertaisuuteen ja helppouteen. Sanoja lyhennetään paitsi ajansäästösyistä myös ääntämisen helpottamiseksi. Toki tällainen sanojen

lyhentäminen on aivan yleismaailmallinen ilmiö eikä vain Puolueen ainutlaatuinen oivallus. Orwell kirjoittaa liitteessä tällaisen lyhentämisen olleen vallalla todellisuudessa totalitaarisissa valtioissa ja järjestöissä. Hän kirjoittaa, että lyhenne *Comintern* ei saa aikaan läheskään niin voimakasta assosiaatiota kuin sanat *Communist International*. Myöskään lyhenteet *agitprop* ja *komsomol* eivät herätä kuulijassa voimakasta kielteistä reaktiota. Tämä pätee siis myös teoksen fiktiivisessä yhteiskunnassa: *Minitrue* ei herätä läheskään niin voimakkaita mielikuvia kuin *Ministry of Truth*. Heradstveit ja Bjørge esittelevät tällaisen lyhentämisen yhtenä eufemismin lajina (Heradstveit, Bjørge 1996: 80-81). Tämä ajattelun ohjaaminen lyhentämisen avulla selittää sen vaivan, joka nähtiin, jotta kaikista sanoista saatiin mahdollisimman lyhyitä ja helposti ääntyviä. (NE: 243-244.)

Winston työskentelee Totuusministeriön arkisto-osastolla (Records Department), joka on lyhennettynä *Recdep*. Romaaniosaston (Fiction Department) lyhenne on *Ficdep* ja teleohjelmaosaston (Teleprogrammes Department) *Teledep*. Yhdyssanojen osista on siis otettu vain alut lyhenteeseen. Yleisin sanojen lyhentämiskeino onkin siis yksinkertaisesti sanojen katkaisu. "Lempinimien" käyttöä lyhenteinä Puolue ei harrastanut, koska ne olisivat tuoneet mukanaan helposti sivumerkityksiä.

Näihin lyhenteisiin Orwellin on kätkenyt paljon parodiaa. Lyhenne *Minitrue*han sisältää jo itsessään sen merkityksen, että totuutta on vähän. Ministeriön nimi tarkoittaa siis "Minitotuutta". Tämä seikka on ristiriidassa sen kanssa, että sanoilla ei pitäisi olla kuin yksi tarkka merkitys. Teoksen fiktiivisessä maailmassa puoluelaiset ohittavat tämän epäkohdan kaksoisajattelun avulla, mutta lukijalle toinen, totuudenmukaisempi merkitys tulee ilmi ministeriön uudiskielisestä nimityksestä. Puolue pyrkii poistamaan metaforisen ajattelun ja kielen eri vivahteet.

Kielestä tehdään mahdollisimman tiivistä ilmaisua suosiva. Seuraava tekstinäyte on Winston Smithin työtehtävä Uudiskielellä (tarkemmin sanottuna Uudiskieltä lähellä olevalla lyhennekielellä, jota käytetään erityisesti ministeriön omiin tarkoituksiin) ja Entiskielellä. Lyhennekielestä voi kuitenkin huomata Uudiskielelle tyypillisen sanojen lyhentämisen ja tiiviin ilmaisun.

Times 3.12.83 reporting bb dayorder doubleplusungood refs
unpersons
rewrite fullwise upsub antefiling

In Oldspeak (or standard English) this might be rendered:

The reporting of Big Brother's Order for the Day in *The Times* of December 3rd 1983 is extremely unsatisfactory and makes references to non-existent persons. Rewrite it in full and submit your draft to higher authority before filing. (*NE*: 38.)

Lyhentämisen lisäksi yksi tärkeimmistä keinoista uudistaa kieltä on sanaston supistaminen. Myös tässä on parodinen ulottuvuus, sillä todellisen maailman kielen sanavarasto ei supistu, vaan se kasvaa suuresti koko ajan, koska esimerkiksi uusi tekniikka tuo mukanaan uutta sanastoa. Oseaniassa sanastoa supistettaessa karsitaan pois erityisesti adjektiiveja. Entiskielestä jää vain harvoja adjektiiveja, koska niitä on helppo muodostaa substantiiveista erilaisilla päätteillä. Sanojen synonyymeja poistetaan tarpeettomina, koska mihin tarvitaan sanaa *bad*, jos voi käyttää *good*-sanan suoraa vastakohtaa *ungood*. Myöskään sellaisia sanoja kuin *excellent* tai *splendid* ei tarvita, koska ne korvataan vahvikemuodoilla *plusgood* ja *doubleplusgood*. Kuten edellisestä tekstinäytteestä kävi ilmi, voidaan käyttää myös yhdistelmää *doubleplusungood*. Nämä muodot toimivat siis myös komparatiivin ja superlatiivin korvaajina, koska varsinaisia vertailumuotoja Uudiskieleen ei jätetä. Tämäkin keino yksinkertaistaa kieltä, kun joka sanan kohdalla ei tarvitse miettiä erikseen sen taipumusmuotoa.

Sanat on jaettu kolmeen luokkaan: A-, B- ja C-sanastoihin. A-sanastoon kuuluvat sanat, joita tarvitaan jokapäiväisissä toimissa. Se muodostuu sanoista, jotka olivat olemassa jo Entiskielessä, mutta Uudiskielessä näitä sanoja on huomattavasti vähemmän. B-sanasto muodostuu sanoista, jotka on muokattu Puolueen poliittisiin tarkoituksiin, ja ne ovat aina yhdyssanoja. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *goodthink*, *goodsex*, *doublethink*, *crimethink*, *thinkpol* ja *joycamp*. W.F. Bolton on tutkinut Orwellin kieltä teoksessaan *The Language of 1984. Orwell's English and Ours*. Hän kirjoittaa Orwellin tehneen huomion, että sanasta tulee painokkaampi, jos siihen yhdistetään toinen sana (Bolton 1984: 59-60). Näin tapahtuu erityisesti, jos adjektiivin yhteyteen lisätään substantiivi, esimerkiksi *sky-blue* ja *coal-black*. Orwell

on käyttänyt tätä tekniikkaa hyväksi juuri Puolueen B-sanastossa, jossa yhdyssanat muodostuvat kahdesta nominista. (ibid.: 60.)

C-sanasto täydentää muita sanastoja ja sisältää vain tieteen ja tekniikan termejä, joskaan 'tiedettä' tarkoittavaa sanaa ei varsinaisesti ole olemassa. Kaikki sen mahdolliset merkitykset kattaa sana *Ingsoc*.¹⁰ C-sanasto noudattaa samoja kieliopillisia sääntöjä kuin A- ja B-sanastot, mutta sanaston sanoja ei käytetä yleisesti puheessa tai poliittisissa puheissa.

5.2. Kieli vallan välineenä

Rein Raud pohtii kirjoituksessaan *Valta ja kieli* uudelleen nimeämisen merkitystä kielellisenä vaikutuskeinona. Hänen mukaansa uuden nimen antaminen vapauttaa käsitteen sen ei-toivotuista piirteistä, tai se muuttaa käsitteen myönteisestä kielteiseksi tai päinvastoin. Hän kirjoittaa myös, että uudelleen nimeämistä käytetään usein juuri poliittisista syistä. (Raud 1992: 71.) Puolue on nimennyt joitakin asioita uudestaan, mutta ennen kaikkea se pyyhkii ei-toivotut merkitykset ja sivumerkitykset pois sanoista vain määrittelemällä, että "sanan merkitys on tämä eikä mikään muu".

Uudiskielen sanastoa rakennetaan siten, että sen avulla kyetään tarkoin ilmentämään jokainen ajatus, jonka Puolueen jäsen saattaa haluta ilmaista. Sanaston ulkopuolelle jätetään kaikki muut ajatukset, samoin kuin mahdollisuus päästä niihin kiertotietä. Harhaoppiset ja toisarvoiset sanat poistetaan. Esimerkiksi sanat *honour*, *justice*, *morality*, *internationalism*, *democracy*, *science* ja *religion* on kokonaan poistettu sanastosta.

Even the slogans will change. How could you have a slogan like "freedom is slavery" when the concept of freedom has been abolished? The whole climate of thought will be different. In fact there will *be* no thought, as we understand it now. Orthodoxy means not thinking - not needing to think. Orthodoxy is unconsciousness. (NE: 45.)

¹⁰ Winston ei muista kuulleensa *Ingsoc* sanaa ennen vuotta 1960. Termiä oli luultavasti kuitenkin käytetty jo aikaisemmin entiskielisessä muodossaan *English Socialism*.

Yleisin käytäntö Big Brotherin yhteiskunnassa on siis sanojen poistaminen, jota Rein Raud pitää tavallisena toimena silloin kun jotkut käsitteet ovat uhkana vallalle (Raud 1992: 76). Hän kirjoittaa artikkelissaan:

Käsitteiden poistaminen käytöstä muistuttaa uudestaan nimeämistä, mutta sen funktio on toinen: jos uudestaan nimeäminen säilyttää vanhan käsitteen uudessa asussa omalla paikallaan kontekstissa, niin että vain käsitteen looginen jatkuvuus (ja sen mukaan myös referenssi) häiriintyy, niin käsitteiden poistaminen synnyttää konteksteihin aukkoja ja tyhjiöitä, jotka sijoittavat koko kontekstin samalle kielen tasolle, johon poistettu käsite on siirretty. (Raud 1992: 76.)

Big Brotherin yhteiskunnassa ja siten siis Uudiskielessä käytetään tätä käsitteiden poistamista sekä sen vastakohtaista toimintoa keinotekoisten käsitteiden luomista, jonka myös Raud esittelee kielellisen vallankäytön keinona (Raud 1992: 76-78). Pertti Hemánus kirjoittaa kirjassaan *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*, että nimenomaan kielenkäyttö, ei niinkään kieli, vaikuttaa yksilön tapaan havaita todellisuutta ja ajatella (Hemánus 1976: 63). Ihmisiin voitaisiin siis tämän mukaan vaikuttaa juuri kielenkäytöllä eikä sanakirjassa olevalla kielellä. Kieli ja kielenkäyttö eroavat toisistaan siten, että kielenkäyttö on yhteiskunnallisen todellisuuden säätelemä ilmiö ja kieli sovittu symbolijärjestelmä (ibid.). Oseaniassa Puolue pyrkii kuitenkin vaikuttamaan puoluelaiusten ajatteluun hyvin paljon juuri sanaston säätelyn avulla. Tässä fiktiivisessä yhteiskunnassa tämä on mahdollista siksi, että kirjakieli ja puhuttu kieli eivät eroa toisistaan (siis siinä vaiheessa – vuonna 2050 – kun kielen uudistaminen on saatettu loppuun).

Hemánus kommentoi teoksessaan kielellistä vaikuttamista, ja erityisesti piilovaikuttamista eli indoktrinaatiota, sanaston avulla. Hän kirjoittaa sanojen denotatiivisista ja konnotatiivisista merkityksistä. (Hemánus 1976: 67-68.) Big Brotherin yhteiskunnan kannalta tällainen tarkastelu on turhaa, sillä Uudiskielessä sanoilla on vain yksi tarkka merkitys. Sanoilla ei ole minkäänlaisia sivumerkityksiä tai miellemerkityksiä. Näin Puolue ei voi käyttää vaikuttamiskeinonaan konnotatiivisilla merkityksillä pelaamista. Hemánus on myös sitä mieltä, että

kielellinen indoktrinaatio saattaa joissakin tapauksissa olla vastaanottajalle helpompi huomata kuin muita keinoja käyttävä piilovaikuttaminen (ibid.)

Puolue käyttää nimikkeiden suhteen samoja kielellisen vaikuttamisen keinoja kuin todellisen yhteiskunnan joukkotiedotus, joka “indoktrinoi vastaanottajia myös käyttämällä nimikkeitä tai jopa itse keksimällä niitä ja johtamalla siten ajatuskaavoittumiin” (Hemánus 1976: 70). Aktuaalisessa maailmassa tätä käytetään erityisesti lehtien otsikoinnissa (ibid.: 71), mutta Big Brotherin yhteiskunnassa koko Uudiskielessä.

Nimikkeiden avulla vaikuttaminen näkyy joissakin sanoissa paradoksaalisuutena. Oseanian pääkaupungissa Lontoossa sijaitsevat neljä ministeriötä, jotka jakavat kaiken hallitusvallan. Nämä ministeriöt ovat Ministry of Truth (Uudiskielellä *Minitrue*), Ministry of Peace (*Minipax*), Ministry of Love (*Miniluv*) ja Ministry of Plenty (*Miniplenty*). Nämä Uudiskieliset ministeriöiden nimet on rakennettu B-sanaston tyylin mukaan kahdesta sanasta, mutta näissä on käytetty vain kahden sanan osia siten, että sanaan on yhdistetty kahden sanan alku. Ministeriöiden nimet ovat todella paradoksisia, sillä Totuusministeriön tehtävänä on väärentää dokumentteja, Rauhanministeriö huolehtii sodasta, Rakkausministeriössä kidutetaan harhaoppisia puoluelaisia ja Yltäkylläisyysministeriö vastaa talousasioista (ja talouden tila on kaukana yltäkylläisyydestä). Tällaisia paradoksisia sanoja on toki myös suomen kielessä. *Rauhaan pakottaminen* ja joidenkin mielestä myös *oikeustalo* ovat sanoja, jotka sisältävät suuren ristiriitaisuuden ja kenties myös synn naurahtaa ivallisesti.

Jossakin mielessä myös *Big Brother* on nimenä paradoksaalinen. Isoveli on perheessä on yleensä kuitenkin huolehtivaisempi kuin pikkuveli, joka tarkkailee isoveljeään ja menee kantelemaan äidille. Toisaalta isovelji voi olla tyranni, joka omii toisten lelut ja kaataa omista pahanteoistaan syyt pikkuveljen niskoille. Perheenjäsenten nimityksiä on kuitenkin käytetty politiikassa myös todellisuudessa. Staliniä nimitettiin *Isä Aurinkoiseksi* ja Yhdysvalloissa luotiin poliittinen hahmo *Uncle Sam*. Puolue tahtoo puoluelaiden ajattelevan johtajaansa perheenjäsenenä, vaikka se haluaa tuhota kaiken muun positiivisen perhesiteisiin liittyvän. Toisaalta perheenjäseniä rakastetaan heidän kaikista vioistaan ja pahuuksistaan huolimatta, aivan kuten puoluelaidenkin pitää rakastaa Big Brotheria ehdoitta. Puolueen toivoma

etäisyys koskee paitsi perhesiteitä myös kaikkia muitakin ihmissuhteita. Kaikki puoluelaiset kutsuvat toisiaan *tovereiksi* (*comrade*) eivätkä erottele toisiaan *rouviksi* tai *herroiksi*, saati käytä läheisempää nimitystä, kuten *ystävä*.

Nimikkeiden avulla vastaanottajaan voi olla suhteellisen helppo vaikuttaa hänen tietämättään (Hemánus 1976: 71). Kaikki puoluelaiset ovat taatusti tietoisia kielen uudistamisesta ja siitä, mitä se käytännössä kielelle tekee. Heidän havaintonsa jäävät kuitenkin pinnalliselle tasolle, eivätkä he huomaa sitä, miten heihin vaikutetaan kielen avulla heidän tietämättään. Tätä vaikuttamista tapahtuu niin nimikkeiden ja sanaston kuin kielenkäytönkin alueella. Yksi tällainen kielenkäytön alue on presuppositiot (Hemánus 1976: 72). Puolue pystyy ohjailemaan puoluelaisten ajattelua lauseilla, joissa on “sisäänupotettuja väittämiä jotka esitetään eräänlaisina tunnettuina itsestäänselvyyksinä” (ibid.).

Juhani Niemi kirjoittaa teoksessaan *Sanan vallasta vallan sanoihin* politiikan kielestä sekä kielen ja vallankäytön yhteydestä. Nyky-yhteiskunnassa maailma muuttuu medioitten kautta tekstiksi, jonka kautta ihmisiä voidaan manipuloida. Niemi kuvaa kirjailijat ammattimaisina kielenkäyttäjinä todellisuuden luojuiksi. (Niemi 1993: 9.) George Orwellin teoksessa *Nineteen Eighty-Four* todellisuuden luo Puolue. Puolue toimii toki myös kirjailijana, koska se kirjoittaa kirjoja erityisillä koneilla, jotka syytävät muun muassa roskakirjallisuutta ja lauluja “proleväestölle”. Puolue myös kirjoittaa vanhoja klassikkoja uudelleen, siten että ne sopivat Puolueen luomaan maailmankäsitykseen. Puolueen rooli kielellisenä vaikuttajana ei kuitenkaan rajoitu vain kirjallisuuteen, vaan tärkeimmät alueet ovat aivan muualla.

Orwellin romaanin fiktiivinen yhteiskunta sotii sitä Juhani Niemen väitettä vastaan, että politiikan kieli ei usein uudista ilmaisua (Niemi 1993: 9). Teoksessa Puolueen valta perustuu hyvin paljon juuri siihen, että se uudistaa kieltä. Ilman näitä kielellisiä muutoksia ei Puolueen valta, ainakaan tässä muodossaan, olisi edes mahdollinen. Niemi nostaa kuitenkin esille seikan, joka pitää paikkansa niin Stalinin kuin Big Brotherinkin kohdalla: kun diktaattori kiinnostuu kielestä, se haiskahtaa aina manipulaatiolta, kielen hyväksikäytöltä (ibid.: 14).

Kielen kannalta olennaista Orwellin luomassa yhteiskunnassa on se, että politiikan kielestä tehdään koko kansan kieli, yleiskieli. Puolueen politiikka määrää kielen ja siten myös kaiken tekemisen ja ajattelun, jos oletuksena on, että ajattelu on kielellistä. Tähän oletukseen ainakin Puolue perustaa toimintansa. Valtaapitävät eivät halua pitää Uudiskieltä omana ylhäisenä tunnuksenaan, vaan haluavat ulottaa sen tuomat vaikutukset alemmille tahoille. Nämä vaikutukset toimivat parhaiten siten, että alaluokatkin käyttävät kieltä ja pitävät sitä vähitellen omanaan, kuin että he kuulisivat sitä vain ylemmältä taholta. Näin opit iskostuvat paremmin päähän, kun ne vaikuttavat kielen ja oman ajattelun kautta, eivät vain käskyinä.

5.3. Kielen vaikutus ajatteluun

Lev Semjonovitš Vygotski kirjoittaa kirjassaan *Ajattelu ja kieli*, että ajattelulla ja kielellä ei ole geneettistä riippuvuutta, oli sitten puhe yksilön tai lajin kehityksestä. Hänen mukaansa ajattelun ja kielen ”suhde syntyy ja muovautuu vasta inhimillisen tietoisuuden historiallisessa kehityksessä – se ei ole ihmiseksi kehittymisen edellytys, vaan sen tulos”. Vygotski ei kuitenkaan pidä ajatusta ja kieltä täysin erillisinä prosesseina, vaan korostaa niiden välille syntyvää yhteyttä. (Vygotski 1982: 207.) Vanhan psykologisen käsityksen mukaan ”sanan ja merkityksen välillä on pelkkä assosiaatioyhteys, joka syntyy siten, että sana ja sen tarkoittama asia esiintyvät toistuvasti yhtä aikaa tietoisuudessa. [--] Kerran vakiintunut sanan merkitys ei siis voi kehittyä eikä muuttua.” Vygotskin teoksessa esitellään kuitenkin tärkeänä tutkimustuloksena se, että sanan merkitykset todella kehittyvät. (Vygotski 1982: 209.) Tästä seuraa, että ”jos kerran sanan merkitys voi muuttua sisäiseltä luonteeltaan, niin silloin muuttuu myös ajatuksen suhde sanaan” (ibid.: 213).

George Orwellin romaanissa *Nineteen Eighty-Four* Puolue uskoo sanojen merkitysten muuttamiseen, koska se hävittää sanoilta joitakin merkityksiä, mutta jättävät tai määräävät sanalle yhden tietyn merkityksen. Assosiaatioon perustuvan käsityksen mukaan tällainen ei olisi mahdollista, koska sen mukaan sanan vakiintunut merkitys ei voi kehittyä eikä muuttua. Vanhan psykologisen käsityksen mukaan assosiaatioperiaate voisi toimia vain yhden kerran, sanan tullessa kielelliseen

tietoisuuteen ensimmäisen kerran. Puolue käyttää kuitenkin hyväkseen assosiaatioperiaatetta määritellessään sanoille uutta merkitystä, kun sana ja uusi merkitys tuodaan toistuvasti yhtä aikaa tietoisuuteen. Teleruudut saattavat toistaa joitakin sanoja tai sanontoja, jotta ne jäisivät puoluelaiisten mieleen. Tarkoituksena on toki myös samalla saada puoluelaiset uskomaan sanojen sisältö. Näin on esimerkiksi fraasin ”meidän uusi, onnellinen elämämme” (”our new, happy life”) kanssa, jota Yltäkylläisyysministeriö viljelee jatkuvasti tuotantolukuja kertoessaan.

Puolueella on selkeä päämäärä, johon kielen uudistamisella pyritään. Tämän takana on ajatus siitä, että kieli on ajattelun väline. Ajattellessaan ihminen ikään kuin puhuu itsekseen. Kun kieli ohjaa ajattelua, prosessia kutsutaan päättelyksi (Carroll 1970: 157). Puhe on eräänlaista ajattelun ja kognition seurausta (ibid.: 11). Kun Puolue poistaa sanastosta kaikki maailmankatsomusta ja sielullisia tapoja vastaavat sanat, eivät ihmiset voi myöskään ajatella näitä asioita. Puolueen mielipide on, että kaikki kognitio, siis myös ajattelu, on kielellistä. Ajattelu käyttää hyväkseen sanoja ja mielikuvia, mutta koska sellaiset sanat ja mielikuvat, jotka ovat Puolueen oppeja vastaan, poistetaan, eivät ihmiset voi ajatella niin. Puolueen vastustaminen tehdään näin kielen ja kognition kautta mahdottomaksi. Teoksen lopussa olevassa Uudiskielen periaatteet -liitteessä Orwell valottaa kielen avulla tehtävää ajattelun rajoittamista ja sitä, kuinka Puolueen vastustaminen tehdään mahdottomaksi.

From the foregoing account it will be seen that in Newspeak the expression of unorthodox opinions, above a very low level, was well-nigh impossible. It was of course possible to utter heresies of a very crude kind, a species of blasphemy. It would have been possible, for example, to say *Big Brother is ungood*. But this statement, which to an orthodox early merely conveyed a self-evident absurdity, could not have been sustained by reasoned argument, because the necessary words were not available. (NE: 245.)

Puolue hallitsee siis myös ihmisen ajattelua. Tätä valvomaan on kehitetty erityinen ammattiryhmä: ajatuspoliisit. He valvovat, etteivät Puolueen jäsenet tee ajatusrikosta, eli ajattele Big Brotheria, Puoluetta tai sen oppeja vastaan. Ajatusrikos on tuon yhteiskunnan vakavin rikos. Tuntuu lähes mahdottomalta tavoitteelta hallita kaikkia ajatuksiaan. Miten ihminen pystyy säätelemään täysin sitä, mitä ajattelee? Ja jos valveilla ollessa tämä olisikin jotenkin mahdollista, miten ajatuksia voi hallita

nukkuessa. Ei ihminen voi päättää millaista unta hän näkee. Uni on valveilla saadun tiedon työstämistä, mutta se ei tapahdu tahdonalaisesti. Winstonin kaikin puolin moitteeton naapuri Parsons, jonka Winston ei koskaan olisi uskonut tekevän ajatusrikosta, jäi kiinni siitä, että oli puhunut unissaan. Tytär oli kuullut isänsä huutavan unissaan "Down with Big Brother!" ja ilmiantanut isänsä välittömästi. Myös Winston kärsi Rakkausministeriössä ollessaan siitä, mitä huusi unissaan.

Ajatuksia on kontrolloitava tarkasti, koska pieninkin ele tai ilme voi paljastaa harhaoppisen ajatuksen. Winston toteaa, että Oseaniassa ihminen ei voi olla ikinä omassa rauhassaan: "Asleep or awake, working or eating, indoors or out of doors, in the bath or in bed – no escape. Nothing was your own except the few cubic centimetres inside your skull." (NE: 25.) Hannah Arendt lainaa teoksessaan *The Origins of Totalitarianism* Robert Leyn ajatusta yksityisyydestä natsi-Saksassa: "The only person who is still a private individual in Germany is somebody who is asleep" (Arendt 1967: 339). Oseaniassa yksilö ei saa olla rauhassa edes nukkuessaan, koska teleruutujen avulla häntä tarkkaillaan myös silloin. Siitä, että Winston kuulee unissaan O'Brienin äänen sanovan "We shall meet in the place where there is no darkness", voisi päätellä, että teleruudusta saatetaan lähettää yksilöllisiä viestejä puoluelaiisten nukkuessa.

Tällaista unen aikana tapahtuvaa viestien lähettämistä voidaankin pitää aivopesun yhtenä muotona. Menetelmää on käytetty myös uusien asioiden oppimisessa. O'Brienin kommentti tuli Winstonin uniin seitsemän vuotta ennen teoksen kuvaaman ajankohdan alkua. Myöhemmin paljastuu, että Winstonin käyttäytymistä on tarkkailtu juuri seitsemän vuotta. Puolue vaikuttaa puoluelaisiin tiedottamisella myös heidän nukkuessaan. Teos antaa kuitenkin paremminkin sellaisen kuvan, että harhaoppisuuteen taipuvaisia yksilöitä houkutellessaan Puolueen pettämiseen, eikä heitä suinkaan yritetä unen aikana aivopestä ajattelemaan Puolueen toivomalla tavalla.

Michaël Wächer kirjoittaa teoksessaan *Aivopesu. Tutkielma käyttäytymisen valvonnasta* Orwellin kehittämästä kaksoiskielestä ja sanoo, että sitä "voidaan pitää sanojen 'aivopesuna'" (Wächer 1968: 91). Hänen mielestään "[k]aksoiskieli murtaa uhrin oman ideologian ja rakentaa tilalle uuden. Kaksoiskielen johdonmukainen käyttäminen luo epävarmuutta, jättää uhrille tunteen, että hän elää

kaksoismaailmassa, että hänellä on virheellisiä aatteita ja että niistä on päästävä irti.” (ibid.) Sanallinen aivopesu on siis Big Brotherin yhteiskunnassa jatkuvaa. Sitä tapahtuu niin kielen muokkaamisen kuin tiedottamisen avulla.

Puolueen vaikuttamiskeinot ajatteluun ovat paitsi kielellisiä myös samalla fyysisiä. Puolueen menetelmiä voisi kutsua aivopesuksi. Wächter kirjoittaa, että aivopesu on hyvin moniselitteinen termi, jota käytetään hyvin vaihtelevasti (Wächter 1968: 13). Wächter määrittelee aivopesun seuraavasti:

Käsitteellä aivopesu tarkoitetaan [--] sellaisia menetelmiä, joiden tarkoituksena on murskata ihmisen katsantokanta, ajattelutapa, asenteet, tunteet, normit, arvostukset ja ihanteet – lyhyesti sanottuna kaikki se, joka sisältyy sanontaan persoonallisuus – ja menetelmiä, joita käytetään rakentamaan uusi katsantokanta, uusi ajattelutapa, uudet asenteet, tunteet, normit, arvostukset ja ideologiat. Aivopesulla ymmärretään menettelyä, joka korvaa käsiteltävän henkilön alkuperäisen persoonallisuuden uudella. (Wächter 1968: 14.)

Kun Wächterin määritelmää tarkastelee, voi huomata, ettei siinä mainita aivopesun olevan ainoastaan tai välttämättä fyysistä kiduttamista. Ja itse asiassa Wächter mainitsee, että moni kidutus ei välttämättä myöskään ole aivopesua (ibid.: 28). Usein aivopesun ajatellaan olevan vain tunnustusten esiin tuomista, mutta juuri tällainen kidutus ei useinkaan täytä aivopesun määritelmää (ibid.). Wächter listaa aivopesun käyttötarkoituksia ja mainitsee yhtenä tarkoituksena massojen hallinnan (ibid.: 95). Orwellin teoksessa Puolue hallitsee massoja jatkuvalla vaikuttamisella, joka on suurelta osin kielellistä. Tätä vaikuttamista voi Wächterin kuvaamien tuntomerkkien mukaan pitää jatkuvana aivopesuna.

Kidutuksen menetelmät voivat olla siis niin henkisiä kuin fyysisiäkin. Michaël Wächterin mukaan niiden raja on häilyvä (ibid.). Näin on myös Rakkausministeriössä, missä Puolue käyttää monenlaisia aivopesun ja kidutuksen menetelmiä parantaakseen väärinajattelevat puoluelaiset. Winstonia kidutetaan fyysisesti, mutta samalla hänen ajatuksiinsa vaikutetaan koko ajan kielellisesti, sillä usein hän joutuu keskustelemaan kidutuksen aikana kuulustelijan kanssa. Puolue yhdistää kielellisen vaikuttamisen fyysiseen kidutukseen siten, että kun Winston osaa ajatella oikein, hän ei joudu kärsimään kipua, jos hän taas ajattelee väärin, hän joutuu kärsimään. Puolueen menetelmässä erikoista on se, että oikein sanominen ei riitä,

parannettavan on myös ajateltava oikein, jotta hän säästyisi kivulta. Fyysistä tuskaa kärsivä ihminen saattaa myös ymmärtää ja oppia sanojen haluttuja merkityksiä paremmin.

Suomen armeijassa käsketään alokkaita olemaan ajattelematta. Sotilaan ei pidä ajatella itse, vaan totella vain käskyjä. Ajattelemattomuudessa on se etu, että joukko on paremmin kontrolloitavissa. Jos jokainen ajattelisi itse ja tekisi sen mukaan, olisi sekasorto valmis, niin armeijassa kuin Big Brotherin yhteiskunnassakin. Ajattelu vapauttaa ihmisen tässä ja nyt olevasta konkreetista tilanteesta (Salo-Gunst, Vilkkö-Riihelä 1996: 88). Ihminen luo omaa psyykkistä maailmaansa kielen ja mielikuvien avulla (ibid.). Kuri ei kuitenkaan voi olla ehdoton silloin, jos jokaisella on oma maailmansa. Siksi myös ajattelu on rajoitettua (sotilaallisen) tiiviissä yhteisössä.

Kognitio näkyy ajattelun sisällöissä ja rakenteissa. Winstonin ajatukset tuntuvat aluksi järkevältä. Lukijoina olemme samaa mieltä siitä, että Puolueen luomaa yhteiskuntaa vastaan olisi kapinoitava. Ajattelumme eriytyy Winstonin ajattelusta siinä vaiheessa, kun hän alkaa oikeasti uskoa Puolueen oppeihin. Lukija jää yksin siksi ihmiseksi, joka muistaa miten ennen on ollut, joka huomaa kuinka mieletön Vuoden 1984 yhteiskunta on. Puolue ei pysty ulottamaan hallintaansa lukijaan saakka.

Kieli on sidoksissa ympäristöömme ja sisäisiin tapahtumiimme, mikä heijastuu tapaamme käsitellä ympäristöä (Carroll 1970: 185). Winstonin ajatuksista huomaa selvästi ympäristön vaikutuksen. Omat ajatukset ovat tiedostamatta värittyneet Puolueen opeilla. Winston Smithin tekemät havainnot yhteiskunnasta ovat kuvausta hänen ajattelustaan. Näille rakentuu teoksen temaattinen ajatus. Big Brother valvoo kaikkea, jopa ihmisten ajattelua. Teos on äärimmäinen uhkakuva siitä, millainen yhteiskunta voi olla, kun kaikki on valvottua eikä ihminen saa edes ajatella rauhassa.

B.F. Skinnerin teos *Mikä ihmistä ohjaa* käsittelee yhteiskuntaa ja käyttäytymismalleja. Skinnerin mukaan ihmisen käyttäytymistä ohjaa - ja pitäisikin ohjata - ainoastaan ympäristö ja valitut auktoriteetit. (Skinner 1974.) Noam Chomsky arvostelee teoksessaan *Tiedon ja vapauden ongelmia* Skinnerin behaviorismiteoriaa ja erityisesti Skinnerin painottamaa ympäristön ja auktoriteettien vaikutusta

käyttäytymiseen. Chomsky väittää, että myös yksilöllä täytyy olla oma tahto, jonka mukaan hän toimii. Hän pitää epäilyttävänä myös Skinnerin ajatusta siitä, että valvottu yhteiskunta olisi automaattisesti hyvä eikä siellä juuri jouduttaisi rankaisemaan väärin tekemisestä. (Chomsky 1976: 193-243.)

Orwellin teoksessa käytetään hyvin pitkälle Skinnerin mukaista oletusta, että ympäristö voi täysin ohjalla yksilön käytöstä. Mutta samalla teos puolustaa Chomskyn epäilyksiä: täysin valvottu yhteiskunta ei olisi välttämättä ainoastaan hyvä, eikä käyttäytyminen ainoastaan hyvää.

Puolueen politiikassa on ihmisen mentäviä aukkoja, sillä yksilötasolla Puoluetta vastaan voi kapinoida, ainakin tiettyyn pisteeseen asti. Teoksen tapahtumajakankohtana on vielä mahdollista ajatella Puoluetta vastaan, koska vanha kieli on vielä monien puoluelaisien muistissa.

Winston kirjoitti päiväkirjaansa (kursivoitu osa):

To the future or the past, to a time when thought is free, when men are different from one another and do not live alone - to a time when truth exists and what is done cannot be undone:

From the age of uniformity, from age of solitude, from the age of Big Brother, from the age of doublethink - greetings!

He was already dead, he reflected. It seemed to him that it was only now, when he had begun to be able to formulate his thoughts, that he had taken the decisive step. The consequences of every act are included in the act itself. He wrote:

Thoughtcrime does not entail death: thoughtcrime IS death.
(NE: 25.)

Winstonin päiväkirjan kirjoittaminen on metakognitiivinen toiminto. Hänen toimintaansa voisi jopa kuvailla kaunokirjalliseksi kapinaksi. Hän on valmistellut tapahtumaa kauan ja muistaa, että on varottava mustetahroja käsissä, koska tavallisella mustekynällä kirjoittaminen ei ole enää yleistä ja olisi siksi epäilyttävää. Winston kirjoittaa kenties jollekin toiselle ajalle, kenties eräälle puoluelaiselle O'Brienille, jonka kuvittelee myös olevan Puoluetta vastaan, tai kenties hän kirjoittaa vain itselleen. Winston kirjoittaa kaikista säännöistä välittämättä. Hän ei välitä yhteiskunnan säännöistä eikä kielen säännöistä. Kirjoittaminen ilman rajoitteita on

hänen kapinaansa kaikkia Puolueen oppeja vastaan, ajattelun välineestä, kielestä lähtien. Winstonin päiväkirjan kirjoittaminen on hänen hätähuutonsa yhteiskunnan kurjuuden keskeltä. Samanlaisena hätähuutona voi pitää myös Orwellin kirjoittamista, kun hän kirjoittaa kaunokirjallisen teoksen oman aikakautensa kurjuudesta.

6. Joukkotiedotuksen vaikuttamisen keinot

6.1. Big Brother ja Puolue tiedottajina

Kiistatta voidaan todeta, että romaanin fiktiivisessä yhteiskunnassa Big Brother ja Puolue pitävät valtaa. Pertti Hemánuksen mukaan valta tarkoittaa sitä, että henkilöllä tai instituutiolla on omien tarkoitustensa mukaista vaikutusta ihmiseen tai ihmisiin. Tätä vaikutusta voidaan tarkastella käyttäytymiseen sekä mielipiteisiin ja asenteisiin vaikuttamisena. Vanhan behavioristisen käsityksen mukaan vaikutusta voidaan tarkastella myös erikseen tiedolliseen maailmaan vaikuttamisena. (Hemánus, 1976: 12-17.)

Hemánus esittelee kirjassaan *Joukkotiedotus piilovaikuttajana* Goldhamerin ja Shilsin käsityksen siitä, että vallankäyttöä on olemassa kolmenlaista: vallankäyttäjä voi käyttää 1) voimaa, 2) dominaatiota tai 3) manipulaatiota. (ibid.: 16.) Big Brotherin yhteiskunnassa käytetään kaikkia näitä vallankäytön muotoja. Voimankäyttö ei ole mahdollista joukkotiedotuksen avulla, mutta muuten Puolue käyttää kyllä valtaa käymällä fyysisesti ajatusrikollisten kimppuun ja pitämällä heitä vankeina. Dominaatio on yhteiskunnassa voimakasta. Tiedotuksenkin avulla puoluelaisille tehdään selväksi, mitä heidän odotetaan tekevän ja miten käyttäytyvän. Teleruudut antavat suoria käskyjä, eivät vain pelkkiä kehotuksia. Aamuvoimistelun aikana teleruudun edessä Winston saa käskyn kumartua alemmas. Käskyn lopussa oleva kohtelias *please* ei suinkaan tarkoita sitä, että kyseessä olisi pyyntö, jonka mukaan voi toimia jos haluaa.

‘Smith!’ screamed the shrewish voice from the telescreen. ‘6079 Smith W.! Yes, *you!* Bend lower, please! You can do better than that. You’re not trying. Lower, please! That’s better, comrade. Now stand at ease, the hole squad, and watch me.’ (NE: 32.)

Juhani Niemi kirjoittaa, että vallan kielellä on vain kaksi perustehtävää: suostuttelu ja käskeminen (Niemi 1993: 10). Big Brotherin yhteiskunnassa tämä pitää vain osittain paikkansa. Pääpaino on varsin vahvasti käskemisessä, suostuttelua ei käytännössä harrasteta, sillä puoluelaisille ei anneta vaihtoehtoja. Suostuttelua voi tapahtua siten, että kielellinen ilmaisu on puettu suostuttelun asuun. Sen takana ei kuitenkaan ole eri

mahdollisuuksia, kuten suostutteluun oikeasti kuuluisi. Puoluelainen ymmärtää varsin hyvin, että konditionaalialia tai suostuttelusanoja ei voi ottaa kirjaimellisesti. Kaikki puheet on pohjimmiltaan tarkoitettu käskyiksi, joihin ei ole kuin yksi oikea toimintatapa tai vastaus.

Manipulaatio voidaan terminä käsittää hyvin monella tavalla, mutta pääasiassa se tarkoittaa vaikuttamista toisten käyttäytymiseen ilman, että ilmoitetaan tarkasti mitä tämä haluttu käytös on. Käytän Hemánuksen tavoin manipulaatiosta termiä indoktrinaatio, kun kyse on piilovaikuttamisesta. Indoktrinaatio voi olla joukkotiedotuksen lähettäjän tiedostamaa tai tiedostamatonta. Orwellin romaanissa on ehdottomasti kyse tietoisesta vaikuttamisesta. Propaganda tarkoittaa avointa vaikuttamista tai sen yrittämistä. Tällöin myös vastaanottaja huomaa, että häneen halutaan vaikuttaa tietyllä tavalla. (Hemánus 1976: 16-17.)

Joukkoviestintä vaikuttaa ihmisten kognitioon tarjoamalla tietoa, joka on valikoitu Puolueen tarkoitusperien mukaisesti sekä tietoa, joka on muunneltua totuutta. Useimpien puoluelaisten kognitioon vaikutetaan heidän tiedostamattaan, ja tällöin on kyse indoktrinaatiosta. Vaikutus ulottuu heidän käyttäytymiseensä ja asenteisiinsa ja mielipiteisiinsä. Jotkut yksilöt huomaavat vaikuttamisen. Heillä vaikutus ei ulotu (todellisiin) mielipiteisiin tai asenteisiin, vaikka he ulkoisesti ja käyttäytymisellään antavat ymmärtää uskovansa tiedon sellaisenaan. Onko siis kyse propagandasta vai indoktrinaatiosta?

Usein onkin vastaanottajasta kiinni, pitääkö hän tiedottamista propagandana vai eikö hän huomaa siinä piilevää vaikuttamista. Useimmat puoluelaiset eivät huomaa joukkotiedotuksen vaikututtavaa voimaa. On kuitenkin poikkeuksia, kuten Winston, jotka tämän huomaavat. Silloin tiedottaminen lakkaa olemasta heille indoktrinaatiota ja muuttuu propagandaksi. Tätä Puolue ei voi kuitenkaan sallia, ja se eliminoi tällaiset liian valppaat ongelmatapaukset niin pian kuin mahdollista, etteivät he pääse levittämään "harhaluulojaan". Ongelmalliseksi Puolueen tiedottamisen luokittelun tekee se, että yhteiskunta perustuu vakaalle uskolle siihen, että tätä vaikuttamista ei huomata, mutta kuitenkin yksilö voi sen havaita. Ihmiset eivät kuitenkaan halua tiedostaa propagandaa, koska tietävät sen olevan väärin ja johtavan vaikeuksiin. Hemánus kirjoittaa, että indoktrinaation täytyy kestää pitkään, jotta se toimisi

(Hemánus 1976: 17). Orwellin romaanin fiktiivisessä yhteiskunnassa vaikutus on kestänyt jo pitkään ja vaikutus vain vahvistuu ajan myötä, koska unohtaminen ja kuolema pyyhkivät pois vanhoja oletuksia.

Michaël Wächer kirjoittaa aivopesua käsittelevässä kirjassaan, että ”[j]os indoktrinaatio määritellään aivopesuksi [--] niin me olemme jatkuvasti tapahtuvan aivopesun tuotteita” (Wächer 1968: 169). Hänen mukaansa ihminen ei voi välttää tällaiselle vaikuttamiselle alttiina olemista, mutta sen vastustaminen onnistuu, kun havaitsee vaikuttamisen taustalla olevat mekanismit (ibid.: 188). Orwellin teos on kuitenkin esimerkki siitä, että vaikka vaikuttamisen havaitsee, kuten Winston jossakin määrin tekee, ei se tarkoita sitä, että sen vaikutusta pystyisi välttämättä vastustamaan. Winston ei ymmärräkään vaikuttamisen mekanismeja kokonaisuudessaan. Kuten hän teoksessa toteaa: ”*I understand HOW: I do not understand WHY*” (NE: 66).

Yksi tärkeimmistä vaikuttamisen keinoista Puolueella on niin sanottu itsevarmuustemppu. Väitteen esittäjä ei perustele mitään, hän vain esittää asiansa ja luottaa siihen, että vastaanottaja uskoo hänen tietävän asian. (Andersson, Furberg 1974: 28-29.) Esimerkkinä tämän keinon käyttämisestä on Hitlerin ajatus *Taisteluni* -teoksesta: ”Kansat ovat aina pitäneet vastustajan kimppuun hyökkäämistä todisteena hyökkääjän asian oikeellisuudesta” (Andersson, Furberg 1974: 29). Tämä keino toimi todellisuudessa, esimerkiksi kun Saksa hyökkäsi Puolaan, ja se toimii myös Orwellin luomassa yhteiskunnassa. Mitä tahansa Big Brother sanookaan, kaikki uskovat. Kuka tahansa vihollinen on väärässä ja Puolue on aina oikeassa. Pelkästään Big Brotherin hahmo saa puoluelaiset pitämään kaikkea sanottua totuutena. Heidän ei edes tarvitse kuulla mitä hän sanoo, koska he pitävät sitä joka tapauksessa totuutena.

But in the same moment, drawing a deep sigh of relief from everybody, the hostile figure melted into the face of Big Brother, black-haired, black-moustachio'd, full of power and mysterious calm, and so vast that it almost filled up the screen. Nobody heard what Big Brother was saying. It was merely a few words of encouragement, the sort of words that are uttered in the din of battle, not distinguishable individually but restoring confidence by the fact of being spoken. (NE: 16.)

Vastaanottajan asenteisiin vaikuttaminen voi tapahtua myös valinnan periaatteen avulla. Viestin lähettäjällä on mahdollisuus valita millaisia asioita hän tuo esitettävästä kokonaisuudesta esille. Lähettäjä voi kertoa pelkkiä kielteisiä asioita (miinusfaktoja), eikä hänen tarvitse valehdella sanaakaan. Jos hän taas haluaa puhua jonkun asian puolesta, hän voi esittää vain myönteisiä puolia (plusfaktoja) asiasta. Lähettäjä voi kuitenkin yrittää herättää vastaanottajassa objektiivisuuden tunteen kertomalla joitakin kevyitä argumentteja vastapuolelta. Näin vastaanottaja voi erehtyä luulemaan, että lähettäjä todella pyrkii olemaan asiassa puolueeton, vaikka itse asiassa lähettäjä on valinnut vastapuolelta tosiasioita, jotka eivät ole kovin painavia eivätkä siten uhkaa lähettäjän sanoman toivottua vaikutusta. Eikä lähettäjä joudu sanomaan sanaakaan, joka ei pitäisi paikkansa. (Andersson, Furberg 1974: 20-21.)

Puolueen tärkein tiedotuskanava on teleruutu, jonka kautta monia edellä mainittuja keinoja käytetään. Teleruutu toimii sekä lähettimenä että vastaanottimena. Puoluelaiisten tekemisiä tarkkaillaan koko ajan, joten he voivat odottaa käskyjä minä hetkenä hyvänsä. Joukkotiedotus on siis paitsi tiedon antamista tässä fiktiivisessä yhteiskunnassa myös viestintävälineiden, lähinnä teleruutujen avulla tapahtuvaa valvontaa. Joukkotiedotusta tutkivissa teorioissa tällaista mahdollisuutta ei ole otettu huomioon, koska todellisessa yhteiskunnassa sellaista ei, ainakaan vielä, tapahdu.

6.2. Dokumenttien tuottaminen ja väärentäminen

Demokraattisessa yhteiskunnassa, jossa on käytössä vallan kolmijako-oppi, tiedotusvälineet ovat riippumattomia valtiovallasta. Esimerkiksi Suomessa viranomaiset eivät voi ennakolta puuttua julkaisutoimintaan (Vuortama, Kerosuo 1994: 9). Journalisteille on laadittu myös eettiset säännöt. *Journalismin ammattietiikan kansainväliset periaatteet* perustuvat demokraattisen yhteiskunnan arvoille. Orwellin luoma yhteiskunta on totalitaarinen, joten myös kaikki tiedottaminen on Puolueen hallinnassa. Puolue ei ainoastaan valvo erilaisten dokumenttien tuottamista ja harjoita sensuuria, vaan se tuottaa dokumentit itse sellaisiksi kuin haluaa ja ne parhaiten palvelevat Puolueen päämääriä. Puolueen

tiedotuspolitiikkaan kuuluu myös se, että vanhoja dokumentteja muunnellaan tarpeen mukaan. Demokraattisen yhteiskunnan periaatteisiin kuuluu, että jos dokumenttia muunnellaan, se ilmoitetaan uudessa painoksessa. Big Brotherin yhteiskunnassa muutokset tehdään ilman minkäänlaista merkintää siitä, että dokumenttia on muutettu.

Pertti Hemánus edellyttää, että mikäli tiedottamista tarkastellaan vallankäytön näkökulmasta, pitää eliitin pystyä voittamaan vastaanottajien vastustus käyttämällä hyväksi joukkotiedotusvälineitä (Hemánus 1973: 11-12). Orwellin romaanissa Puolue käyttää joukkotiedotusvälineitä hyväkseen pitääkseen vallalla Puolueen harjoittaman ajattelutavan. Romaanissa joukkotiedotuksella on, Hemánuksen määritelmän mukaan, suurin mahdollinen vaikutus, koska tiedottamisen avulla pidetään yllä talous- ja yhteiskuntajärjestelmää. Tämä on mahdollista siksi, että joukkotiedotus on todella keskeinen elämänalue. Kaikki toiminta pohjautuu lopulta tiedotusvälineisiin – niiden antamaan informaatioon, ylläpitämään valvontaan ja käskyihin. Puolue pitää yllä valtaansa tiedotusvälineiden avulla. Puolueen valta on sidottu niin sanomalehtien välittämiin dokumentteihin kuin teleruudun välittämiin lähetyksiinkin. Ilman tiedotusvälineiden hyväksikäyttöä Puolueen valta ei voisi olla niin totaalinen.

Tiedottamisesta vastaa yksi neljästä suuresta ministeriöstä – Totuusministeriö. Sen sisällä on monia osastoja, joita ovat esimerkiksi arkisto-osasto, romaaniosasto ja teleohjelmaosasto. Winston Smith työskentelee Totuusministeriön arkisto-osastolla. Hänen tehtävänä on muuttaa vanhoja dokumentteja niin, että uusienkin tietojen valossa Puolueen erehtymättömyys taataan. Myös Hannah Arendt kirjoittaa, että totalitaarisissa liikkeissä johtajan on oltava, nyt ja aikaisemmin, aina oikeassa (Arendt 1967: 383). Väärentämistä ei myönnetä, sillä Winstonin saamista ohjeissakaan ei puhuta väärentämisestä, vaan ”always the reference was to slips, errors, misprints or misquotations which it was necessary to put right in the interest of accuracy” (NE: 35). Winston toteaa itse, että kyse ei ole väärentämisestä. ”It was merely the substitution of one piece of nonsense for another” (ibid.).

Puolueen tiedottamisen vaikuttamiskeinoihin kuuluu siis myös valehtelu, tai pikemminkin muunnellun totuuden kertominen. Hannah Arendt toteaaakin, että juuri

totalitaarinen propaganda käyttää paljon valheita ja sekoittaa toden ja fiktion (Arendt 1967: 353). Puolueen tiedottaminen rikkoo *Journalismin ammattietiikan kansainvälisistä periaatteista* ensimmäistä, jonka mukaan ihmisillä on oikeus totuudenmukaiseen tietoon. Yksilöiden ja kansojen pitäisi saada muodostaa objektiivinen kuva todellisuudesta tiedotusvälineiden tarjoaman tiedon perusteella. Oseanialaisille tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan anneta. Totalitaarinen yhteiskunta ei siis kunnioita journalismissaan totuudellisuutta.

Big Brotherin yhteiskunnassa tiedottamisen leimaaminen valheelliseksi ei kuitenkaan ole aivan niin yksioikoista. Puolueen totuuden muuntelu ja kaksoisajattelu saavat aikaan sen, että valhe muuttuu totuudeksi. Puolue kertoo siis omasta mielestään aivan totuudenmukaista tietoa. Kaksoisajattelun avulla sitä voivat pitää totuudenmukaisena myös Totuusministeriössä työskentelevät puoluelaiset, jotka periaatteessa tietävät, että asioita muunnellaan. Käytännössä kaksoisajattelu nousee sitä tärkeämpään osaan, mitä korkeammalla Puolueen hierarkiassa puoluelainen on. Vastuullisessa tehtävässä tai korkeassa asemassa olevat puoluelaiset joutuvat suoraan tekemisiin Puolueen harjoittamien vaikuttamiskeinojen kanssa. Tavalliset puoluelaiset eivät osaa pitää tiedottamista valheellisena. Jos heidän mieleensä tulee sellainen ajatus, he ohittavat harhaoppisen ajatuksen kaksoisajattelun avulla.

Winston ihmettelee tovereidensa kykyä niellä Puolueen vääristelevät uutiset, kun he kuulevat teleruudusta tiedotuksen. Tiedotuksessa kerrottiin suklaa-annoksen suurentamisesta kahteenkymmeneen grammaan, vaikka vasta eilen oli ilmoitettu suklaa-annoksen pienentämisestä kolmestakymmenestä grammasta kahteenkymmeneen grammaan.

Was it possible that they could swallow that, after only twenty-four hours? Yes, they swallowed it. Parsons swallowed it easily, with the stupidity of an animal. The eyeless creature at the other table swallowed it fanatically, passionately, with a furious desire to track down, denounce and vaporize anyone who should suggest that last week ration had been thirty grammes. Syme, too – in some more complex way, involving doublethink, Syme swallowed it. Was he, then, *alone* in the possession of a memory? (NE: 49-50.)

Heradstveit ja Bjørgo kirjoittivat, että tiedottamisen vastaanottajasta ei saa tuntua siltä, että heitä manipuloidaan vaan heidän pitää olla varmoja tiedottamisen objektiivisuudesta (Heradstveit, Bjørgo 1996:111-112). Puoluelaiset eivät huomaa tiedottamisen subjektiivisuutta tai sen manipuloivaa vaikutusta, joten tavallaan Puolue ei toimi Heradstveitin ja Bjørgon esittämiä yleisiä periaatteita vastaan. Lukija voi tietysti huomata Orwellin yhteiskunnassa tapahtuvan vaikuttamisen, koska hän ei voi ohittaa sitä kaksoisajattelulla.

Hemánus ja Tervonen totesivat tiedottamisen olevan objektiivista, jos sanomien välittämä kokonaisuus vastaa todellisuutta (Hemánus, Tervonen 1980: 50-52). Lukijan on helppo tuomita Puolueen tiedottaminen subjektiiviseksi, mutta teoksen maailmassa se ei sitä välttämättä kuitenkaan ole. Ihmisen kokema henkilökohtainen todellisuus rakentuu paljon juuri annetun informaation perusteella. Koska muita tiedon tarjoajia ei ole, oseanialaiset rakentavat maailmankuvansa sen perusteella, mitä tietoa Puolue heille maailmasta tarjoaa. Elämä ennen Puoluetta on melkein kokonaan kadonnut ihmisten mielikuvista, joten puoluelaisen todellisuuskäsitykseen verrattuna tarjottu tiedottaminen on totuudenmukaista ja siis objektiivista.

Tiedon lähettäjä, tässä tapauksessa siis Puolue, voi kuitenkin tietää, mikäli kaksoisajattelu unohdetaan, että annettu informaatio ei vastaa todellisuutta. Rintamavoitoista tiedottaminen, mikäli koko sotaa ei ole olemassa, ei vastaa todellisuutta. Sinä pienenä hetkenä, kun uutinen keksitään, se ei vastaa todellisuutta. Sen jälkeen kaksoisajattelu tekee siitä todellisuutta. Kuten Hemánus ja Tervonen kirjoittavat, yhteiskunnan *ylärakenne* voi säädellä yhteiskunnallista tajuntaa säätelemällä muun muassa ihmisten verbaalista symboliympäristöä (Hemánus, Tervonen 1980: 45-46). Neuvostoliitto harjoitti tällaista symboliympäristön säätelyä häiritsemällä ulkomaisia radiolähetyksiä. Valtio ei halunnut kansalaisten kuulevan sensuroimatonta tietoa ulkomailta, vaan se halusi itse päättää mitä neuvostoliittolaiset ulkomaista tiesivät. (Paastela 2000: 395.)

Totuusministeriössä tehdään kaikki julkaistavat dokumentit ja se onkin ministeriön tärkein tehtävä.

[--] Ministry of Truth, whose primary job was not to reconstruct the past but to supply the citizens of Oceania with newspapers, films, textbooks, telescreen programmes, plays, novels – with every conceivable kind of information, instruction, or entertainment, from a statue to a slogan, from a lyric poem to a biological treatise, and from a child's spelling-book to a Newspeak dictionary. And the Ministry of Truth had not only to supply the multifarious needs of the Party, but also to repeat the whole operation at the lower level for the benefit of the proletariat. (NE: 37.)

Orwellin teoksessa ei juurikaan kuitenkaan puhuta uusien dokumenttien tuottamisesta tai käyttämisestä Teoksessa ei ole sellaista kohtausta, jossa joku puoluelainen lukisi sanomalehteä, mutta koska kokonainen ammattiryhmä on erikoistunut jäljittämään ja keräämään pois sellaisia painoksia lehdistä, kirjoista ja muista dokumenteista, jotka "had been superseded and were due for destruction" (NE: 35), luetaan sanomalehtiäkin varmasti siis aivan yleisesti. Oseaniassa julkaistava sanomalehti on *The Times*, joka oli olemassa jo ennen vallankumousta. Puolueelle oli edullista säilyttää lehden nimi, koska *The Times* -lehdellä on pitkän historiansa myötä luotettavuusarvoa puoluelaisen silmissä, vaikka sen toimituspolitiikka onkin vallankumouksen myötä muuttunut täysin.

Jukka Paastela kirjoittaaakin, että Neuvostoliitossa tapahtui vallankumousten jälkeen salavihkaista ideologian muutosta (Paastela 2000: 394). Muutosta tapahtui politiikan käännteiden mukaisesti, mutta silti muutosta ei sanottu tapahtuneen (ibid.). Orwellin teoksessa Puolue toteuttaa tätä vaivihkaista ideologian muuttamista muuntelemalla dokumentteja ja siten koko historiaa. Myös George Orwellin toinen kuuluisa teos, *Animal Farm*, jota on pidetty Neuvostoliiton vallankumouksen satiirina, kertoo ideologian salavihkaisesta muuttamisesta. Alussa periaatteena on *All animals are equal*. Eläinten vallankumouksen loppuvaiheessa siat ovat kuitenkin muilta salassa muuttaneet periaatteita. *All animals are equal* on sikojen mukaan ollut koko ajan *All animals are equal but some animals are more equal than others*.

Uusien dokumenttien tuottamisesta teoksessa mainitaan *prolerehun* (*prolefeed*) tuottaminen. *Prolerehu* tarkoittaa roskaviihdettä ja valeuutisaineistoa, jota valmistetaan massoja varten. Proleille tuotetaan paljon materiaalia. Heille tehdään

roskaa, joka ei niinkään sovi Puolueen aatteisiin. Porno-osasto (*pornosec*) tuottaa proleille eroottista kirjallisuutta, jonka prolet luulevat olevan kiellettyä. Puoluelaisia käytetään jossakin määrin kirjoittamaan kirjojen luonnoksia, mutta lopulta kone kirjoittaa tarinat käyttäen vain kuutta juonta, joita muunnellaan hieman. Musiikkiosastolla tehdään *värssytin* (*versificator*) -nimisellä laitteella imeliä rakkauslauluja kokonaan ilman ihmisen apua. Proleille valmistettu materiaali on kielletty puoluelaisilta. Tarkoituksena tässä roskassa on vaikuttaa proleihin juuri päin vastoin kuin puoluelaisiin yritetään vaikuttaa. Puoluelaisten on tarkoitus unohtaa seksuaaliset tarpeensa ja keskittää tarmonsensa Puolueeseen. Proleja on väestöstä 85 prosenttia, joten Puolueen kannalta on hyvä, jos prolet ovat vain omien halujensa vallassa, eivätkä kiinnitä mitään huomiota yhteiskuntaan.

Totuusministeriössä työskenteleville kiireisin aika koittaa silloin, kun Oseanian sanotaankin käyvän sotaa Itäaasiaa eikä Euraasiaa vastaan. Kaikki lehtikirjoitukset on muutettava sellaisiksi, että sodasta Euraasian kanssa ei ole mitään todistetta. Winston huomaa Puolueen vaikuttamisen kenties juuri siksi niin helposti, että hän työskentelee päivittäin Puolueen valheiden hyväksi ja toteuttaa näin myös itse puoluelaisiin kohdistuvaa vaikuttamista. Myös muut Totuusministeriössä työskentelevät tiedostavat tämän vaikuttamisen. Kohtauksessa, jossa vihollinen vaihtuu kesken puheen, Winston toteaa, että kukaan työtovereista ei olisi tarvinnut teleruudun kehotusta suunnistaa työpaikalle. Työntekijät tiesivät, että vihollisen vaihtumisen myötä heitä odotti valtava työmäärä, kun kaikki dokumentit oli taas väärennettävä tätä hetkeä vastaaviksi. Kuitenkaan he eivät olisi saaneet tiedostaa tätä vihollisen muuttumista, vaan heidän olisi pitänyt säilyttää muiden puoluelaisten tavoin sokea usko siihen, että sotaa on käyty aina Itäaasia vastaan.

As soon as all the corrections which happened to be necessary in any particular number of *The Times* had been assembled and collated, that number of would be reprinted, the original copy destroyed, and the corrected copy placed on the files in its stead. This process of continuous alteration was applied not only to newspapers, but to books, periodicals, pamphlets, posters, leaflets, films, soundtracks, cartoons, photographs - to every kind of literature or documentation which might conceivably hold any political or ideological significance. Day by day and almost minute by minute the past was

brought up to date. In this every prediction made by the Party could be shown by documentary evidence to have been correct, nor was any item of news, or any expression of opinion which conflicted with the needs of the moment, ever allowed to remain on record. All history was a palimpsest, scraped clean and reinscribed exactly as often as was necessary. In no case would it have been possible, once the deed was done, to prove that any falsification had taken place. (NE: 35.)

Mitään todisteita dokumentteihin kajoamisesta ei jää, mutta niistä voi jäädä tieto ihmisen mieleen. Tämän tiedon puoluelainen ohittaa kaksoisajattelulla. Mikäli yksilö ei tässä onnistu, Puolue puuttuu asiaan ja hävittää tiedon “parantamalla” harhaisen yksilön. Tämä parantaminen tapahtuu kiduttamalla, tai voisipa menetelmää kutsua jopa aivopesuksi. Puolue ei tyydy vain tappamaan harhaoppisia, vaan se parantaa heidät ja tappaa vasta sitten. Puolue voi myös antaa parannetun jäädä henkiin, kunhan mieli vain on puhdas. Ihmisen kognitiosta, tiedosta, muistista ja ajattelusta pyyhitään pois kaikki Puolueen oppien vastainen ja huomiot siitä, että tiedottaminen vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen.

Kuten edellisestä tekstinäytteestä voi huomata, väärentäminen koskee monia muitakin dokumentteja kuin sanomalehtikirjoituksia. Puolue väärentää muun muassa kaunokirjallisuutta siten, että sekin sisältää vain sellaisia aatteita, jotka ovat Puolueen edun mukaisia. Puoluelaisten muistissa on vielä jäännöksiä vanhasta kirjallisuudesta, sillä kerran Winston heräsi sana 'Shakespeare' huulillaan. Uusia versioita teoksista saatetaan tehdä sitä varten, että arkistoista niitä voidaan näyttää Puolueen ulkopuolisille epäilijöille, nykyisyydessä tai tulevaisuudessa.

Tekstien lisäksi Totuusministeriössä käsitellään ja väärennetään myös muun muassa lehti- ja valokuvia, filmejä, teleruutulähetyksiä ja julisteita. Kuvamanipulaatiota käytetään hyväksi esimerkiksi silloin, kun Totuusministeriön työntekijä luo uuden henkilön epähenkilön tilalle. Työntekijät luovat uusia, kuvitteellisia henkilöitä vanhojen kuvien avulla. Ristiriitaista on, että näitä vanhoja, epähenkilöjä esittäviä kuvia arkistoista löytyy, sillä yksi häivyttämisen periaatteista on, että henkilöstä ei jää jälkeen minkäänlaista todistetta olemassaolosta. Kuvamanipulaatiota on käytetty myös Winstonin muistamassa uutiskuvassa, jossa Big Brother on Puolueen entisten johtohahmojen kanssa. Erityisesti Neuvostoliitossa käytettiin kuvamanipulaatiota

tärkeänä vaikuttamiskeinona. Monet kuvat, joissa Stalin poseerasi kansalaisten kanssa, olivat täysin lavastettuja, ja joitakin manipuloitiin myös tekniikan keinoin.

6.3. Joukkokokoukset

Näkyvin vaikuttamisen keino ovat Puolueen pitämät joukkokokoukset, koska niissä propagandaa levitetään suurelle joukolle ihmisiä ja vaikuttaminen on aivan suoraa. *Nineteen Eighty-Four* sisältää vain muutaman kuvauksen suuresta joukkokokouksesta, vaikkakin luultavasti sellaisia järjestettiin Orwellin luomassa yhteiskunnassa hyvin paljon. Puolue pitää joukkokokouksia tärkeinä Puolueen kannatuksen ja arvomaailman säilyttämisen takia. Adolf Hitler kirjoitti kirjassaan *Taisteluni*, että joukkokokoukset ovat tärkeitä joukkohengen muodostumisen kannalta, koska ne antavat yksilölle yhteisyyden tunteen, ja tuhansien ympäröivien ihmisten kannatus vakuuttaa yksilöitä oppien oikeudesta (Hitler 1941b: 133-134). Puolue käyttää hyväkseen joukkokokousten propagandistista voimaa, tosin ei niinkään saavuttaakseen uusia kannattajia, vaan pitääkseen vanhat kannattajat uskollisina aatteelle.

Hitlerin mukaan propaganda onkin tarkoitettu suurille massoille. Hän esittää kirjassaan, että propagandan taso pitää asettaa tyhmimpien kuulijoiden mukaan. Myös joukon koko vaikuttaa propagandan tasoon – mitä suurempi joukko on, sitä alhaisempi propagandan tason pitää olla. Suuret joukot eivät pysty vastaanottamaan tai ymmärtämään suurta määrää tietoa ja ne unohtavat helposti, minkä takia ”täytyy tehokkaan propagandan rajoittua muutamiin hyvin harvoihin kohtiin ja käyttää niitä iskusanojen tapaan niin kauan, kunnes varmasti jok’ainoa sellaiset sanat kuullessaan kykenee kuvittelemaan halutun mielessään.” (Hitler 1941a: 207-210.) Orwellin teoksessa Puolue kohdistaa propagandansa siten, että Puolueen arvomaailma on kiteytetty iskulauseisiin ”WAR IS PEACE, FREEDOM IS SLAVERY, IGNORANCE IS STRENGTH” sekä ”Who controls the past controls the future: who controls the present controls the past”. Nämä iskulauseet jokainen puolelainen osaa ulkoa vaikka unissaan ja niiden sisältämä sanoma on jokaiselle selvä. Iskulauseita

viljellään luultavasti paljon myös joukkokokousten puheissa, vaikka teoksessa näitä puheita ei esitetäkään. Erityisesti iskulauseet ovat kuitenkin esillä julisteissa.

Nineteen Eighty-Four ei kerro ajasta, jolloin Puolue on vasta pyrkinyt ja pääsemässä valtaan. Todellisten yhteiskuntien perusteella voi kuitenkin kuvitella, että kun Puolue on aloittanut vaikuttamisensa, on valtaanpääsy vaatinut myös tieteellisiä perusteluja. Hitlerin mukaan tieteellinen valistustoiminta vaikuttaa älymystöön (Hitler 1941a: 207-208). Propagandan tehtävä ei kuitenkaan ole yksilöiden mielipiteiden tieteellinen muokkaus (ibid.: 208) vaan tunteisiin vetoaminen. Hannah Arendtin mukaan totalitaarisilla järjestelmillä on tapana lopettaa tieteellinen perustelu valtaanpääsyn jälkeen (Arendt 1967: 345). Hän esittää näin tapahtuneen sekä natsi-Saksassa että Neuvostoliitossa, kun natsit erottivat tiedemiehiä korkeista viroista ja bolshevikit siirsivät tiedemiehensä toisiin tehtäviin mustamaalattuaan heidät pettureiksi (ibid.). Orwellin yhteiskunnassa ei myöskään tieteellisiä perusteluja tarvita; *tiede* on lakannut olemasta, koska sana on poistettu käytöstä.

Joukkokokoukseksi voidaan laskea Kahden minuutin viha, joka pidetään telereudun välityksellä joka päivä kello yksitoista. Silloin kaikki keskeyttävät työnsä ja kokoontuvat suuren telereudun luokse. Adolf Hitler havaitsi, että joukkokokoukset kannattaa järjestää ennemmin illalla kuin aikaisin päivällä, koska illalla ihmisten tahdonvoima ei pistä niin herkästi vastaan (Hitler 1941b: 128-129). Tätä periaatetta Puolue ei Kahden minuutin vihan kohdalla ota huomioon, vaan vihan ajankohdaksi on valittu aamupäivä. Puolue ei myöskään luota pelkästään pitkien kokousten voimaan, vaan se saa vaikutuksensa toimimaan jo kahden minuutin aikana.

Before the Hate had proceeded thirty seconds, uncontrollable exclamations of rage were breaking out from the people in the room. The self-satisfied sheep-like face on the screen, and the terrifying power of the Eurasian army behind it, were too much to be borne: besides, the sight or even the thought of Goldstein produced fear and anger automatically. [- -] In its second minute the Hate rose to a frenzy. People were leaping up and down in their places and shouting at the tops of their voices in an effort to drown the maddening bleating voice that came from the telescreen. [- -] In a lucid moment Winston found that he was shouting with the others and kicking his heel violently against the rung of his chair. The horrible thing about the Two Minutes Hate was not that one was obliged to act a part, but, on the contrary, that it was impossible to avoid joining in. (*NE*: 14-15.)

Kahden minuutin viha muistuttaa suggestiivisuudessaan Natsi-Saksassa pidettyjä kansallissosialistien kokouksia, jotka päättyivät ”rajuun, kiihkoisaan kansallisen ja kansallismieleisen intohimon purkaukseen” eivätkä vain isänmaallisen laulun laulamiseen (Hitler1941b: 139). Ympäröivät ihmiset saavat tempautumaan mukaan raivoon ja huomaamattaan ihmiset toistelevat Puolueen iskulauseita. Seuraava Aldous Huxleyn huomio pätee erityisesti Kahden minuutin vihaan, mutta myös muihin joukkokokoon tumisiin, niin Big Brotherin yhteiskunnassa kuin Hitlerin Saksassakin.

Joukkoon kerääntyneinä ihmiset menettävät harkintakykynsä ja kykynsä toimia moraalisin perustein. Heidän suggeroitavuutensa on lisääntynyt siinä määrin, ettei heillä enää ole mitään omaa arvostelukykä tai tahtoa. He kiihtyvät tavattoman helposti, he menettävät kaiken yksilöllisen tai kollektiivisen vastuunalaisuuden tajun, he ovat alttiita äkillisille raivon, innostuksen ja paniikin purkauksille. (Huxley 1961: 66.)

Kahden minuutin vihan lisäksi George Orwellin teoksessa on muutama muu kuvaus joukkokokouksista. Näitä joukkokokouksia pidettiin erityisen paljon Vihaviikolla. Eräs Vihaviikolla pidetty kokous kuvataan teoksessa. Winston on tuhansien muiden lailla mielenosoituksessa kuuntelemassa puhetta. Hän huomaa, mitä kesken puheen tapahtuu, mutta muilta asia jää huomaamatta tai he ohittavat sen kaksoisajattelun avulla.

The speech had been proceeding for perhaps twenty minutes when a messenger hurried on to the platform and a scrap of paper was slipped into the speaker's hand. He unrolled and read it without pausing in his speech. Nothing altered in his voice or manner, or in the content of what he was saying, but suddenly the names were different. Without words said, a wave of understanding rippled through the crowd. Oceania was at war with Eastasia! The next moment there was a tremendous commotion. The banners and posters with which the square was decorated were all wrong! [- -] The Hate continued exactly as before, except that the target had been changed. The thing that impressed Winston in looking back was that the speaker had switched from one line to the other actually in mid-sentence, not only without pause, but without even breaking the syntax. (NE: 147.)

Hitler painottaa, että puhuja, toisin kuin kirjoittamalla vaikuttamaan pyrkivä henkilö, pystyy vaikuttamaan kuulijoihin aivan välittömästi. Puhuja voi muuttaa puhenopeuttaan ja tyyliään yleisön reaktioiden mukaan tai lisätä esimerkkejä ja kumota mahdolliset vastaväitteet ennen kuin niitä on lausuttukaan. Hitlerin mukaan on erityisen tärkeää, että puhuja ottaa väitteen itse puheeksi ja kumoo sen omilla perusteluillaan. (Hitler 1941b: 120-125.) Puolueen joukkokokouksissa ei ole sellaista vaaraa, että kukaan esittäisi vastaväitteitä ääneen, mutta mikäli puoluelainen ei täysin hallitse kaksoisajattelua tai rikosstoppia, voi hän tulla ajatelleeksi Puoluetta vastaan. Puhujan on siis vielä otettava huomioon vanhan yhteiskunnan ja kielen mukanaan tuomat vääräoppiset ajatukset, jotka hänen on varmuuden vuoksi kumottava. Sanoja painottaakseen puhuja käyttää usein myös mahtipontisia eleitä. Hitler, joka oli mielestään juuri joukkokokouspuhujana, piti paatosta sekä liikkeitä ja eleitä välttämättömänä tuhansille ihmisille puhuttaessa (Hitler 1941b: 121). Myös *Nineteen Eighty-Four*issa kuvatussa joukkokokouksessa puhuja pitää tehdä puhuessaan toisella kädellä uhkaavia liikkeitä.

Pertti Hemánus jakaa joukkotiedotuksen signaali- ja symbolijärjestelmät sanalliseen, kuvalliseen ja äänelliseen, joista kaksi ensimmäistä ovat indoktrinaation kannalta tärkeimmät (Hemánus 1973: 61). Puolue käyttää Kahden minuutin vihassa kaikkia näitä Hemánuksen kuuluttamia järjestelmiä. Nämä käytetyt vaikuttamiskeinot ovat psykologisen vaikuttamisen keinoja. Goldsteinin¹¹ kasvoista on tehty puoluelaisille ehdollistava symboli, joka aiheuttaa ilmestyessään Puolueen opettaman ja toivoman reaktion: pelon ja vihan. Tämä reaktio vastaa siis Pavlovin koirakokeissa havaittua reaktiota, kun koirien syljeneritys alkoi heti kellon soitua, koska ne tiesivät kellonsoiton tarkoittavan ruokaa.

Puolue käyttää myös käänteistä psykologiaa yhdistettynä ehdollistamiseen. Goldstein puhuu Kahden minuutin vihan filmeissä muun muassa lehdistön, puheen ja ajattelun vapaudesta, joiden luulisi olevan kaikkien mielestä hyviä ja tavoiteltavia asioita. Puoluelaiset eivät kuitenkaan näitä asioita näin näe, koska Goldstein herättää heissä

---

¹¹ Goldstein on Puolueen entinen johtohahmo, joka piilottelee nyt jossakin päin maailmaa. Aikoinaan hän oli miltei yhtä suuri vaikuttaja kuin itse Big Brother, mutta nyt häntä käytetään esimerkkinä petturista. Häntä pidetään myös salaisen Puolueen vastaisen järjestön johtajana.

vain negatiivisia assosiaatioita. Näin ollen myös kaikki Goldsteinin sanoma on heille negatiivista.

Myös Goldsteinin kuvan taustalla näkyvä euraasialainen sotilas herättää puoluelaisissa negatiivisia mielleyhtymiä. Toisten suurvaltojen sotilaat kuvataan teleruuduissa ja julisteissa hyvin julman näköisiksi. Koska Puolue hallitsee kaikkea tiedottamista, ei sillä ole pelkoa siitä, että puoluelaiset saisivat muualta tietoa ”vihollisistaan” ja huomaisivat näiden olevan aivan tavallisia inhimillisiä ihmisiä. Tämä vahvistaa myös kansalaisten uskoa siihen, että sotatoimet ovat tarpeellisia ja että Puolueen viholliset on kukistettava.

Ensimmäisen maailmansodan aikaan englantilaiset ja amerikkalaiset käyttivät tätä propagandan keinoa hyväkseen. Kun saksalaiset sotilaat kuvattiin raakalaisiksi, osasivat sotilaat asennoitua taisteluihin realistisemmin kuin saksalaiset sotilaat, joille hallituksen propaganda oli esittänyt viholliset vain naurunalaisina. (Hitler 1941a: 210.) Tämä sama tavoite saattaisi tietysti olla myös Puolueella, mutta se ei käy tekstistä ilmi, sillä teoksessa ei kerrota lähemmin sotilaista tai taisteluista – sodan olemassaolo lähinnä kyseenalaistetaan ja leimataan vain Puolueen propagandan keinoksi.

Vaikuttaminen Kahden minuutin vihassa käyttää monia kanavia. Viha alkaa äänellä, joka ei voi herättää positiivisia ajatuksia, vaan ohjaa puoluelaisten ajatukset jo negatiiviselle uralle.

The next moment a hideous, grinding screech, as of some monstrous machine running without oil, burst from the big telescreen at the end of the room. It was a noise that one's teeth on edge and bristled the hair at the back of one's neck. The Hate had started. [- -] The programmes of the Two Minutes Hate varied from day to day, but there was none in which Goldstein was not the principal figure. (NE: 12-13.)

Goldsteinin ääntä on muutettu siten, että se muistuttaa lampaan määkimistä. Ja lopulta teleruudusta kuuluu Goldsteinin äänen sijasta oikean lampaan ääni. Negatiivisia assosiaatioita herättää myös se, että Goldsteinin kasvot sulautuvat vähitellen lampaan kasvoihin. Visuaalista vaikuttamista käytetään siis vihassa

muutenkin kuin taustalla näkyvän euraasialaisen sotilaan muodossa. Positiivisen visuaalisen vaikutuksen sen sijaan puoluelaisiin tekee se, että telaruudulle ilmestyvät Big Brotherin kasvot.

7. Päätäntö

Olen pro gradu -työssäni tutkinut George Orwellin teosta *Nineteen Eighty-Four*. Tutkimukseni luonne oli lähinnä vertaileva ja esittelevä, joten lähtökohtani tutkimukseen ei ollut niinkään ongelmalähtöinen. Olen noudattanut vanhaa tutkimusperinnettä siten, että olen pitänyt tärkeinä taustaelementteinä Orwellin luomaa kieltä ja teoksen maailman vertailtavuutta todellisiin, Stalinin ja Hitlerin, yhteiskuntiin. Pääpaino tutkimuksessa on kuitenkin ollut Puolueen harjoittamassa kielellisessä ja poliittisessa manipulaatiossa.

Olen tarkoituksellisesti vältellyt näkökulmaa, joka tarkastelisi Orwellin teosta ennustuksena. Tärkeänä tutkimuksen kohteena olen pitänyt manipulaation keinojen tarkastelua ja olen vertaillut vaikutuskeinoja Stalinin Neuvostoliitossa ja Hitlerin natsi-Saksassa käytettyihin keinoihin. Ennen tutkimuksen aloittamista oletukseni oli, että Orwell on käyttänyt kirjassaan juuri samoja keinoja kuin edellä mainituissa yhteiskunnissa käytettiin. Tämä vertailu on tuonut esille fiktiivisen kirjallisuuden mahdollisuuden satiiriin ja liioitteluun ja samalla ohjannut ajattelemaan nyky-yhteiskunnan tiedottamista toisella tavalla.

Orwellin teos ja valitsemani näkökulma aiheuttavat sen, että tutkimukseni teoriatausta rakentuu monista eri osista. Työhöni sopivaa kokonaisvaltaista teoriaa ei ollut olemassakaan, joten olen joutunut soveltamaan tulkinnassa monien eri teoreetikkojen ja alojen kirjallisuutta. Näkökulmani on hyvin monitieteellinen ja se onkin tehnyt teorioiden käyttämisen todella haastavaksi. Tämä monitieteellisyys ja -teoreettisuus johti myös siihen, että jokaiseen teoriaan ja aiheeseen ei ole voinut täydellisesti syventyä.

Yhteiskunnan rakentumista tarkastelin niin todellisuudessa kuin fiktiossakin. Viitekehyksen tälle tarkastelulle loivat Stalinin ja Hitlerin yhteiskunnat, sekä dystopia kirjallisuudenlajina. Vaikka Orwellin yhteiskunnan rakentuminen ei ollutkaan ensisijainen tutkimuskohteeni, oli sen tarkastelu välttämätöntä, jotta pystyin tutkimaan yhteiskunnassa käytettyä tiedottamista. Vertailun todelliseen yhteiskuntaan teki haastavaksi se, että todellisuudessa sotatila on yhteiskunnassa poikkeustila, mutta Orwellin teoksessa sotatila on aivan normaali yhteiskunnan tila.

Tämä tuo lukijalle haasteita, sillä lukija voi oman kokemuksensa ja maailmankuvansa perusteella käsitellä sotatilaa vain poikkeustilana. Ensilukemalta teosta voisi siis pitää myös Orwellin kuvauksena siitä, miten ihmiset toimivat poikkeustilassa. Teoriat eivät ole niin kokonaisvaltaisia, että kattaisivat tällaisen näkökulman, joten niiden perusteella tapahtuva tulkinta on rajoittunutta.

Big Brotherin yhteiskunnan rakenne noudattelee hyvin paljon todellisten totalitaaristen yhteiskuntien sekä dystopioiden rakennetta. Todelliseen yhteiskuntaan verrattuna Orwell on voinut viedä hallinnan ja valvonnan todellisuutta pidemmälle, mikä tuo teokseen satiirisen vivahteen. Orwellin liioittelu tuo karikatyyrinomaisesti esille totalitaaristen yhteiskuntien virheet. Orwellin tarkoitus ei varmasti kuitenkaan ole ollut vain näiden virheiden osoittaminen, vaan hän on halunnut herättää lukijat huomaamaan sen hallinnan, jota heidänkin yhteiskunnassaan jo harjoitetaan.

Oletukseni todellisissa ja Orwellin yhteiskunnassa käytettyjen keinojen yhdenmukaisuudesta piti hyvin paikkansa yhteiskunnan rakentumisen suhteen. Vasta kieltä tarkastellessa tuli esille merkittäviä eroja. Kielen tarkastelun taustalla käytin pääosin poliittisen kielen tutkimusta. Huomattavaa oli, että kielen osalta Orwell on vienyt vaikuttamisen paljon todellisuutta pidemmälle. Lähtökohtana kielelliselle vaikuttamiselle oli ajattelun rajoittaminen kielen avulla.

George Orwellin luoma Uudiskieli toimii osittain manipulaation pohjana. Sen vaikutus tiedotukseen ei ole suoranaisesti kovin suuri, koska Uudiskieltä ei teoksen kuvaamana ajankohtana käytetä vielä aktiivisesti. Uudiskielen periaatteista käy kuitenkin ilmi, mitä kielen uudistamisella pyritään tekemään. Kielen vaikutus ajatteluun on merkittävä, ja vaikka Uudiskieltä ei vielä käytetä aktiivisesti teoksen vuonna 1984, ovat suurimmat sen vaikutukset jo näkyvissä. Puoluelaisen ajattelua on onnistuttu rajoittamaan merkittävästi. Puoluelaisen sanavarastoa karsimalla karsitaan samalla myös Puolueen vastustaminen. Tämä ajattelun rajoittaminen kielen keinoin mahdollistaa myös entistä suuremman vaikuttamisen tiedottamisen avulla.

Tiedotuksessa ja manipulaatiossa ei käytetä systemaattisesti Uudiskieltä, mutta joitakin Uudiskielen sanoja ja fraaseja käytetään ahkerasti. Niiden avulla Puolue vaikuttaa puoluelaisiin hyvin vahvasti. Uusia sanoja toistetaan teluruutulähetyksissä

jatkuvasti, jotta ne – ja niiden haluttu sisältö – iskostuisivat puoluelaisten mieliin. Toistoa käytti vaikuttamiskeinonaan myös Adolf Hitler, mutta hänen tarkoituksenaan ei ollut tuoda kansalaisille tietoon uusia sanoja ja merkityksiä, vaan hänen tarkoituksenaan oli vahvistaa tiettyjen sanojen painokkuutta.

Puolue käyttää manipulaatiossaan monia todellisen maailman keinoja, mutta Uudiskieli ja yhteiskunnassa vallitseva *kaksoisajattelu* tuovat oman merkittävän elementtinsä vaikuttamiseen. Kaksoisajattelun merkitys nousee esille myös lukukokemuksessa: lukijalle vieras kaksoisajattelu vaikeuttaa samastumista tarinan päähenkilöön. Kaksoisajattelukyvyn puuttuminen vaikeuttaa myös Puolueen tiedottamisen vaikutuskeinojen tarkastelua. Lukija ajattelee tiedottamisen vaikutuksia helposti vain todellisen maailman kannalta, mikä on toki myös varsin antoisaa. Ymmärtääkseen tässä fiktiivisessä maailmassa tapahtuvan tiedottamisen vaikutuksia lukijan pitää unohtaa todellinen maailma ja todellisen maailman vaikuttamisteoriat. Teoriat antavat avaimet siihen, millä tavalla puoluelaisiin yritetään vaikuttaa, mutta ne eivät auta ymmärtämään niiden vaikutuksia. Tästä johtuen tulkinnat manipulaation vaikutuksista ovat hyvin subjektiivisia.

Puolue käyttää tiedottamisessaan monia todellisen maailman keinoja, kuten itsevarmuustemppua ja plus- ja miinusfaktojen valikointia. Tärkeä vaikuttamiskeino on se, että Puolue väärentää dokumentteja. Jonkinlaista väärentämistä on toki ollut ja on yhä todellisuudessaakin, etenkin totalitaarisissa yhteiskunnissa, mutta Orwellin teoksessa tämä väärentäminen ja totuuden muuntelu on ulotettu niin pitkälle, että Puolue hallitsee koko yhteiskunnan historiaa muuntelemalla vanhoja dokumentteja nykyhetken sopiviksi. Puolue huolehtii jatkuvasti siitä, että se on erehtymätön.

Dokumenttien ja todellisuuden muuntelu ei vastannut oletustani, vaan tässä kohti Orwell on vienyt vaikuttamisen paljon Hitlerin ja Stalinin yhteiskuntia pidemmälle. Kaksoisajattelun merkitys on myös tässä asiassa tärkeä. Kaksoisajattelun avulla puoluelaiset pystyvät ohittamaan jopa sen, että kesken kokouksen Oseanian vihollinen onkin vaihtunut. Todellisessa maailmassa tämä ei olisi mahdollista, näin voisi ainakin kuvitella. Kaksoisajattelu ei todellisessa maailmassa toteudu aivan teoksen kuvaamissa mittakaavoissa, mutta jossakin määrin sitä voi katsoa

tapahtuvan. Kuinka monen asian suhteen loppujen lopuksi vain ummistamme silmämme ja jätämme asian ajattelematta ja ymmärtämättä?

Kiinnostavaa oli myös huomata tiedottamisen vaikutusten monimuotoisuus. Vaikuttaminen, joka toiselle oli propagandaa, olikin toiselle indoktrinaatiota. Big Brotherin yhteiskunnassa tämä tulee esille korostuneesti, koska lukija voi seurata vaikuttamista valveutuneen, vaikuttamisen huomaavan yksilön silmin. Lukijalle kuvataan elävästi myös tilanteita, jolloin on huomattavissa, että puoluelaiset eivät lainkaan tiedosta heihin kohdistuvaa vaikuttamista. Puolue pystyy siis käyttämään propagandan keinoja, vaikka vaikutus onkin samanlainen kuin piilovaikuttamisessa.

Tutkimuksessani tein paljon havaintoja todellisten ja Orwellin luoman yhteiskuntien yhteneväisyydestä, mutta tärkein huomio on kuitenkin manipulaation perustuminen kaksoisajatteluun, mitä en tutkimusta aloittaessani osannut ottaa huomioon. Kaksoisajattelu teki Puolueen tiedottamiselle mahdolliseksi keinot, joita tiedottamista koskevat teoriat eivät olleet käsitelleet. Kaksoisajattelun merkitys tiedottamisessa olisikin erittäin kiinnostava jatkotutkimuksen kohde. Väitän, että vaikka todellinen yhteiskunta ei suoraan määrää kaksoisajatteluun, kansalaisia ohjaillaan siihen suuntaan varmasti monin keinoin.

Primaarilähde:

Orwell, George, 1988 (1949), *Nineteen Eighty-Four*. London: Penguin Books.

Orwell, George, 1999, *Vuonna 1984* (alkuteos *Nineteen Eighty-Four* 1949, suom. Raija Mattila). Porvoo: WSOY,

Sekundaarilähteet:

Andersson, Jan; Furberg, Mats, 1974 (1966), *Kieli ja vaikuttaminen. Argumentoinnin semantiikkaa*. (suom. toim., 1972 ilmestyneestä kirjan 5:nnestä painoksesta, Hilja Mörssäri). Keuruu: Otava.

Arendt, Hannah, 1967, *The Origins of Totalitarianism. New edition*. London: George Allen and Unwin Ltd.

Baruch, Elaine Hoffman, 1984a, "Introduction: The Quest and the Questions". Teoksessa *Women in search of utopia, mavericks and mythmakers*. New York: Schocken Books. ss.6-15.

Baruch, Elaine Hoffman, 1984b, "Women in Men's Utopias" in *Women in search of utopia, mavericks and mythmakers*. New York: Schocken Books. ss.209-218.

Beesley, Simon; Joughin, Sheena, 2001, *1900-luvun kirjallisuus*, (alkuteos *History of Twentieth Century Literature*, suom. Päivi Paappanen). Jyväskylä: Gummerus.

Biedermann, Hans, 2002 (1989), *Suuri symbolikirja*, (alkuteos *Knaurs Lexikon der Symbole*, suom. toim. Pentti Lempiäinen). Helsinki: WSOY.

Bolton, W., F., 1984, *The Language of 1984. Orwell's English and Ours*. Worcester: Billing and Sons Ltd.

- Carroll, John, B., 1970 (1964), *Kieli ja ajattelu* (alkuteos *Language and Thought*, suom. Raila Ojansuu). Jyväskylä: Gummerus.
- Chomsky, Noam, 1976, *Tiedon ja vapauden ongelmia* (suom. Paavo Löppönen, Jukka Tuominen, Markku Mäkelä). Helsinki: Otava, (alkuteokset: *Problems of Knowledge and Freedom, The Russell Lectures, 1971; American Power and the New Mandarins, 1967;*; *For Reasons of State, 1973*).
- Courtois, Stéphane, 2000 (1997) ”Kommunismien rikokset”. Teoksessa *Kommunismien musta kirja. Rikokset, terrori, sorto*. (Alkuteos *Le livre noir du communisme. Crimes, terreur et répression*, Courtois Stéphane; Wert, Nicolas; Panné, Jean-Louis; Paczkowski, Andrzej; Bartosek, Karel; Margolin, Jean-Louis. Suom. Kaarina Turtia, Matti Brotherus, Heikki Eskelinen). Helsinki: WSOY . Ss. 17-51.
- Hemánus, Pertti, 1976, *Joukkotiedotus piilovaikuttajana*. Keuruu: Otava.
- Hemánus, Pertti; Tervonen, Ilkka, 1980, *Objektiivinen joukkotiedotus*. Keuruu: Otava.
- Heradstveit, Daniel; Bjørge, Tore, 1996 (1987), *Politisk kommunikation*. (översättning Inger Lindstedt, originalets titel *Politisk kommunikasjon. Introduksjon till semiotikk og retorikk*). Lund: Studentlitteratur.
- Hitler, Adolf, 1941a, *Taisteluni I*, (alkuteos *Mein Kampf*, suom. Lauri Hirvensalo). Porvoo: WSOY.
- Hitler, Adolf, 1941b, *Taisteluni II*, (alkuteos *Mein Kampf*, suom. Lauri Hirvensalo). Porvoo: WSOY.
- Howe, Irving, 1983, "1984: Enigmas of Power", (teoksessa *1984 Revisited. Totalitarianism in Our Century*, ed. Howe, Irving). New York: Harper & Row, Publishers. ss.3-18.

- Huxley, Aldous, 1961 (1958), *Sääli uutta sukupolvea*, (alkuteos *Brave New World Revisited*). Keuruu: Otava.
- Jowett, Garth, S.; O'Donnell, Victoria, 1986, *Propaganda and Persuasion*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Jowett, Garth, S., 1986a, "Propaganda Institutionalized" in Jowett, Garth, S.; O'Donnell, Victoria, 1986, *Propaganda and Persuasion*. Beverly Hills: Sage Publications. Ss. 63-95.
- Klaus, Georg, 1975 (1971), *Politiikan kieli* (suomentanut Oittinen, Vesa, alkuteos *Sprache der Politik*). Jyväskylä: Gummerus.
- Kumar, Krishan, 1991, *Utopianism*. Bristol: J.W.Arrowsmith Ltd.
- Lehtonen, Mikko, 1996, *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.
- Meyers, Jeffrey, 1975, *A Reader's Guide to George Orwell*. London: Thames and Hudson.
- Niemi, Juhani, 1993, *Sanan vallasta vallan sanoihin*. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.
- O'Donnell, Victoria, 1986a, "What Is Propaganda and How Does It Differ from Persuasion?", in Jowett, Garth, S.; O'Donnell, Victoria, 1986, *Propaganda and Persuasion*. Sage Publications: Beverly Hills. Ss. 13-37.
- Oxley, B., T., 1967, *Literature in Perspective. George Orwell*. London: Evans Brothers Limited.
- Paastela, Jukka, 1995, *Valhe ja politiikka*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Paastela, Jukka, 2000, *Yksin- ja harvainvallasta. 1. Nide*. Tampere: Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos, Cityoffset Oy.

Pulkkinen, Tuija, 1989, *Valtio ja vapaus*. Jyväskylä: Gummerus.

Pynchon, Thomas, 2003, "Foreword" in George Orwell's *Nineteen Eighty-Four*. Centennial Edition. USA: A Plume. Ss. vii-xxvi.

Raud, Rein, 1992: "Valta ja kieli". (Teoksessa *Yhteiskunta muuttuu - kieli muuttuu*. Toim. Valma Yli-Vakkuri, Maija Länsimäki, Aarre Nyman.) Porvoo: WSOY. Ss. 68-80.

Ruppert, Peter, 1986, *Reader in a Strange Land. The activity of Reading Literary Utopias*. Athens, Georgia, USA: The University of Georgia Press.

Salo-Gunst, Leena; Vilkkko-Riihelä, Anneli, 1996, *Psykologian opas*. Helsinki: WSOY.

Skinner, Burrhus, Frederic, 1974 (1971), *Mikä ihmistä ohjaa* (alkuteos *Beyond Freedom and Dignity*, suom. Aarne Valpola). Porvoo: WSOY.

Suomen kielen perussanakirja, 2001 (1990-1994). Helsinki: Edita.

Vuortama, Timo; Kerosuo, Lauri; 1994, *Viestinnän lait ja säännöt*. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Vygotski, Lev, Semjonovits 1982 (1931), *Ajattelu ja kieli* (alkuteos МЫШЛЕНИЕ и РЕЧЬ, suom. Klaus Helkama, Anja Koski-Jännes). Espoo: Weilin+Göös.

Woodcock, George, 1967, *The Crystal Spirit. A Study of George Orwell*. London: Jonathan Cape.

Wächer, Michaël, 1968 (1965), *Aivopesu. Tutkielma käyttäytymisen valvonnasta* (alkuteos *Hjärntvätt. En studie i beteendekotroll*. suom. Ape Kuronen). Jyväskylä: Gummerus.